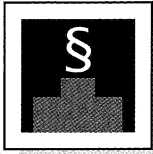

Urheilu ja oikeus

Sisällysluettelo

PÄÄKIRJOITUS	3
ARI SAARNILEHTO	4
SPONSORISOPIMUKSIIN LIITTYVÄ KORVAUSVASTUU - KUKA KORVAA KENELLE?	
NOORA JOKELA	11
URHEILUSPONSORIN INTRESSIEN TURVAAMINEN SOPIMUS- KUMPPANIN JULKISUUSKUVAN MUUTTUESSA	
RAINER ANTTILA	16
LIIKUNTA- JA URHEILUJÄRJESTÖJEN NÄKÖKULMA SOPIMUKSIIN	
JUHA LAITINEN	20
SPONSORISOPIMUSTEN ARVONLISÄVEROTUS	
ESKO LINNAKANGAS	31
URHEILUTOIMINNAN YHTIÖITTÄMISEN VEROEDUT JA -HAITAT	
HEIKKI HALILA	39
KYSYMYS VALITTAJAA KOSKEVAN PÄÄTÖKSEN SÄÄNTÖJEN- VASTAISUUDESTA URHEILUN OIKEUSTURVALAUTAKUNNAN TOIMIVALLAN KANNALTA	
LAURI TARASTI , HALLINTONEUVOS	50
LAHDEN DOPINGJUPAKAN JURIDIikka	

Päätoimittaja Mika Palmgren

Puh. 02 - 469 0444
 GSM 0400 - 526 840
 Fax. 02 - 2637 1237
 Email mika.palmgren@lakiasiaintoimisto.com

**MIKA PALMGREN, OIKEUSTIETEEN LISENSIAATTI,
VARATUOMARI**

PÄÄKIRJOITUS

Urheilu oikeuden yhdistyksen jäsenlehti ilmestyy totuttuun tapaan syksyllä. Tämän vuoden jäsenlehti on saanut uuden ilmeen. Siitä kiitos opetusministeriölle, joka taloudellisesti tuki lehden kannen toteuttamista. Kiitoksen ansaitsee myös mainostoimisto Poutapilvi Admiral, joka vastasi kannen suunnittelusta. Ainakin allekirjoittaneen mielestä kansi kuvaa sitä ”painiottelua”, mikä joskus on havaittavissa yhteiskunnan pelisääntöjen s.o. lakien ja asetusten ja toisaalta urheilun pelisääntöjen s.o. lajiliiton kilpailusääntöjen välillä.

Urheilu oikeuden jäsenlehti haluaa edelleen pysyä urheilu oikeuden asiantuntijalehtenä. Tämän vuoksi lehti sisältää eri oikeudenalojen asiantuntijoiden ja eri urheiluelämän vaikuttajien laatimia artikkeleja. Niitä ei ole kirjoitettu palstamuotoon, koska olemme pitäneet nykyistä esitystapaa lukijaystävällisempänä. Koska jäsenlehden kustantamisesta on pääsääntöisesti vastannut Urheilu oikeuden yhdistys ja opetusministeriö myöntämiensä avustusten kautta, ei lehteen taloudellisista syistä ole tarvinnut enemmälti myydä mainostilaa, mitä pidän lehden uskottavuuden kannalta tärkeänä.

Tämän vuoden jäsenlehteä ei olisi syntynyt ilman niitä henkilöitä, jotka ovat ”talkoohengellä” kirjoittaneet artikkeleja. Laadullisesti artikkeleja arvioitaessa voin huomata, että ne ovat asiantuntijoiden kirjoittamia ja kelpaisivat esimerkiksi yliopistotason urheilu oikeuden opetuksen lähdemateriaaleiksi. Lämmin kiitos kaikille kirjoittajille.

Asiasisällöltään tämän vuoden lehti on pureutunut muun ohessa sponsorisopimusten ongelmakenttään. Professori Ari Saarnilehdon artikkeli ”sponsorisopimukseen liittyvästä korvausvastuusta” ja OTK Noora Jokelan artikkeli ”urheilusponsorin intressien turvaaminen sopimuskumppanin julkisuus kuvan muuttuessa” ovat keskeistä lähdemateriaalia sellaisten tapahtumien jälkeen, mitä sponsorienkin kannalta koettiin Lahden MM-hiihdoissa alkuvuonna. Paljon julkisuudessa olleesta ” Lahden dopingjupakasta ”, kuten selvitysmies Lauri Tarasti itse asian ilmaisee, Tarasti on kirjoittanut lehtemme artikkelin asian taustoista. Rainer Anttilan artikkeli luo mielenkiintoisen aspektin urheilun sponsorisopimukseen urheilun kattojärjestön SLUn näkökulmasta. Käytännössä sponsorisopimusten arvonlisäverokysymyksiin liittyy useita hankalia kysymyksiä , joita Juha Laitinen on ansiokkaasti käsitellyt artikkelissaan.

Professori Esko Linnakangan artikkeli on sellainen lähdemateriaali, johon jokaisen lajiliiton ja seuran talousasioista vastaavan tulisi huolella perehtyä varsinkin nyt, kun kilpailutoiminnan yhtiöittämisestä on tullut jonkinlainen ” muoti-ilmiö ” ilman, että yhtiöittämisen oikeudellisia vaikutuksia urheilun parissa harvemmin mielletään. Suomen ensimmäisen urheilu oikeuden professuurin haltija, professori Heikki Halilan artikkeli Urheilun oikeusturvalautakunnan toimivaltaa koskevilta osin on varsin mielenkiintoinen. Urheiluelämän piirissä on toisaalta olemassa selviä paineita siihen suuntaan, että urheilu riita-asioita pitäisi käsitellä muissa kuin yleisissä tuomioistuimissa ja samanaikaisesti urheilun oikeusturvalautakunnan toimivallan laajuus on ehkä ” ylimitoitettu ” urheiluväen piirissä.

Olen tyytyväinen lehden sisältöön ja toivotan lukijoille antoisia lukuhetkiä urheilu oikeuden parissa!

ARI SAARNILEHTO , PROFESSORI
TURUN YLIOPISTO

SPONSORISOPIMUKSIIN LIITTYVÄ KORVAUSVASTUU - KUKA KORVAA KENELLE?

1. Johdannoksi

Urheilu saa sponsoritukea monella tasolla. Tuen saajina mainittakoon kansainvälinen liitto, kansallinen olympiakomitea ja liitto, piiri, erillinen huippu-urheiluyksikkö, esimerkiksi liiga, seura, seuran jaosto sekä yksittäinen joukkue tai urheilija. Tuki perustuu tavallisesti sopimukseen, jonka sisältö vaihtelee tuen määrän ja saajan mukaan. Sopimus voi olla suullinen, jolloin sitä koskevat ongelmat monesti liittyvät siihen, että on epäselvää, mitä sovittiin, tai kirjallinen, jolloin sopimuksen sisällön todistettavuus ei yleensä ole ongelma. Vaikeudet ovat siinä, että sopimus on tulkinnanvarainen, epätäydellinen ja mahdollisesti sitä on muutettu.

Sopimus sitoo sopijapuolten välillä. Se, joka rikkoo sopimukseen perustuvia velvoitteitaan, on velvollinen korvaamaan vastapuolelle aiheuttamansa vahingon sopimusoikeudellisten korvaussääntöjen mukaan. Jos vahinko aiheutetaan muulle kuin sopimuskumppanille, sovelletaan sopimussuhteen ulkopuolella noudatettavia sääntöjä, joissa vastuu yleensä perustuu tuottamukseen vahingon aiheuttamisessa. Tuottamusvastuusta on säädetty vahingonkorvauslaissa (31.3.1974/412).

Sopimusketjujen ja sivullisten osalta voidaan vahingonkorvausoikeuden viime aikaisesta kehityksestä todeta *Hemmon* tavoin, että "taloudellisen toiminnan reaalin organisointitapa puoltaa kuitenkin joissakin tapauksissa kaksiasianosaissuhteen ylittävää sopimusvastuuta".¹ Korkein oikeus on käytännössä laajentanut sopimusoikeudellisen korvausvastuun koskemaan vastuuta sopimusneuvottelujen aikana annetuista virheellisistä tiedoista aiheutuneesta vahingosta ainakin, jos sopimus sittemmin syntyy, työntekijän korvausvastuuta työnantajan sopimuskumppanille, toimeksisaajan vastuuta toimeksiantajan sopimuskumppanille ja toimeksisaajan sopimuskumppanin vastuuta toimeksiantajalle.²

KKO 1992:89: Vakuutusasiamies oli vakuutus sopimuksesta neuvoteltaessa vakuutusyhtiön arvioimisohteja soveltaen arvioinut jälleenhankinta-arvosta vakuutettavan eläinsuojan arvon liian alhaiseksi. Vakuutus sopimus tehtiin asiamiehen arvion mukaisesti. Vakuutusyhtiö oli maksanut eläinsuojaa tulipalossa kohdanneesta vahingosta korvauksen, joka ei vastannut jälleenhankinta-arvoa.

Katsottiin, että vakuutuksenottajan vahinko oli aiheutunut vakuutusyhtiön asiamiehen sopimusneuvotteluissa virheellisesti määrittelemästä vakuutusarvosta ja että yhtiö oli tästä vahingosta vastuussa niiden yleisten sopimusoikeudellisten periaatteiden mukaan, jotka koskevat päämiehen vastuuta apulaisensa tuottamuksesta sopimukseen perustuvaa velvoitetta täytettäessä.

KKO 1992:165: Lahjanantaja oli antanut pankin notariaattiosastolle toimeksi laatia lahjakirjan, jonka perusteella lahjansaajan puolisolla ei olisi avio-oikeutta lahjoitettavaan omaisuuteen. Notariaattiosaston lakimies oli laatinut lahjakirjan ilman avio-oikeuden poissulkevaa ehtoa seurauksin, että lahjansaaja oli sen vuoksi joutunut maksamaan tasinkoa puolisolleen myös lahjoitetun omaisuuden arvon perusteella.

Toimeksiannon suorittaminen oli merkinnyt pankille myös velvollisuutta valvoa lahjansaajan etua. Tämän velvollisuuden täyttämistä pankki vastasi lahjansaajaan nähden sopimussuhteita koskevien periaatteiden mukaan. Kun pankki ei ollut näyttänyt, että se olisi toimeksiantoa suorittaessaan menetellyt huolellisesti, se velvoitettiin toimeksiantosopimuksen rikkomisen perusteella korvaamaan lahjansaajalle tasingon suorittamisesta aiheutunut vahinko.

Lahjansaajan lakimieheen kohdistama vahingonkorvausvaatimus hylättiin, koska hän pankin työntekijänä ei ollut lahjansaajalle vastuussa pankin saaman toimeksiannon virheellisestä täyttämisestä aiheutuneesta vahingosta. Lakimies ei ollut korvausvastuussa lahjansaajalle myöskään vahingonkorvauslain nojalla, koska hänen virheensä oli tapahtunut vain pankin sopimusvelvoitteen täyttämässä.

KKO 1999:19: A:lta saamansa toimeksiannon mukaisesti tilitoimisto C oli laatinut kommandiittiyhtiön perustamissopimuksen, jonka mukaan yhtiön vastuunalaisia yhtiömiehiä olivat A ja B. A oli samalla ilmoittanut tarkoituksena olevan, ettei B joudu vastuuseen kommandiittiyhtiön velvoitteista. Sen vuoksi C oli laatinut myös yhtiöosuuden kauppakirjan, jolla B myi A:lle osuutensa yhtiöstä ja A vapautti B:n kaikesta vastuusta. Kommandiittiyhtiö merkittiin kaupparekisteriin ja B joutui vastuuseen yhtiön veloista. Tämän katsottiin tuomiossa mainituilla perusteilla johtuneen C:n laiminlyönnistä.

C velvoitettiin sopimussuhteita koskevien periaatteiden mukaan korvaamaan B:lle näin aiheutunut vahinko.

KKO 1992:3: A oli lähettänyt pikamääräyksenä rahasumman B:lle C-pankissa olleelle tilille. Saajan nimi oli ilmoitettu oikein, mutta pankkitilin numero virheellisesti. Maksu oli kirjautunut väärälle tilille pankissa käytössä olleen maksuliikenteen tietokonejärjestelmän mahdollistaneen sekaantumisvaaran vuoksi. Siten se oli pankin toimenpiteestä joutunut väärälle vastaanottajalle. A:n toimeksiannossa ollut virhe ei vapauttanut pankkia vastuusta. Pankki velvoitettiin suorittamaan vahingonkorvausta A:lle.

Seuraavassa kuvataan eräitä sponsorisopimusten yhteydessä mahdollisesti syntyviä ongelmia ja pyritään ottamaan kantaa siihen, minkälaisen sääntöjen mukaan ratkaisua mahdolliseen korvausvastuuseen on mahdollista hakea. Esimerkeissä puhutaan pääasiassa pelaajasta eli joukkueurheilijasta, mutta moni esimerkki on sovitettavissa myös yksilöurheiliijaan.

Vahinko on yleensä niin sanottu puhdas varallisuusvahinko, joka ei liity henkilö- eikä esinevahinkoon. Vahingonkorvauslaissa sen korvaamisesta säädetään 5 luvun 1 §:ssä. Korvausvelvollisuus edellyttää tuottamuksen lisäksi, että vahinko on aiheutettu rangaistavaksi säädetyllä teolla, julkista valtaa käytettäessä tai muissa tapauksissa erittäin painavia syitä korvauksen tuomitsemiselle.

2. Erilaisia tilanteita

Pelaajan ja seuran välillä on sopimussuhde, suomalaisen luonnehdinnan mukaan yleensä työsuhde, jos pelaajalle maksetaan korvaus pelaamisesta. Pelaajasopimukseen on voitu ottaa kaupallisia oikeuksia koskevia määräyksiä tai olla ottamatta. Seuralla on pelaajasopimusten ohella sponsorisopimuksia ainakin, jos pelataan ylimmällä sarjatasolla. Sopimuksen hintaan voi vaikuttaa sopimuksella saatava näkyvyys tiedotusvälineissä. Lähtökohta on tavallisesti se, että oman logon vierellä ei ole kilpailijan merkkiä.

Pelaajalla voi olla omia sponsoreita. Sopimukset on voitu tehdä pitkäaikaisina ennen siirtymistä nykyiseen seuraan tai pelaajasopimuksen solmimisen jälkeen. Pelaajan ja seuran sopimukset saattavat olla kilpailevien yritysten kanssa tehtyjä. Sopimukset voivat olla sisällöltään sellaisia, että jompaakumpaa on rikottava edustustilanteessa.

Pelaajien kotisivut Internetissä ovat yleistymässä. Pelaaja ei pidä sivuaan yllä itse läheskään aina, vaan sivun ylläpito annetaan esimerkiksi fanikerholle tai jollekin seuraan tai pelaajaa lähellä olevalle yritykselle. Sivuille voidaan myydä mainostilaa tai sivujen ylläpitäjää saattaa tukea sponsori, joka samalla näkyy sivuilla. Seuran ja sivun ylläpitäjän yhteistyökumppanit voivat olla kilpailijoita.

Urheilijan syyllistyessä dopingiin ja saadessa siitä kilpailukiellon seurauksista kärsii seura, joka ei voi käyttää urheilijaa sovitulla tavalla kilpailuissa. Vuoden pelisopimuksen siirtokorvaus saattaa mennä kokonaan hukkaan. Seuran sponsori saa kielteistä julkisuutta, joka voi vaikuttaa tuotteen menekkiin. Lajiliitto ei voi käyttää urheilijaa edustustehtävissä, jolloin kilpailun tai pelin kiinnostavuus voi vähentyä.

Sopimusrikkomuksen voi aiheuttaa myös se, että urheilutilaisuus järjestetään paikassa, jonka omistaja on tehnyt omia sopimuksiaan siitä, mitä mainoksia esimerkiksi jalkapallostadionilla näkyy. Urheilutilaisuuden järjestäjällä voi olla omia sopimuksiaan esimerkiksi televisioinnista (lajiliitto tai liiga) ja mainosten esittämisestä televisioinnin yhteydessä. Kansainvälisissä turnauksissa järjestäjä saattaa pidättää itselleen oikeuden määrätä peliasusta ja siinä olevista mainoksista.

Erilaisia ongelmatilanteita kuvaava luettelo ei ole suinkaan kattava. Siitä kuitenkin ilmenee, että sopimuksia tehdään paljon ja että ne voivat usein koskea samaa tilaisuutta. Sopimuksia ei ole läheskään aina sovitettu yhteen, joten jotakin sopimusta saattaa olla pakko rikkoa. Silloin voi syntyä vahinkoa, jonka korvaamista vaaditaan.

3. Doping

Urheilijan syyllistyessä kiellettyjen aineiden käyttämiseen sponsoroinnin tavoite myönteisen yritys- tai tuotekuvan luomisesta tai yleensä myönteisestä julkisuudesta ei toteudu. Jos sponsorisopimukseen on otettu dopingista ehdot, toimitaan sopijapuolten välillä niiden mukaisesti. Jos ehtoja ei ole, joudutaan turvautumaan yleisiin periaatteisiin.

Urheilun lajiliiton tai muun henkilön tehdessä yrityksen kanssa yhteistyösopimuksen, lähtökohta voidaan perustellusti asettaa niin, että urheilujärjestö tai urheilija noudattaa omassa toiminnassaan voimassa olevia sääntöjä. Tämä koskee sekä lainsäädäntöä että urheilun omia normeja. Jos sopimuskumppani syyllistyy sääntöjen rikkomiseen, korvaa hän vastapuolelle aiheutuneen vahingon sopimusoikeudellisten sääntöjen mukaan. Hankaluutena

on vahingon määrän laskeminen ja näyttäminen.

Myös muut sopimuksen rikkomisen seuraamukset tulevat kysymykseen. Teko, jolla sponsorointi muuttuu myönteistä ilmiöstä merkityksettömäksi ja monessa tapauksessa kielteiseksi, on merkitykseltään oleellinen sopimusrikkomus. Silloin sopimuksen purkaminen on mahdollista.

Sopimuskumppani ei kuitenkaan syyllisty itse kilpailusääntöjen rikkomiseen, jos se on järjestö. Sopimussuhteessa kumpikin osapuoli vastaa niistä henkilöistä, jotka auttavat sitä täyttämään sopimusvelvoitetta. Tuen saajapuolen velvollisuutena on osallistua urheilutoimintaan sopimuksessa ja sitä tehtäessä edellytetyllä tavalla. Järjestöä auttavat velvoitteen täyttämässä yksittäiset urheilijat. Joukkueurheilun puolella voidaan sanoa, että sopimusvelvoitetta täyttävät seurat (yhdistykset, osakeyhtiöt). Ketjun lopuksi päädytään kuitenkin urheilijoihin. Sopimusvastuun kannalta ei ole merkitystä ketjun pituudella. Lajiliittokin on sopimusoikeudellisessa vastuussa yksittäisistä urheilijoista, jotka sen puolesta täyttävät sopimusta.

Eri asia on, että dopingin käyttö ei ole aina pelkästään urheilijan asia. Valmentaja, manageri sekä seuran ja liiton johtohenkilöt ovat voineet olla mukana hankkimassa kiellettyjä aineita ja puhumassa niiden käytön puolesta. Kaikkien niiden toiminnasta, jotka ovat mukana urheiluorganisaatiossa auttaen liittoa (tai seuraa) sopimuksen täyttämässä, liitto (seura) vastaa sopijapuolelleen.

Kiellettyjen aineiden käytössä voi mukana olla sellaisiakin henkilöitä, jotka eivät ole missään suhteessa mukana rikotun sopimuksen täyttämässä. Heidän vastuunsa määräytyy yleensä vahingonkorvauslain mukaan, jolloin huomioon otetaan muun muassa vahingon aiheuttajan työoikeudellinen asema ja aiheutetun vahingon laatu. Tulevaisuudessa saattaa yhtiöoikeudellisillakin korvausnormeilla olla oma merkityksensä yhtiöittämisen yleistyessä urheilussa.

Vahingonkorvauksen kannalta merkittävä kysymys on sopijapuolen vastuun lisäksi, vastaako myös yksittäinen dopingiin syyllistynyt urheilija tai sen käyttöön vaikuttanut, sopimuksen täytäntöönpanoon osallistunut henkilö seuransa tai liittonsa sopijapuolelle aiheutuneesta vahingosta. Korkein oikeus on ollut sillä kannalla, että henkilökohtaista vastuuta ei synny työntekijälle, jos hän aiheuttaa vahingon työntajansa sopimusvelvoitetta täyttäessään. Vaikka urheilija ei olisikaan työsuhteessa seuraan tai liittoon, vaan olisi harrastelija, saman säännön soveltaminen häneen on asianmukaista.

Ks. edellä KKO 1992:165. Samalle kannalle korkein oikeus on päätenyt myös esimerkiksi ratkaisuissa KKO 1992:166, 1993:38 ja 1994:5. Viimeksi mainitussa työntekijät syyllistyivät tuottamukselliseen rikokseen, mutta se ei vaikuttanut korvausvastuuseen.

Jos dopingiin syyllistynyt urheilija on ammatinharjoittaja tai itsenäinen yrittäjä, korkeimman oikeuden ratkaisua vastuusta sopijapuolen sopijapuolelle ei ole, mutta useat syyt puoltavat sitä, ettei vahingon aiheuttajalla ole suoraan vastuuta. Jos vastuun katsottaisiin syntyneen, sopimussuhteen puuttumisen vuoksi tulisivat sovellettavaksi vahingonkorvauslain säännökset. Ongelmaksi voi silloin muodostua puhtaan varallisuusvahingon korvaaminen. Jos urheilijan teko ei täytä rikoksen tunnusmerkistöä, korvausvelvollisuus syntyy vain erittäin painavista syistä.

Edellä jaksossa 1 esitetyissä ratkaisuihin sopimusoikeudellinen vastuu on ulotettu sopimussuhteen ulkopuolelle vain toimeksiantosopimuksissa, joissa toimeksisaajan on tullut toimeksiannon mukaan toimia myös toimeksiantajan vastapuolen hyväksi. Urheilijan suorituksen yhteydessä ei ole kysymys samankaltaisesta tilanteesta eikä käytäntö tue urheilijan suoraa sopimusoikeudellista vastuuta muulle kuin omalle sopimuskumppanille.

Dopingiin syyllistynyt pelaaja ei voi täyttää pelaajana velvollisuuksiaan seuraansa kohtaan käytettyään kiellettyjä aineita ja saatuaan pelikiellon. Seura on oikeutettu purkamaan sopimuksen ja urheilija korvaamaan sopimuksen ennenaikaisesta päättymisestä aiheutuneen vahingon. Korvaus voi olla suurikin, jos pelaajasta maksettu siirtokorvaus menee hukkaan. Vastuu on luonnollisesti toinen, jos kiellettyä ainetta on käytetty seuran tai sen työntekijän kehotuksesta tai luvalla.

Seuralla voi sellainen sponsorisopimus, jossa korvaus on suurempi kuin muutoin, jos määrätty pelaaja on mukana kokoonpanossa. Tämän pelaajan saadessa pelikiellon seuran menetykset voivat olla suuret. Menetys voi kuulua positiivisen sopimusedun mukaiseen korvaukseen ainakin, jos pelaaja tiesi merkityksestään ennen pelikieltoa. Ilman tietoisuutta syntyneitä vahinkoa voidaan pitää ennalta arvaamattomana, jos sen kaltaisia sopimuksia ei ole muutoin tehty.

Yksilöurheilija on saattanut tehdä liittonsa tai seuransa kanssa sopimuksen, jossa hän on velvottautunut osallistumaan määrättyihin kilpailuihin, esimerkiksi mestaruuskilpailuihin ja maaotteluun. Pelaaja voi olla vastaavasti sitoutunut pelaamaan maaotteluita. Jos urheilija joutuu jäämään pois sovitusta tilaisuudesta hankkimansa kilpailukiellon vuoksi, hän syyllistyy sopimusrikkomukseen ja vastaa seurauksista. Kiinnostavan tähden puuttuminen voi pudottaa tilaisuuden katsojamäärä tuntuvasti. Sopimusrikkomuksesta vastapuolelle aiheutuva taloudellinen menetys on korvattavaa vahinkoa.

4. Sopimusten ristiriita

Suurimmassa osassa muita esimerkkejä kyse on siitä, että on solmittu useita sopimuksia, joita kaikkia ei voida täyttää samanaikaisesti. Ongelma on yleensä ratkaistavissa etukäteen sopimuksia solmittaessa. Niihin tulee jättää liikkumatilaa uusien sopimussuhteiden varalta ja niissä pitää varautua kaikkiin tunnettuihin ongelmatilanteisiin, jotta sopimusten väliset ristiriidat voidaan poistaa sopimuksin edeltä käsin.

Esimerkiksi jalkapalloseuran sopiessa paitamainoksesta pitää ottaa huomioon mahdollisuus osallistua turnaukseen, jossa järjestäjä kieltää joukkueen oman peliasun käyttämisen. Jos asiasta ei ole sovittu, osallistuminen ilman sponsorin mainosta voi olla sopimusrikkomus, joka johtaa seuran korvausvelvollisuuteen.

Pelaajan on tunnettava omat sponsorisopimuksensa solmiessaan pelisopimuksen. Sitoutuminen käyttämään seuran peliasuun kuuluvia jalkineita ei ole ilman seuraamuksia mahdollista, jos pelaaja on henkilökohtaisesti sitoutunut käyttämään toisen merkkisiä pelikenkiä. Pelaaja joutuu rikkomaan jompaakumpaa sopimusta pelatessaan. Jos hän käyttää jaloissaan eri valmistajan kenkiä, kilpailevat merkit ovat esillä rinnakkain tavalla, joka tarkoittaa molempien sopimusten rikkomista. Pelaaja on velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon.

Pelaajan on myös tunnettava pelaajasopimuksensa solmiessaan kaupallisen sopimuksen.

Se ei saa olla ristiriidassa voimassa olevan pelaajasopimuksen kanssa.

Lajiliiton on omia sopimuksiaan tehdessään otettava huomioon urheilijoiden sitoumukset. Sopimus tulee laatia niin, että jokainen pystyy täyttämään omat sitoumuksensa. Jos urheilijoiden asemaan ei kiinnitetä huomiota, urheilijan osallistuminen tapahtumaan voi estyä. Lajiliitto saattaa silloin rikkoa urheilijan kanssa tekemäänsä sopimusta ja joutua korvausvelvolliseksi urheilijalle.

Monet urheilupaikat ovat saaneet ulkopuolista tukea, mikä myös näkyy paikalla. Tapahtumapaikan sponsorisopimukset voivat olla ristiriidassa tapahtuman järjestäjän tai sen taustalla olevan lajiliiton tekemien sopimusten kanssa. Vaatimukset stadionin puhtaudesta ja kielletyistä mainoksista tapahtumapaikalla on selvitettävä ennen sopimuksen tekemistä. Ristiriitaisten sopimusten synnyttyä jompikumpi osapuolista joutuu rikkomaan sopimustaan ja korvaamaan siitä aiheutuneen vahingon.

Urheilijan ja seuran välinen sopimus voi jäädä puutteelliseksi. Aukkopaikat on silloin täytettävä. Sopimatta jäänyt asia saattaa tarkoittaa kummallekin osapuolelle vapautta toimia siinä suhteessa haluamallaan tavalla. Pitkäkestoisesta sopimuksesta voi aiheutua velvollisuus ottaa huomioon vastapuolen oikeudet esimerkiksi muita sopimuksia tehtäessä. Pelaaja ei voi vapaasti myydä kuvansa käyttöoikeutta joukkueen tukijan kilpailijalle. Hänen tulee toimia lojaalisti sopimuskumppaniaan kohtaan.

Urheilijan velvoitteiden ulottuminen urheilemisen ulkopuolelle ei ole itsestään selvää. Sopimukset ja siitä johtuvat velvollisuudet koskevat muun ehdon puuttuessa vain urheilua ja siihen liittyviä asioita. Voiko pelaaja silloin sopia vapaa-ajan asusteiden käyttämisestä ja niiden markkinoinnista oman tahtonsa mukaisesti? Tällainenkin sopimus voi rikkoa pelaajan ja seuran välistä oikeussuhdetta. Kun pelaaja tietää, mitkä yritykset tukevat seuraa, ei hän voi vilpittömässä mielessä ajatella olevansa oikeutettu osallistumaan sponsorin kilpailijan markkinointitoimiin. Eri asia on, jos pelaaja tekee ensin sopimuksen ja sen jälkeen joukkueen sponsori vaihtuu. Vaihdokset yhteydessä seuran on otettava huomioon voimassa olevat sitoumukset, jotka vaikuttavat sen kykyyn toimia uuden sopimuksen mukaisesti.

Lojaliteettiperiaatteen sisältö ja lojaliteettivelvoitteen laajuus eivät ole vakiintuneita, sisällöltään selviä asioita.³ Pelkästään lojaliteettiin ja sen rikkomiseen vetoaminen ei siten välttämättä johda "rikkoneen" korvausvelvollisuuteen. Sen vuoksi sopimukset tulisi laatia sponsorikysymysten osalta mahdollisimman kattaviksi.

Sopimusoikeudellisesta korvausvastuusta vapautuu, jos pystyy näyttämään, ettei ole aiheuttanut vahinkoa tuottamuksella. Kun urheilija luovuttaa kuvansa seuran ihailijakerhon kotisivun pitäjän käyttöön, hän ei välttämättä tiedä, mitä mainoksia kuvan kanssa samalla sivulla on. Mainokset eivät rajoitu seuran sponsoreiden esittelyyn. Päätukijan kilpailija on voinut hankkia tilaa sivuilta, ja pelaajan kuva saattaa joutua kilpailijan mainoksen viereen.

Jos pelaajaa on kielletty antamasta kuvaansa kilpailijan mainoksen yhteyteen, kyseessä on sopimusrikkomus. Samaan lopputulokseen voidaan päätyä lojaliteettivelvollisuudenkin kautta. Kun kuva ei olisi saanut joutua kielletyn mainoksen rinnalle, pelaaja on korvausvelvollinen sopimusoikeudellisten sääntöjen mukaisesti. Hän olisi voinut varmistaa kuvansa asianmukaisen käytön sopimalla, ettei sitä saa käyttää kiellettyjen yritysten tai tuotteiden yhteydessä. Tietämättömyys kuvan käyttöyhteydestä ei vapauta pelaajaa korvausvastuusta. Vapautuminen korvausvastuusta tulee kyseeseen, jos pelaajan vastapuoli rikkoor pelaajan

kanssa tekemäänsä sopimusta. Sen sijaan vapautumiseen ei riitä, jos pelaaja varmistaa, ettei kiellettyjä mainoksia ole sopimushetkellä kyseeseen tulevilla Internet-sivuilla, mutta ei sovi tulevaisuudesta mitään eli antaa vastapuolelle vapaat kädet uusien mainosten hankinnassa. Pelaajan sopijapuolella ei ole sopimukseen perustuvaa lojaliteettivelvollisuutta pelaajan seuraa kohtaan.

5. Tiivistelmä

Sponsorisopimukseen sovelletaan yleisiä sopimusoikeudellisia normeja. Sopimuksen rikkomisen seuraukset ovat samat kuin sopimusoikeudessa yleensäkin. Sopimusta rikkonut on velvollinen korvaamaan vastapuolelleen aiheutuneen vahingon. Korvaus lasketaan positiivisen sopimusedun mukaisesti.

Joissakin tapauksissa sopimusoikeudellista korvausvastuuta on alettu soveltaa sopimussuhteiden ulkopuolellakin. Samat poikkeustapaukset tulevat kysymykseen myös urheilun sponsorisopimuksissa. Urheilusta johtuvia omia sääntöjä ei ole.

Sopimussuhteen ulkopuolella korvausvastuu perustuu tuottamukseen. Oman sopijapuolen sopimuskumppaneille vastuu määräytyy tavallisesti vahingonkorvauslain nojalla, jos vastuuta yleensä on. Erityisesti sopimusta täytäntöön panevien apulaisten vastuuta on sopimusoikeudellisissa säännöissä rajoitettu. Puhtaan varallisuusvahingon korvaaminen edellyttää vahingonkorvauslain 5 luvun 1 §:ssä säädettyä perustetta, joista sovellettavaksi voinee tulla lähinnä erittäin painavat syyt korvauksen tuomitsemiselle.

Loppuviitteet

1. *Hemmo*, Sopimusoikeus II, Jyväskylä 1997, s. 384.
2. *Saarnilehto*, Sopimusneuvotteluissa aiheutetun vahingon korvaaminen. Kirjassa Jukka Peltonen 60 vuotta, Vammala 1999, s. 221-234, erityisesti s. 231-232.
3. Ks. *Mähönen*, Lojaliteettivelvollisuus ja tiedonantovelvollisuus. Kirjassa *Saarnilehto* (toim.), Varallisuusosoikeuden kantavat periaatteet, Vantaa 2000, s. 129- 143 ja siinä mainittu kirjallisuus.

NOORA JOKELA, OIKEUSTIETEEN KANDIDAATTI

URHEILUSPONSORIN INTRESSIEN TURVAAMINEN SOPIMUSKUMPPANIN JULKISUUSKUVAN MUUTTUESSA

1. Sponsoroinnin alkuperäinen tavoite

Huippu-urheilijat ovat julkisuuden moniroolihenkilöitä. He voivat hyödyntää tunnettavuuttaan eri tavoin. Urheiluun liitettävän vahvuuden, kilpailun ja voittamisen mielikuvan takia sponsorointiin ryhtyvä yritys toivoo, että tällainen mielikuva liitetään myös sen toimintaan ja tuotantoon. Sponsoroinnin perusta on odotettavissa olevassa menestyksessä ja myönteisessä julkisuudessa. Kuitenkin sponsoritoiminnan vaikutus voi olla aivan päinvastainenkin kuin on tarkoitettu. Paha loukkaantuminen, dopingskandaali tai muu häväistysjuttu sotkevat sponsorin suunnitelmat. Molempien osapuolten on tiedostettava riskitekijät ja osattava ottaa ne huomioon.

Lähtökohtana artikkelin kysymyksenasettelussa on sponsoroivan yrityksen alkuperäinen tavoite yhdistää urheilijaan liitettäviä myönteisiä mielikuvia omaan toimintaansa. Varsinaisten konkreettisten sopimussuoritusten taustalla vaikuttaa siis vahvasti urheilijan velvoite säilyttää positiivinen julkisuuskuva. Artikkelissa käsitellään sitä, millaiset seikat urheilijan toiminnassa voivat johtaa kielteiseen julkisuuteen myös sponsorin imagon kannalta, kuinka yritys voi turvata intressejään sopimuskumppanin julkisuuskuvan muuttumisen varalta jo sopimusta laadittaessa sekä mitä keinoja sponsorille jää sopimusta rikottaessa.

2. Mitkä seikat voivat vaikuttaa sponsoroitavan julkisuuskuvaan?

Ensiksi on arvioitava, millaiset urheilijaa ja seuraa koskevat tilanteet voivat johtaa julkisuuskuvan muuttumiseen ja voidaanko niitä pitää sopimusrikkomuksina. On kiistatonta, että dopingskandaalit ja rikokset johtavat kielteiseen julkisuuteen ja ovat hyväksyttävän urheilutoiminnan ulkopuolella. Yhteistyösopimuksen peruslähtökohtana voidaan pitää sitä, että urheilija pyrkii parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen sääntöjen sallimin keinoin.

Ongelmia ilmenee kuitenkin silloin, kun kyseessä on ollut esimerkiksi joukkuesponsorointi. Tällöin tilannetta mutkistaa sen arviointi, milloin joukkue on vastuussa yksittäisen urheilijan sopimusrikkomuksesta. Jos muu joukkue on noudattanut sopimusta moitteettomasti, voi merkitystä toisinaan olla sillä, onko rikkoja näkyvässä asemassa joukkueessa. Välttämättä yhden urheilijan ongelmakäyttäytymisen ei voida katsoa oikeuttavan koko sopimussuhteen lakkauttamiseen.

Kohtuullisen ajan kestävä loukkaantuminen kuuluu urheilulle tyypillisiin sopimusriskeihin, jota ei voida pitää sopimusrikkomuksena. Tilanne on toinen, jos urheilija loukkaantuu niin vakavasti, ettei hän enää kykene jatkamaan uraansa. Tällöin olisi sponsorin kannalta kohtuutonta, ellei se voisi irtaantua sopimuksesta. Normaalina loukkaantumisaikaa ei voi yleispätevästi määritellä ja riippuu urheilijasta ja sponsorista itsestään, onnistuvatko he loukkaantumisesta huolimatta

hyödyntämään sopimustaan.

Sama pätee heikkoon menestykseen. Vaikka menestys poikkeaisi kuinka paljon hyvänsä siitä, mikä pessimistisimpienkin arvioiden mukaan olisi ollut mahdollista, ei sponsori voi vedota sopimusrikkomukseen. Esimerkiksi putoaminen kansainvälisistä arvokisoista heikentää huomattavasti sponsorin näkymismahdollisuuksia, mutta koska huono menestys periaatteessa aina on mahdollista urheilussa, ei sponsorilla automaattisesti ole mitään keinoja kyseisessä tilanteessa.

Ongelmallinen alue sitä vastoin on julkinen päihteiden käyttö ja asiaton käytös. Koska urheilu yhdistetään tervehenkisyyteen ja rehtiyteen, ei urheilijan julkinen häirikkökäytös tai räikeä päihteiden käyttö palvele sponsorin tarkoituksia. Rajanveto-ongelmat siinä, mitä on pidettävä normaalielämään kuuluvana ja mitä taas sopimusrikkomuksena, riippuu osaltaan paitsi sponsoroivan yrityksen ja tuotteen imagosta, myös urheilijan henkilöstä ja lajin luonteesta.

3. Intressien turvaaminen sopimusta laadittaessa

Sponsorointiin ryhdyttäessä on pohdittava, kuinka yritys saa intressinsä turvattua jo sopimusta laadittaessa. Koska osapuolet voivat määritellä sopimuksensa sisällön vapaasti, on sitä laadittaessa syytä olla perusteellinen. Huolellisesti laadittu sopimus edesauttaa sitä, että myöhemmin ilmeneviltä riitaisuuksilta vältytään. Jos ongelmia kuitenkin syntyy, on niiden ratkaiseminen helpompaa kuin ilman nimenomaisia sopimusklauseuleja.

Sponsoroinnissa pätee periaatteessa samat säännöt kuin missä tahansa yhteistoiminnassa. Tiivis yhteistyö ja vahva luottamussuhde takaavat yleensä hyvän lopputuloksen. Tärkein keino sponsorin intressien turvaamiseksi on ehdottomasti huolellinen sopimuskumppanin valinta. Sen lisäksi sopimukset tulisi laatia yksityiskohtaisesti ja tuoda sopimuksessa esille seikat, joilla on osapuolille erityistä merkitystä. On kuitenkin muistettava, ettei vahvaa henkilökohtaista panosta vaativia sopimuksia voida toteuttaa, elleivät molemmat osapuolet ole voimakkaasti sitoutuneita sopimukseen ja yhteiseen tavoitteeseen.

Sponsorin tulisi suojautua dopingrikkomuksia vastaan ottamalla sopimukseen nimenomainen dopingpykälä. Lisäksi sopimukseen kannattaa ottaa maininta SLU:n eettisten periaatteiden soveltamisesta. SLU:n eettinen toimikunta on laatinut ohjeellisen sopimukseen liitettävän epäurheilijamaisen käyttäytymisen määritelmän. Lista käsittää moitittavia tekoja dopingin käytöstä sääntökikkailuun, mutta se ei ole tyhjentävä. Se sisältää kuitenkin varteenotettavia vertailukohtia taustavelvoitteen noudattamista arvioitaessa.

Mahdollisia loukkaantumisia ja odotettua heikompaa menestystä vastaan voi suojautua sitomalla palkkiot menestykseen bonusjärjestelyjen kautta. Tulevien rikkomusten tapahtumisalittiutta vähentämään sekä vastuunjakoa selkeyttämään voidaan sopimukseen liittää sopimussakkoehto. Koska sponsorisopimuksen hyödyntämiseen käytettävät varat ylittävät moninkertaisesti varsinaiseen sponsorisopimukseen sijoitetun summan, yritykset haluavat tavallisesti varmistua siitä, että paitsi sen vahva goodwill-panos, myöskin taloudelliset satsaukset tulevat turvatuiksi. Tähän voi pyrkiä ottamalla sopimukseen optiolausekkeen sopimuksen jatkoa ajatellen.

4. Kuinka menetellä sopimusrikkomuksen tapahduttua?

Jos urheilijan voidaan katsoa syyllistyneen sopimusrikkomukseen tai samaistettavuus muun olosuhdemuutoksen takia alkaa koitua vahingolliseksi urheiliijaan liitettävän kyseenalaisen

julkisuuden vuoksi, on pohdittava, mitä oikeudellisia keinoja sponsorille jää. Sponsorisopimuksen suorituksen virheellisyyttä arvioitaessa täytyy lähtökohdaksi ottaa sopimuksen omat säännökset, jos niiden on mahdollista katsoa koskevan tapahtunutta virhettä.

Sopimuksia ei kuitenkaan yleensä muotoilla kovinkaan yksityiskohtaisesti. Ne eivät tavallisesti sisällä tarkkoja lausekkeita oikeuksista ja velvollisuuksista eivätkä sääntele rikkomusten vaikutuksia. Jos rikkomukseen soveltuvaa ehtoa ei ole, täytyy ensinnäkin ratkaista, onko olosuhdemuutosta pidettävä sopimusrikkomuksena. Vasta tämän jälkeen voidaan arvioida, mitkä ovat sponsorin vaihtoehdot.

Sponsorisopimusten ominaislaadusta johtuen pitäytyminen suorituksen vaatimisessa taustavelvoitteen rikkomistapauksissa ei ole järin käyttökelpoinen ratkaisu. Tapahtunutta suoritusta ei myöskään voi korjata. Jos urheilija on esimerkiksi esiintynyt sponsorin messuosastolla humalassa ja aiheuttanut hämmennystä käytöksellään, on sponsorin tavoite pilalla. Hinnanalennuksetkaan eivät tavallisesti tule kyseeseen, koska sopimuksen mukaiset suoritukset on harvoin tarkasti jyvitetty siten, että sopimusvastikkeesta voisi määritellä juuri moitittavaa osuutta vastaavan erän.

Koska sponsorisopimukset ovat tyypillisesti määräaikaisia, ovat purku ja luonnollisesti sen lievempänä vaihtoehtona irtisanominen lähes ainoat toteuttamiskelpoiset vaihtoehdot vahingonkorvauksen ohella. Purkamisen edellytyksenä on tavallisesti sopimusrikkomuksen olennaisuus toisen osapuolen kannalta. Sponsorisopimuksessa rikkomuksen olennaisuus täytyy määritellä konkreettisen tilanteen kokonaisarvion mukaan pitäen lähtökohtana poikkeamaa oikeasta suorituksesta.

Sponsorisopimusten ominaislaatu aiheuttaa vaikeuksia myös vahingon arvioinnissa. Sponsorin tavoitteiden toteutumista, esimerkiksi tunnettavuuden lisäämistä, on vaikea arvioida, saati taloudellisesti arvottaa. Koska kyse on aina mielikuvista, saattaa sponsoroitavan aiheuttama negatiivinen julkisuus olla vielä vuosia myöhemminkin kohderyhmän mielessä. On myös huomioitava, että sponsoroinnin tavoite ei välttämättä ole ainoastaan myynnin edistäminen, vaan sillä saatetaan tavoitella tunnettavuuden ohella esimerkiksi uskottavuutta tietyllä markkina-alueella tai tuoteryhmässä. Uuden valtion tai alueen markkinoille pyrkivä yritys saattaa kokea sponsoroinnin nopeaksi ja tehokkaaksi vaikutuskanavaksi saada näkyvyyttä tavoitellussa kohderyhmässä.

Koska sopimusperusteista vahingonkorvausvastuuta ei ole säännelty yleislaille, osapuolet voivat määrätä vahingonkorvauksesta sopimusehdoin. Sopimusperusteista vahingonkorvausvastuuta harkittaessa on kiinnitettävä huomiota sopimusrikkomuksen ohella itse vahinkoon. Kun sopimusrikkomus johtaa siihen, ettei sponsorin sopimuksen mukaiset odotukset toteudu, on vahingon arvioinnin lähtökohtana ne taloudelliset edut, jotka sponsorilta on jäänyt saamatta. Arvio tehdään vertailemalla hypoteettista ja toteutunutta tapahtumienkulkua. Näiden erotus osoittaa sponsorille aiheutuneen vahingon. Sponsorin kannalta hyvä keino intressiensä turvaamiseen on sopimussakkoehdosta sopiminen. Lisäksi kannattaa huolehtia siitä, että sopimuskumppani saa sopimusta solmittaessa tietoonsa riittävässä määrin, mitä taloudellisia intressejä sponsorilla sopimussuhteeseen liittyy.

Sopimuksen varaan rakennettujen odotusten pettämisestä johtuvien menetysten määrä on vaikeasti taloudellisesti määriteltävissä. Erityisesti arviointiongelmia aiheutuu silloin, kun kyseessä on loss of chance –tilanne, eli sponsori menettää sopimusrikkomuksen vuoksi mahdollisuuden ryhtyä tiettyyn hankkeeseen, jonka lopputulos on epävarma. Epävarmuus

voi kohdistua siihen, olisiko hankkeen tulos ollut sponsorin kannalta positiivinen ja siihen, kuinka suuri saavutettu voitto olisi myönteisessä tapauksessa ollut.

Tällainen ongelma ilmenee silloin, kun yritys pyrkii sponsorointikohteen valinnalla nuorentamaan imagoaan ja saavuttamaan erilaisen kohderyhmän, joka tulisi tulevaisuudessa ostamaan yrityksen tuotteita. Sponsorointi on saattanut olla tarkoitettu avaamaan jokin tietty laajempi kampanja. Kun sen varaan rakennetut suunnitelmat eivät toteudu, koska urheilija tai seura rikkoo sopimuksen, yritys ei saavuta sen kautta tavoiteltua näkyvyyttä ja menettää mahdollisuuden tuleviin oikeustoimiin asiakkaiden kanssa ainakin tällä sopimuksella tavoitelluin tavoin. Ei voida tietenkään tietää, olisiko kampanja koskaan onnistunut kasvattamaan tietoisuutta kyseisessä ryhmässä, saati lisäämään myyntiä, mutta sopimusrikkomuksen vuoksi tavoitetta ei ainakaan tulla saavuttamaan.

Myöskään vakuuttaminen ei käytännössä tule kyseeseen. Sponsorointiin ryhdyttäessä on osattava ottaa huomioon liikeriskeihin kuuluvana tietyt urheiluun liittyvät erityispiirteet, vaikka ne olisivat sinänsä hyvin epätodennäköisiä. Sponsoroinnin riskit ovat sellaisia, joista tulisi huolehtia asiantuntevalla sopimustekniikalla. Koska vakuutuksia myönnettäessä kartoitetaan muun muassa vahinkojen tapahtumisen todennäköisyys ja vahinkojen laajuus, aiheen mukaisissa tilanteissa nämä olosuhteet johtaisivat siihen, että jos vakuutus ylipäänsä myönnettäisiin, vakuutusmaksu olisi niin korkea, että todellisuudessa yksikään sponsori ei katsoisi tarkoituksenmukaiseksi ottaa tällaista vakuutusta.

Tilanne on ongelmallinen, koska esimerkiksi aiheettomaksi osoittautunut doping-epäily saattaa johtaa siihen, ettei sponsori voi enää käyttää urheilijaa markkinoinnissa. Tällöin urheilijan ei kuitenkaan voitaisi katsoa syyllistyneen rikkomukseen, mutta yritykselle aiheutuisi vahinkoa paitsi käyttökelttomaksi jääneestä mainosmateriaalista, myös siitä, ettei se voikaan toteuttaa kampanjaansa suunnitteleamalla tavalla.

5. Lojaliteettiperiaatteen merkityksestä taustavelvoitteen kannalta

Sponsorin sopimusmotiveista suurimpia on osoittaa tiivis yhteys seuraan tai urheilijaan. Uskottavuus edellyttää todellista osapuolten, mutta erityisesti yksittäisten henkilöiden välistä yhteistyötä. Sponsorisopimukset ovat kiistatta yhteistyösopimuksia, joissa lojaliteettivelvollisuudella on erityinen asema taustavelvoitteen rikkomista arvioitaessa. Vaikka sopimus ei siis sisältäisikään nimenomaisia määräyksiä esimerkiksi päihteiden tai huumausaineiden vaikutuksen alaisena esiintymisestä, voisi tilannetta tarkastella lojaliteettiperiaatteen ja sitä kautta sopimuksen rikkomisena.

Lojaliteettiperiaatteella on huomattavaa merkitystä arvioitaessa mielikuviin vaikuttavaa sponsoroidun käyttäytymistä. Vaikka sopimuksessa on tarkasti määritelty läsnäolo- ja osallistumisvelvoitteet tuotteiden markkinointiin, esimerkiksi humalassa häiriköinnistä ei todennäköisesti ole mainittu mitään. Lojaliteettivelvollisuudella voidaan tiettyyn rajaan saakka perustella sponsorin kohtuullisia odotuksia. Urheilijan täytyy käsittää, että hän vahingoittaa huonolla julkisella käytöksellään omaa urheilijaimagoaan, jonka yhdistämistä oman yrityksensä imagoon sponsori on tavoitellut.

Vaikka esiintymistä yrityksen tilaisuuksissa pidettäisiinkin päävelvollisuutena, on asiallinen käytös vapaa-aikana ajateltavissa vahvaksi sivu- tai taustavelvoitteeksi, jolla on täysin päävelvoitteeseen rinnastettava merkitys, koska urheilijan tärveltyneet imago aiheuttaa hänen käyttökelttomuuden sponsorin tavoitteiden toteutumisen kannalta. Epämiellyttävän hahmon moitteeton sovittujen varusteiden käyttäminen tuskin voi millään tavoin toteuttaa sponsorin

myönteisten mielikuvien tavoitetta. Sopimuksessa sääntelemättömältä osalta urheilijan käyttäytymisvaatimuksille on löydettävissä täydennystä lojaliteettiperiaatteesta johtuvien velvoitteiden kautta.

6. Sopimussakon hyödynnettävyys sponsorisopimuksissa

Koska sponsorin reagoitikeinot sopimusrikkomuksen tapahduttua ovat rajalliset, asiallisesti muotoiltu sopimussakkoehdo voisi vaikuttaa sitoutumista lisäävästi. Tämän lisäksi tilanne olisi huomattavasti helpompi ratkaista, jos sopimussuoritus ei jostain syystä toteutuisikaan odotetuin tavoin. Sopimussakkolauseke helpottaisi myös vahingonkorvaustilanteissa sponsorin menettämien etujen korvaamista, koska se poistaisi ongelmia sen suhteen, ettei yrityksen sopimuksen perusteella odottamaa hyötyä ja tukea muulle kampanjoinnille voitaisi välttämättä tarkoin määrittellä.

Sopimussakko on käyttökelpoinen siksi, ettei velkojan tarvitse esittää näyttöä vahingosta. Se on seuraamuksena tehokas ja selkeä. Vahingon todisteluun saattaa kulua paljon aikaa ja rahaa. Sakkolauseke säästää velkojaa näiltä yleensä vahingonkorvauksen perimiseen liittyviltä seikoilta. Samalla esittämäni ongelma esimerkiksi tunnettavuuden lisäämisen taloudellisen merkityksen mittaamisesta voitaisiin eliminoida osapuolten sopimushetkellä vallitsevien yhteisten arvostusten mukaisesti. Sopimussakolla ei välttämättä pyritä velallisen vastuun laajentamiseen, vaan tavoitteena voi olla myös vastuun selkeyttäminen. Tämä lienee erittäin hyvä tapa vaikuttaa sponsorin etuja suojaavasti erityisesti taustavelvoitteiden noudattamisen kannalta.

7. Riskisäännön tarpeellisuudesta

Sponsorointi hyödyttää sekä yritystä että urheilukohdetta. Se on suunniteltava tarkoin, jotta siitä saataisiin maksimaalinen hyöty. Suomessa sponsorisopimukset ovat todellisuudessa melko yleisluontoisia eikä niissä keskitytä yksityiskohtaisesti kaikkien velvoitteiden kirjaamiseen. Sponsoroitavan persoonallisuuspiirteisiin kyllä kiinnitetään huomiota ja molempien osapuolten odotetaan sitoutuvan sopimusneuvotteluissa esitettyihin tavoitteisiin ja niiden saavuttamisen edellytyksiin. Niin kauan kun molemmat osapuolet ovat erittäin sitoutuneita yhteistoimintaan ja tuntevat lojaliteettia toisiaan kohtaan, ongelmia tuskin ilmenee.

Kuitenkin silloin, jos olosuhteet yllättäen muuttuvat, olisi hyödyksi, että riskinjako olisi järjestetty jo sopimusta laadittaessa ja ennen ongelmien ilmenemistä. Ongelmatilanteita varten olisi taloudellisesti huomattavissa sopimuksissa ehdottomasti oltava kyseiseen sopimussuhteeseen sovellettavissa oleva oma riskisääntö. Vaikka sopimuksissa määritellään aina kestoaika ja vastike, ei riskien jakamisesta tavallisesti mainita juuri mitään. On syytä muistaa, että huippu-urheilun viehätys on pitkälti yllätyksellisyydessä. Sponsorisopimuksissa tulisikin siis tarkastella myös olosuhdemuutosta. Mahdollisuus intressien käymiseksi vastakkaiseksi on aina olemassa.

epätietoisuutta siitä, mistä itse asiassa tulisi sopia. SLU on tehnyt kertaluonteisen ja pitkäaikaisen sponsorisopimuksen pohjat, jotka ovat urheiluväen käytössä. Erilaisia valmennustukisopimuksia on useilla liitoilla ja syksyn 2001 aikana sopimuksia on kehitetty yhdessä Olympiakomitean, ADT-toimikunnan ja lajiliittojen kanssa.

SLU:n keskeisenä viestinä on, että sopimuksissa sovitaan selvästi molempien (kaikkien) osapuolien velvollisuuksista. Erityisesti olisi syytä kirjata velvoitteiden aikataulut ja mahdolliset viivästysseuraamukset. Lisäksi lajiliittoja ja seuroja on aina hyvä muistuttaa, että he voivat ilman urheilijan tai muiden osapuolien suostumusta sopia vain omista oikeuksistaan tai he voivat rajoittaa urheilijan oikeuksia hankkia sponsoreita vain sopimalla asiasta urheilijan kanssa. Lopuksi muistutetaan, että sopimukseen kirjattaisiin sopimuksen päättäminen ja sen edellytykset sekä erimielisyyksien ratkaisemistapa.

3. SLU:n eettinen työ ja sopimusten sisältö

Huhtikuussa 1998 käynnistettiin SLU:n eettinen työ, jonka tarkoituksena on vahvistaa urheilijoiden yhteiskunnallisesti hyväksyttävää esimerkkikäyttäytymistä, ehkäistä katsomoväkivaltaa ja varmistaa, että liikuntakulttuurin sisällä noudatetaan yhteiskunnan keskeisiä säädöksiä. Eettinen työ on ollut ennenkaikkea järjestelmän sisäistä toimintaa. Esimerkiksi sääntöuudistusten myötä on varmistettu lajiliiton sääntöjen sitovuus myös liikunta- ja urheiluseurojen jäseniin. Valmennustukisopimukseen on lisätty reilun pelin pykälä ja erillinen dopingpykälä.

Vuonna 2001 on kiinnitetty erityistä huomiota valmentajien sitoutumiseen eettisiin työhön. Lajiliittojen työsopimuksissa on usein eettinen pykälä ja työsopimuksen purkuperusteet dopingtapauksissa ovat olleet olemassa. Ongelmana ovat toimitsijakiellot. Käytännössä toimitsijakielloon voidaan asettaa vain valmentaja tai muu toimitsija, joka on yhdistyksen jäsenyyden tai työsopimuksen kautta sitoutunut myös urheilun sääntöjen mukaisesti rangaistuksiin.

Eettisen työn on haluttu näkyvän myös ulospäin. Liikuntajärjestöt ja urheilijat ovat itse halunneet sitoutua eettiseen työhön. Yksi sitoutumisen muoto on esimerkiksi dopingpykälä sponsorisopimuksissa. Sponsorisopimuksen dopingpykälä on yksi urheilun laatukriteeri. Sen tulisi olla kaikissa lajiliittojen, seurojen ja urheilijoiden sponsorisopimuksissa riippumatta sponsorin vaatimuksista.

Keskustelua on aiheuttanut Suomen Hiihtoliiton maastohiihdon ensimmäinen sponsorisopimus Lahden kisojen jälkeen, jossa ei ole dopingpykälää. Doping on Hiihtoliiton mukaan itsestään selvä sopimuksen purkuperuste, vaikka siitä ei ole mainintaa sopimuksessa. SLU:kin näkemyksen mukaan doping on sopimuksen purkuperuste, mutta siitä ja purkamiseen liittyvistä seuraamuksista olisi kuitenkin aina syytä olla maininta sopimuksessa. Pelisäännöt on aina hyvä kirjata – itsestäänselvyydetkin!

4. Kolmikantasopimus - urheilutulon rahastoinnin edellytys

Valtiovarainministeriön vuonna 1997 asettaman Urheilun verotustyöryhmän muistion (1998:17) yhtenä ehdotuksena oli urheilijoiden valmennustilijärjestelmän tiukentaminen. Muistion pohjalta säädettiin vuonna 1999 tuloverolain 116a-c pykälät rahastojärjestelmän perustaksi.

Lähtökohtaisesti urheilijan urheilemisesta saamat tulot ja sponsoritulot ovat ansaintavuoden veronalaista tuloa. Tuloa voidaan kuitenkin jaksottaa tuleville vuosille valtiovarainministeriön hyväksymien viiden valmennus- ja urheilijarahastosäätiön avulla.

Rahastoihin voidaan siirtää urheilutuloja, jotka on saatu välittömästi urheilemisesta. Näitä ovat esimerkiksi joukkuepelaajien palkat, pisterahat ja vastaavat sekä yksilöurheilijoiden starttirahat, kaikki palkinnot ja tulosbonukset. Urheilutuloksi katsotaan myös tanssiurheilun, voimistelun ja aerobisin sekä vastaavien lajien esiintymisrahat liikunta- ja urheilutapahtumissa. Rahastoihin voidaan lisäksi siirtää kolmikantaperiaatteella sovitut sponsoritulot. Tällöin sopimusosapuolina ovat urheilija, valtakunnallinen urheilujärjestö ja sponsori. Kolmikantaperiaatteella tehdyt sopimukset mahdollistavat vain liiton ”urheilullisen valvonnan”.

Tässä sponsorisopimuksella tarkoitetaan sopimusta, jolla urheilija antaa sponsorille oikeuden nimensä ja kuvansa käyttöön ja urheilija sitoutuu käyttämään sponsorin tunnuksia harjoitellessaan ja kilpaillessaan. Jos sopimus edellyttää työsuorituksia, niistä saatavaa tuloa ei voida rahastoida, koska kyseessä on palkka tai palkkio, jota ei ole saatu välittömästi urheilemisesta. Rahastoihin ei myöskään voida siirtää opetusministeriön huippu-urheilijoille myöntämää valmennus- ja harjoitteluapurahaa, lajiliittojen, Olympiakomitean tai urheiluseuran valmennustukia, eikä muusta kuin urheilusta saatuja palkkatuloja, työkorvauksia ja muita sellaisia tuloja, kuten urheilijan ja sponsorin välisen kaksikantasopimuksen mukaisia tuloja.

Urheilutulona ei pidetä myöskään ulkomailta saatua tuloa. Ulkomaantulo on sen maksamisvuoden verotettavaa ansiotuloa, eikä sitä voi siirtää rahastoihin. Ulkomaisen sponsorin maksamat tulot ovat pääsääntöisesti ulkomailta saatua tuloa. Sponsorisopimukset voivat sisällöltään olla varsin monimuotoisia. Epävarmoissa tapauksissa on syytä hakea ennakkopäätöstä siitä, onko tällaisen sopimuksen tuottama tulo katsottava saaduksi Suomesta vai ulkomailta. Ylipäänsä sponsorisopimusten monimuotoisuus on suuri ja se olisikin mielenkiintoinen tutkimuskenttä esimerkiksi oikeustieteen tekijälle.

5. Lopuksi

Liikuntakulttuuri on aiemmin perustunut jäsenyyteen ja siitä kumpuavaan yhteisöllisyyteen. Myös sponsorit ovat olleet osa urheiluliikettä ja he eivät ole arvioineet omaa panostaan urheiluun suhteessa omaan liiketoimintaansa. Erimielisyyksiä on ollut vähän ja niistä on sovittu urheiluliikkeen sisällä. Ajat ovat muuttuneet ja nyt varsinkin huippu-urheilussa eletään tuloskriteerien ja sopimusten aikaa. Koko liikuntaväki ei vielä ole täysin tiedostanut muutosta - ison veneen suunnan muuttaminen vie aina aikaa. Suunta kuitenkin muuttuu haluttiin sitä tai ei.

Sopimuskulttuurilla on myös ongelmansa. Varsinkin yksilöurheilijalla saattaa olla toistakymmentä sopimusta eri osapuolten kanssa. Pystyykö urheilija hallitsemaan kokonaisuuden? Tietääkö hän todella mihin sitoutuu kaikilla sopimuksillaan? Tarvitseeko urheilija nykyään jo asianhoitajan ja mistä yksittäinen urheilija voisi saada hyvää ja kohtuuhintaista apua?

Keskusteluissa on otettu esiin ajatus, että tulevaisuudessa voitaisiin vahvistaa urheilijoiden ja ennenkaikkea yksilöurheilijoiden tukea kaiken tyyppisissä urheilutyöhön liittyvissä asioissa. Isojen joukkuelajien pelaajayhdistykset ovat joukkueurheilijoiden tukena, mutta yksilöurheilijoilta puuttuu vastaava lajiliitoista tai seuroista riippumaton tuki. SLU

urheilujuridiikan päivillä 8.3.2001 esitettiin ajatus urheilijoiden yhteisestä "urheilija-asiamiehestä", joka olisi urheilijoiden käytettävissä esimerkiksi sponsorisopimusten tekemisessä.

Ajatus on hyvä ja kannatettava. Vaikka SLU on koko liikuntakulttuurin, niin yhteisöjen kuin liikkujien tai urheilijoiden edunvalvoja, joskus on vaikeuksia olla tasapuolinen kaikkia kohtaan. Riippumaton urheilija-asiamies olisi ratkaisu ongelmaan. Lisäksi urheilija-asiamies voisi toimia myös rahastosäätiön asiamiehenä, jolloin hän olisi aitiopaikalla ammattuurheilijoiden julkisen esiripun takana.

JUHA LAITINEN, KHT -TILINTARKASTAJA
PRICEWATERHOUSECOOPERS OY

SPONSORISOPIMUSTEN ARVONLISÄVEROTUS

1 Mitä ovat sponsorisopimukset?

Tässä kirjoituksessa sponsorisopimuksella tarkoitetaan sopimusta, jossa yksittäinen urheilija tai urheilujoukkue (sponsoroitava) tekee yhteistyösopimuksen yleensä elinkeinonharjoittajan (sponsorin) kanssa. Sponsoroitava urheilujoukkue voi olla yleishyödyllinen tai taloudellinen yhteisö. Myös sponsorin voi olla muu oikeudellinen henkilö kuin yhtiö. Kirjoitus rajoittuu koskemaan ainoastaan yhteistyösopimusten arvonlisäverotusta, vaikkakin joissain kohdissa joudutaan viittaamaan tuloverotuksen tulkintoihin. Urheilutoiminnan tuloverotuksesta on kirjoittanut toisaalla tässä lehdessä professori Esko Linnakangas.

Sponsorisopimusten sisältö vaihtelee sopimuksittain mutta yhteistä sopimuksille ovat niiden kaksipuolisuus. Molemmat sopijapuolet sitoutuvat toimimaan sopimuksen tarkoittamalla tavalla.

Sponsorointi on erotettava lahjoituksesta. Lahjoitus on lahjoittajan tai sponsorin pyyteetön luovutus sponsoroitavalle eikä lahjoituksen saajalle synny arvonlisäverotuksellisia seuraamuksia lahjoituksesta. Kirjoituksen lähtökohta on yksiselitteisesti se, aidossa sponsorisopimuksessa molemmat osapuolet luovuttavat toiselle osapuolelle jonkin hyödykkeen tai rahaa.

Urheiluun liittyvissä sponsorisopimuksissa sponsoroitava sitoutuu luovuttamaan sponsorille esimerkiksi mainospaikkoja peliasuista, harjoitteluasuista, vapaa-ajanasuista, pelivälineistä, julkaisusta, pelialueelta tai muusta mainospaikasta. Urheilija tai urheilujoukkue saattaa sponsorisopimuksessa sitoutua käyttämään sponsorin tuotteita joko kilpailu- ja harjoitustilanteessa tai vapaa-ajalla. Sponsorisopimukseen sisältyy usein myös ilmaisia tai hinnaltaan alennettuja pääsylippuja kilpailutapahtumiin. Sponsorisopimuksessa saatetaan sponsorille luovuttaa myös oikeus käyttää urheilijoiden kuvia tai urheiluseuran nimeä ja logoa markkinoinnissa. Sponsoroitava voidaan velvoittaa esiintymään julkisissa tilaisuuksissa. Digitaalitelevision tuodessa uusia mahdollisuuksia urheiluliiketoimintaan voidaan ennustaa, että televisiointioikeudetkin tulevat yhä useammin osaksi sponsorisopimusta.

Sponsorin tyypillisin velvoite lienee edelleen sopimuksen mukaisen korvauksen maksaminen sponsoroitavalle. Arvonlisäverotuksellisesti tällaisen sopimus on sikäli yksinkertainen, että tällöin on tarkasteltavana vain sponsoroitavan myynnin verotus. Erityisesti sponsorin kannalta hankalampia ovat verotuksellisesti ja sopimusoikeudellisesti nk. barter –sopimukset, joissa sopimuksen osapuolet luovuttavat jotain muuta kuin rahaa toiselle osapuolelle osana sopimuksen täyttämistä. Arvonlisäverotuksen kannalta ei pitäisi olla merkitystä sillä, kuka sponsorisopimuksen vastapuolena on. Käytännössä kuitenkin myös sponsoroitavan vero-

oikeudellisella statuksella saattaa olla verokohteluun merkitystä. Arvonlisäverotuksellisesti yksittäisen urheilijan ja urheilujoukkueen sponsorointi eroavat merkittävästi toisistaan.

Barter –sopimuksissa taloudelliset seuraukset muuttuvat sen mukaan, onko sponsoroitava ja sponsori arvonlisäverovelvollisia vai ei. Tämä johtaa siihen, että sponsorisopimusten arvonlisäverotuksen vaikutus saattaa vaihdella muutoinkin sen mukaan kumpi tekee sopimukset ulkopuolisen alihankkijan kanssa. Jos sponsoroitava ei ole verovelvollinen toiminnastaan mutta sponsori on, saattaisi olla arvonlisäverotuksellisesti edullisempaa, että ulkopuolisen hankinnoista vastaa sponsori, jolle voi syntyä vähennysoikeus ulkopuolisesta hankinnasta..

Antti Eskelinen on tarkastellut tilannetta, jossa arvonlisäverovelvollinen yritys luovuttaa harrasteliikuntatapahtumaa varten paidat urheilujärjestölle (Yhdistysten ja säätiöiden verotus, Kauppakaari Oy, Tampere 1997, ss. 166). Eskelisen mukaan tulee edullisemmaksi yrityksen hankkia paidat ja lahjoittaa ne järjestölle kuin järjestön hankkia paidat ja lahjoittaa ne järjestölle. Ainakin joissakin tilanteissa asia onkin näin ja paitojen hankinnassa tätä voitaneen pitää jopa pääsääntönä, vaikka arvonlisäverotuksen hankintaketjuneutraalisuus ei tällöin toteudukaan. Ongelmia muodostuu kuitenkin muiden hyödykkeiden osalta ja myös paitojen osalta, jos paitaan tulee myös muiden yhtiöiden painatuksia. Miksi yksi yhtiö saisi vähentää paitojen hankintamenoa sisältyvän veron, jos paitoihin tulee useamman yrityksen painatus. Onko kysymys enää yrityksen omaan liiketoimintaan liittyvästä hankinnasta?

Esimerkiksi yhteismainonta lehdissä tai sähköisessä mediassa lienee arvonlisäverotuksen vuoksi taloudellisesti edullista järjestää siten, että verovelvollinen sponsori vastaa mainonnan kuluista. On äärimmäisen hankala erottaa vaikkapa urheilutapahtuman mainoksesta sponsorin ja sponsoroitavan osuus. Erottamisella on merkitystä vain silloin, kun sponsoroitava ei ole toiminnastaan arvonlisäverovelvollinen.

Sponsorisopimuksissa ei kokemukseni mukaan varsinkaan arvonlisäveron voimaan tullessa juurikaan ollut mainintoja arvonlisäverosta. Sopimuksen ehkä keskeisimmän osan eli sopimuksen rahamääräisen arvon osalta puutteellisuus aiheuttaa edelleen ongelmia sopimuksen tulokinnassa. Erityisesti barter-sopimuksissa arvonlisäverosta sopimatta jättäminen johtaa siihen, että luovutuksen arvosta saattaa syntyä erimielisyyksiä. Jos sopimuksen mukaan yhteistyökumppanit luovuttavat rahan sijasta tavaroita tai palveluja toiselle sopimusosapuolelle olisi aiheellista mainita sopimuksessa onko luovutuksen arvo veroton vai verollinen. Kansainvälisissä barter-sopimuksessa olisi kiinnitettävä huomiota siihen, kuka vastaa maahantuonnin ja erityisesti yhteisöuhankinnan arvonlisäverosta. Yllätyksiä saattaa aiheutua myös silloin, kun yleishyödyllisen yhteisön toiminta kesken sopimuskauden muuttuukin joko omasta tahdosta tai viranomaisten taikka lainsäätäjän tahdosta verolliseksi. Verolainsäädännössä tai verotuskäytännössä tapahtuvien muutosten vaikutus sopimukseen on keskusteltu aihe, josta ei ole vakiintunutta oikeuskäytäntöä. Korkeimman oikeuden ratkaisussa 1991:182 KKO katsoi, että liikevaihtoverokannan korotus ei oikeuttanut myyjää yksipuolisesti korottamaan myyntihintaa verokannan korotuksen aiheuttamalla määrällä. Vähemmistöön jääneet jäsenet olisivat hyväksyneet korotuksen, koska liikevaihtovero kuten myös tietysti arvonlisävero on lopullisesti kuluttajan kannettavaksi tarkoitettu vero. (vähemmistön kanssa samalla kannalla näyttää olevan myös Edward Andersson, Defensor Legis 1994 s. 30-31. Maltillisemmin asiaa käsittelee Mika Hemmo, Sopimusoikeus II, ss. 104).

Jäljempänä selostettavista syistä sopimuksissa olisi eroteltava kunkin luovutettavaan

hyödykkeen hinta erikseen.

Veronsaajan valvonnan kannalta barter-sopimukset ovat äärimmäisen vaikeita, koska sopimusten perusteella ei synny rahaliikennettä eikä välttämättä kummankaan osapuolen kirjanpitoon kirjaudu mitään tapahtumia (kts ongelmasta esim., Barter Exchanges on the Internet, David Hardesty, Tax Planning International E-commerce 3/2000) Tämän vuoksi barter-sopimusten kirjaaminen yhtiön kirjanpidossa on tavallisuudesta poikkeavaa ja vaatii yritykseltä erityistä huomiota.

2. Verollinen myynti

Arvonlisäverolain 1 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan veroa suoritetaan valtiolle liiketoiminnan muodossa tapahtuvasta tavarahan tai palvelun myynnistä. Lain 1 §:n 3 momentin mukaan myynnin ei kuitenkaan katsota tapahtuvan liiketoiminnan muodossa, jos siitä saatu tulo on ennakoperintälain 13 §:ssä tarkoitettua palkkaa.

Arvonlisäverolain 17 §:n mukaan tavaralla tarkoitetaan arvonlisäverotuksessa aineellista esinettä sekä eräitä energiahyödykkeitä. Palvelulla tarkoitetaan kaikkea muuta mitä voidaan myydä liiketoiminnan muodossa. Lain 18 §:n mukaan palvelun myynnillä tarkoitetaan palvelun suorittamista tai muuta luovuttamista vastiketta vastaan. Säännökset vastaavat Euroopan yhteisön neuvoston kuudennen direktiivin artiklaa 2 ja 4 (myöhemmin 6. arvonlisäverodirektiivi). Arvonlisäverotuksen soveltamisala on siten hyvin laaja. Myynnistä saatavan vastikkeen ei tarvitse olla rahaa kunhan se on määriteltävissä objektiivisin ja subjektiivisin perustein rahamääräisenä (Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen asiassa C-258/95 (Fillibeck) antama ratkaisu, Kok 11-5577 13 kohta). Palvelun laajaa määritelmää kuvastaa se, että palvelua on muun muassa vastiketta vastaan pidättäytyminen tekemästä jotain.

Vastikkeellisesta luovutuksesta on erotettava pyyteetön lahjoitus, jossa lahjoituksen antaja ei edellytä mitään vastasuoritusta lahjoituksen saajalta. Tätä periaatetta ilmentää EYTI:n asiassa C-16/93 (Tolsma) antama ratkaisu, Kok. 1994 I-753 13. kohta. Tapauksessa katusoittajalle tehdyt lahjoitukset eivät olleet vastiketta luovutetusta palvelusta. Toisaalta tuoreessa ratkaisussaan asiassa C-404/99, komissio vastaan Ranska EYTI totesi ravintolan palvelumaksujen ja juomarahojen olevan osa verollisesta palvelusta suoritettua vastiketta.

Asiassa C-230/87 (Naturally Your Cosmetics Ltd), C-33/93 (Empire Stores) ja 380/99 (Bertelsman) EYTI:n ratkaistavana oli kysymys vastikkeen määrästä, mutta ratkaisujen tosiasiat olivat mielenkiintoisia nyt käsiteltävän aiheen kannalta. Asiassa Naturally Your Cosmetics oli kysymys verkostokaupasta, jossa myyjät saivat myyntisuorituksia vastaan ostaa tuotteita hinnastoa edullisemmin. Jälkimmäisessä asiassa postimyyntiyhtiön asiakashankintaan liittyi muun muassa uuden asiakkaan suosittelijalle annettavat tavaralahjat eli nk. ystävänlahjat. Asiassa Bertelsman oli kysymys siitä, onko veron perusteeseen luettava mukaan asiakashankintapalkkion lähettämistä aiheutuneet kustannukset. Asioiden käsittelyssä ei syntynyt kiistaa siitä, oliko kysymyksessä verovelvollisten verollinen myynti. Riita koski myynnin arvoa eli maksettavan veron perustetta. Veron perusteiden määrittely edellyttää, että verollinen luovutus oli siis jo syntynyt. Tuomioistuin lausui kuitenkin ratkaisussa Empire Stores verollisen myynnin edellyttävän suoritteen ja vastikkeen välitöntä yhteyttä, jonka tuomioistuin katsoi olevan suosittelun ja ystävänlahjan välillä.

Helsingin hallinto-oikeus poikkosi 26.9.2000 antamassaan lainvoimaa vailla olevassa päätöksessään EYTI:n tulkintamallista. Perustellusti päätöksessä uuden asiakkaan

suosittelijalle annettavaa lahjaa pidettiin markkinointilahjana, jolloin mitään arvonlisäveroveroseuraamuksia ei syntynyt. Verovelvollisen kannalta kysymys on kiistatta markkinointiponnisteluista ja tämän kaltaiset vähäarvoiset lahjat kirjataan vakiintuneen käytännön mukaan markkinointikuluihin eikä suinkaan myyntiin. Tosin kirjaamistavalla ei ole välitöntä merkitystä tapahtuman arvonlisäverokohteluun. Lahjan arvon vähäisyydellä ei ole merkitystä, jos lahjan antajan katsotaan myyneen lahjan. Jos sen sijaan rajanvetoa käydään sen välillä, onko kysymyksessä lahja vai lahjan omaan käyttöön ottaminen arvolla on lain 25 §:n perusteella merkitystä. Vähäarvoista markkinointilahjaa ei pidetä tavaran omaan käyttöön ottamisena.

Barter –sopimuksissa on tarkasteltava aina sekä sponsorin että sponsoroitavan toiminnan verollisuutta. Sponsoroitavan verollisena myyntinä ei voitane pitää esimerkiksi lahjoittajalle luovutettua viiriä tai muuta muistoesinettä. Verollisena myyntinä ei voida pitää sitäkään, jos lahjoituksen saaja mainitsee lahjoittajan nimen julkaisussaan taikka lahjoitusvaroilla rakennetussa urheilutilassa. Voidaan hyvin kuvitella tilanne, jossa lahjoittaja saa katsomon tuoliin oman nimensä. (näin myös Englannin arvonlisäveroviranomaiset, HM Custom and Excise, Sponsorship VAT Notice 701/41/95.) Tällaisissa luovutuksissa puuttuu välitön yhteys hyödykkeen luovutuksen ja vastikkeen väliltä.

Sen sijaan urheilusuorituspaikan tai urheilutapahtuman nimen myynti sponsorille on vastikkeellinen luovutus, joka täyttää kaikki verollisen myynnin tunnusmerkit. Lahjoittajan nimen mainitsemisesta lahjoituksen saajan julkaisussa on luonnollisesti erotettava sponsorin mainos, jonka vaatiman tilan myynti täyttää kaikki verollisen liiketoiminnan tunnusmerkit.

Liiketoiminnan tunnusmerkit täytyvät usein vaikka liiketaloudellisesti tulo ei pidettäisi liiketulona. Korkeimmassa hallinto-oikeudessa on ollut käsiteltävänä tapauksia, joissa rajanvetoa on tehty kustannusten jaon ja verollisen myynnin välillä..

KHO 31.12.1998 T 3201/1998 ATK

Kiinteistöyhtiö tuotti keskitetysti osakkailleen sekä muille kiinteistössä toimiville ammattiliitoille, niiden työttömyyskassoille ja muille palveluorganisaatioille monistamo-, postitus- ja puhelinkeskuspalveluja. Toiminta tapahtui omakustannusperiaatteella siten, että perittävillä maksuilla katettiin kopiokoneiden leasing-maksut, huolto- ja materiaalikulut, laskennallinen vuokra ja henkilökunnan palkat. Vuosien 1994 ja 1995 tilinpäätöstietojen mukaan asiakaspalvelukeskuksen tuotot olivat olleet 3-4 miljoonaa markkaa vuodessa. Kun otettiin huomioon, että yhtiö harjoitti itsenäisesti asiakaspalvelukeskustoimintaa, joka oli jatkuvaa ja tapahtui kilpailuolosuhteissa, toimintaa harjoitettiin arvonlisäverolain 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla liiketoiminnan muodossa. Asiassa ei ollut merkitystä sillä, että yhtiön toiminta oli ollut tappiollista. Yhtiö tuli merkitä toiminnastaan arvonlisäverollisten rekisteriin

Liiketaloudellisesti kysymys oli kulujen jakamisesta, mutta arvonlisäverotuksellisesti kulujen veloittamista pidettiin myyntinä. Tämä tapaus ilmentää hyvin myynnin käsitteen laajuutta arvonlisäverotuksessa.

Verollisesta liiketoiminnasta on erotettava verovelvollisuutta koskevat säännökset. Arvonlisäverolaki sisältää verovelvollisuutta koskevia poikkeuksia, joista nyt käsiteltävän aiheen kannalta merkittävin on yleishyödyllisten yhteisöjen verovelvollisuutta koskeva säännös. Tässä kirjoituksessa ei ole tarkoitus käsitellä arvonlisäverolain yleishyödyllisten yhteisöjen verovelvollisuutta koskevaa lain 4 §:ää eikä vapaaehtoista hakeutumista koskevaa lain 12 §:ää (Yleishyödyllisten yhteisöjen verotuksesta muun muassa Antti Eskelinen, Yhdistysten ja säätiöiden verotus, Taru Juote, yleishyödyllisten yhteisöjen liiketoiminta arvonlisäverotuksessa ja sen liityntäkohdat elinkeinoverotukseen, Verotus 3/1996, ss. 278 ja Pasi Hämäläinen, Vapaaehtoisen hakeutumisen vaikutus yleishyödyllisen yhteisön

arvonlisäverovelvollisuuteen ja hankintojen vähennysoikeuteen eräissä tilanteissa, Verotus 3/2000 ss. 322 sekä Urheilin verotustyöryhmämuistio, VM työryhmämuistio 1998:17. Lisäksi tässä julkaisussa professori Esko Linnakankaan artikkeli verovelvollisuuden eduista ja haitoista)

Sponsorisopimuksissa sovitaan molempien osapuolten velvollisuuksista ja oikeuksista. Pääsääntöisesti sponsorisopimusten perusteella sponsoroitava luovuttaa sponsorille hyödykkeitä vastiketta vastaan, jolloin kysymyksessä on myynti. Luovutuksen verottomuus voi johtua muista arvonlisäveron säännöksistä kuten myyntipaikkaa koskevista säännöksistä tai yleishyödyllisen yhteisön verovelvollisuutta koskevista säännöksistä. Jos sponsori luovuttaa rahan sijaan sponsoroitavalle muita hyödykkeitä (barter-sopimus), joko tavaroita tai palveluja kysymyksessä on lähes poikkeuksetta liiketoiminnan muodossa tapahtuva myynti, jonka verottomuus voi perustua luovutettavan hyödykkeen ominaisuuksiin.

3. Veron peruste ja verokannat

Veron peruste on arvonlisäverolain 73 §:n mukaan vastike ilman veron osuutta. Vastikkeella tarkoitetaan myyjän ja ostajan väliseen sopimukseen perustuvaa hintaa, joka sisältää kaikki hinnanalaiset. Barter –sopimuksissa on kaksi myyntiä, jolloin myynnin veron peruste on ainakin teoreettisesti määriteltävissä molempien myynnin perusteella.

Barter –sopimuksissa myös sponsoroitava on myyjä ja sponsori palvelun ostaja. Jos sponsoroitava on arvonlisäverovelvollinen, se maksaa arvonlisäveron myynnistään. Myyntiin sovellettava verokanta määräytyy palvelun luonteen ja laadun mukaan ja mahdollisesti osa myynnistä saattaa olla verotonta palvelua.

Veron peruste on selvä esimerkiksi silloin, kun sponsori antaa sponsoroitavalle rahamääräisen suorituksen. Ongelmallisemmaksi veron peruste muodostuu silloin kun luovutettavalla hyödykkeellä ei ole markkina-arvoa. Esimerkiksi urheiluseuran paitamainokset tai kentänreunamainokset eivät välttämättä ole hinnoiteltu objektiivisesti vaan jokainen sopimus on erillinen eikä mitään käypää markkina-arvoa ole. Näissäkään tilanteissa ei synny tulkintaongelmia, jos vastike on rahamääräinen eikä sponsorille luovuteta muita palveluita. Jos sponsorin vastasuoritus perustuu sen sijaan barter-sopimukseen, myynnin veron perusteen määrittely jouduttaneen tekemään sponsorin suorituksen perusteella. Tällöin joudutaan arvioimaan sponsorin suoritteen arvo. Jos sponsorin luovuttamalla tuotteella on riidaton myyntihinta, määrittely ei aiheuttane vaikeuksia. Tällöinkin saatetaan aiheellisesti esittää hyödykkeelle arvo, jossa on huomioitu suurimmat mahdolliset sponsorin käyttämät alennukset.

Esimerkiksi hotelliyöpymisen ja lentolippujen hinnat vaihtelevat yleisen kokemuksen perusteella erittäin paljon. Jos sponsoroitavan vastasuoritus on pääsylippuja kilpailutapahtumaan tai cocktailtilaisuus niin myös sponsorin suoritteen hinnanvaihtelu on suuri, koska pääsylippujen hinnat varioivat monen muuttujan kuten katsomopaikan, ottelun ja asiakasryhmän perusteella. Tällöin voitaneen käyttää veron perusteena vastiketta, jossa on huomioitu suurimmat mahdolliset alennukset kyseisen kategorian tuotteeseen. Asiasta ei ole oikeuskäytäntöä, mutta säännösten puuttuessa tällainen arvostaminen lienee sallittua. Ennen vuoden 1995 alusta arvonlisäverolakiin tullutta muutosta oman käytön verotuksen perusteena käytettiin verotuskäytännössä nimenomaan hintaa, jossa huomioitiin suurimmat mahdolliset alennukset.

Urheiluseuran tai yksittäisen urheilijan tarjoama palvelu saattaa koostua useista eri komponenteista. Verovelvollisen sponsoroitavan on jaettava paketin myynti tällöin eri verokannoille. Jaolla on merkitystä paitsi sponsoroitavalle niin myös sponsorin vähennysoikeuksiin. Urheiluseuran tarjoamat palvelut voivat olla mainostilan lisäksi pääsylippuja kilpailuihin ja sopimus voi sisältää myös tapaamisia urheilijoiden kanssa, nimikko-otteluita, tarjoilua ja muita yleisen verokannan mukaan verotettavia tuotteita, kun pääsylippujen myyntiin sovellettava verokanta on 8 %.

On mahdollista, että osa urheilujoukkueen tai urheilijan luovuttamista palveluista jää kokonaan arvonlisäverotuksen soveltamisalan ulkopuolelle. Pelaajien esiintymistä sponsorin tilaisuuksissa saatetaan pitää arvonlisäverolain 45 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetuksi julkisen esiintyjän esitykseksi, joka jää verotuksen ulkopuolelle. Hallituksen esityksen mukaan julkisina esiintyjinä pidetään muun muassa malleja, luennoitsijoita ja kuuluttajia. Myös urheilijaa pidetään lain kohdassa tarkoitettuna julkisena esiintyjänä mutta tämä lain kohta tarkoittanee tilannetta, jossa urheilija osallistuu urheilukilpailuun ja urheilijoiden esiintymisen verottomuus sponsorin tilaisuuksissa perustuu yleissääntöön (kts. esim. Anttila Suvi, Arvonlisäverokäsikirja, s.130)

On myös mahdollista kansainvälisten sponsorisopimusten perusteella joitakin palveluista ei katsota luovutetun Suomessa. Jos sponsori on ulkomaalainen eikä sillä ole Suomessa kiinteää toimipaikkaa sponsoroitavana tuottamat markkinointipalvelut katsotaan lain 68 §:n perusteella myydyksi muualla kuin Suomessa.

Sopimuksen jakaminen eri elementeille on käytännössä hankalaa, koska sponsorisopimukset on pääsääntöisesti räätälöity erikseen jokaista sponsoria varten. Keskusverolautakunnan 11.10.2000 antaman ennakkoratkaisun mukaan SM-Liigassa pelaava jääkiekkoyhtiö ei saanut kohdistaa katetta pääsylippuihin vaan kate oli jaettava kaikille tuotteille. Päätös on tältä osin vailla lainvoimaa ja yhtiö esitti oikeaan lopputulokseen päästävän, jos ulkopuolisilta toimittajilta ja alihankkijoilta ostetut palvelut kuten tarjoilu katsottaisiin myydyksi hankintahinnalla.

Suomessa sovellettiin jo liikevaihtoverotuksen aikana nk. jakamattomuusperiaatetta, joka merkitsee sitä, että hyödykkeet, jotka muodostavat erottamattoman kokonaisuuden verotetaan yhtenä hyödykkeenä päähyödykkeen mukaan. Keskusverolautakunta ei myöskään hyväksynyt yhtiön vaatimusta soveltaa ottelupakettiin, johon kuului pääsylippu, tarjoilua ja tapaamisia pelaajien kanssa kokonaan alennettua pääsylippujen mukaista verokantaa.

Hinnan jakaminen eri osille on vaikeaa sen vuoksi, että tuotteen kaikilla osilla ei ole yksittäistä myyntihintaa. Välillisten ja välittömien hankintakustannusten käyttäminen jakoperusteena ei ole perusteltua sen vuoksi, että koko sarjakaudeksi myydyn paketin eri osien tuotantokustannusten osuus vaihtelee jopa otteluittain. Kuitenkin vero on maksettava arvonlisäverolain 15 §:n 1 momentin 2 kohdan perusteella silloin myyntihintaa kertyy myyjälle. Tämän vuoksi näyttäisi siltä, että tuotepaketin hinnan jakaminen sen eri osille on mahdollista vain käypien myyntihintojen perusteella. Asiasta ei kuitenkaan ole ylemmän oikeusasteen ratkaisuja. Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen ratkaisussa asiassa C-308/96 ja C-94/97 (Howden Court Hotel) EYTI katsoi, että Englanti ei voi soveltaa matkapaketteihin sääntöä, jonka mukaan paketin eri osien myyntihinnat olisi jaettava välittömien ja välillisten hankintakulujen suhteessa. Päätöksessä jää kuitenkin avoimeksi miten jako olisi käytännössä tehtävä.

Barter –sopimuksissa saattavat myös sponsorin luovuttamien hyödykkeiden myyntiin sovellettavat verokannat vaihdella. Tämä johtaa siihen, että osapuolten suoritusten nettottaminen toistensa kanssa johtaa verotuksellisesti väärään lopputulokseen. Virheen vaikutus vaihtelee sopimuksittain ja se riippuu osapuolten verovelvollisuudesta, vähennysoikeuksista ja hyödykkeisiin sovellettavista verokannoista. Tyypillisiä alennetun verokannan hyödykkeitä, joita sponsorit luovuttavat sponsoroitaville ovat elintarvikkeet, henkilökuljetukset ja majoitukset.

Barter-sopimuksissa tapahtuu kaksi verollista luovutusta, sponsorin ja sponsoroitavan. Molemmista myynneistä on tehtävä arvonlisäverolain 209 a §:ssä tarkoitettu tosite, jossa veron määrä on verokannoittain eroteltu. Tositteen tekeminen on paitsi myyjän velvollisuus niin myös ostajan vähennysoikeuden edellytys.

4. Vähennysoikeudet

Kun sponsorisopimuksessa muodostuu velvollisuus suorittaa arvonlisäveroa myynnistä, muodostuu toisaalta myös maksajalle vähennysoikeus myyjän suorittamasta verosta. Vähennysoikeus on ainoastaan verovelvollisilla. Ei-verovelvolliset sponsorit ja sponsoroitavat ovat arvonlisäverotuksessa kuluttajan asemassa ja arvonlisäveron kuuluukin olla niille kustannus. Arvonlisäverolain 102 §:n mukaan arvonlisäverovelvollinen saa vähentää verollista liiketoimintaansa varten toiselta verovelvolliselta ostamastaan tavarasta tai palvelusta suoritettavan veron. Toisen momentin mukaan verollisella liiketoiminnalla tarkoitetaan toimintaa, joka aiheuttaa tavarain tai palvelun myyjälle verovelvollisuuden.

Ostaja saa vähentää siis ainoastaan verollista toimintaansa varten hankkimiinsa hyödykkeisiin sisältyvän veron. Jos sponsoroitava ei ole verovelvollinen, jää myyjän suorittama vero vähentämättä. Jos esimerkiksi majoitusliike luovuttaa sponsorisopimuksen perusteella yöpymisiä ei-verovelvolliselle sponsoroitavalle, majoitusliike joutuu suorittamaan veron hotellihuoneiden luovutuksesta mutta kukaan ei voi vähentää veroa.

Jos sponsoroitava on sen sijaan verovelvollinen, sen vähennysoikeudet määräytyvät lain yleisten säännösten mukaan. Keskusverolautakunnan 11.10.2000 antamassa ennakkoratkaisussa katsottiin, että jääkiekkoliiketoimintaa harjoittanut yhtiö sai vähentää varusteisiin, matkustus- ja hotellikuluihin ja lisäravinteisiin liittyvät kulut. Päätös oli tältä osin perusteltu, koska yhtiö harjoitti nimenomaan jääkiekkoliiketoimintaa, jota ei voida harjoittaa ilman pelivarusteita. Vähennysoikeuksien raja-alueilla liikuttiin, kun kysymys oli yhtenäisiin vapaa-ajan asusteisiin ja matkustus- sekä edustuspukuihin sisältyvän veron vähennysoikeudesta. KVL katsoi, että yhtiöllä oli oikeus vähentää asujen hankintahintaan sisältyvä vero siltä osin kun asusteita käytettiin verollisessa toiminnassa. Tämä rajoittanee esimerkiksi oikeutta viedä asusteita kotiin. Tämä vastaa myös oikeuskirjallisuudessa esitettyä näkemystä siitä, että rajanveto vähennyskelpoisen käytön ja vähennyskeltottoman yksityiskäytön välillä tapahtuu luontevasti työaikana ja työpaikalla tapahtuvan kulutuksen ja toisaalta vapaa-aikana tapahtuvan kulutuksen välillä (Nieminen, Auvo, Anttila, Raimo, Äärilä, Leena, Arvonlisäverotus, jatkuvatäydenteinen, WSOY, huhtikuu 2001 s. 15:7)

Urheiluliiketoimintaan ja sponsorointiin liittyy kuitenkin mielestäni elementtejä, jotka oikeuttavat tekemään tämän kaltaisia rajanvetoja monista muista liiketoiminnan aloista poikkeavasti. Kun urheilijan tai urheilujoukkueen sponsorisopimuksen edellyttävät urheilijoita esiintymään sponsorin logoin varustetuissa asuissa myös muualla kuin työpaikalla erityisesti kun urheilijan työpaikka on joustava käsite ei vähennysoikeutta pitäisi sijoittaa työpaikkaan.

Ammattimaisen urheilijan ja urheilujoukkueen yksi merkittävimmistä tulonlähteistä on sponsoritulot, jotka edellyttävät sponsoritavalta aktiivista markkinointityötä. Markkinointityöhön liittyvät hankinnat liittyvät välittömästi verolliseen liiketoimintaan eikä niiden vähennysoikeutta pitäisi liian tiukasti sitoa työpaikkaan tai –aikaan työn luonteen vuoksi.

Laajaa verovelvollisen vähennysoikeutta tukee konserniverokeskuksen johtajan Jussi Karilaisen artikkeli Tilisanomissa 3/1999. Hän arvelee, että hyvinkin yli 1.000 markan arvoisiakin lahjoja voidaan antaa henkilökunnalle tietyin edellytyksin. Vaikka nyt ei olekaan kysymys lahjoista vaan työvälaineistä, hänen artikkelinsa tukee vähennysoikeutta, kun asusteissa on joukkueen logo näkyvästi esillä.

Edellä esitettyä KVL:n kantaa tiukemman tulkinnan esittävät Nieminen, Anttila ja Äärilä. Heidän mukaansa urheilutoiminta on verotonta, joten myöskään urheiluvälaineiden ja asusteiden hankinta ei ole vähennyskelpoista. Näkemystään he perustelevat korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä.

KHO 31.01.1997 T 203

Yhtiö harjoitti kilpa-autourheilutoimintaa, joka käsitti varsinaisen kilpailutoiminnan eli rallikilpailuihin osallistumisen lisäksi mainos- ja ilmoitustilan myynnin kilpailutoiminnassa käytettävään ajokalustoon ja –varusteisiin sponsorituen saamiseksi. Mainos- ja ilmoitustilan myynnistä saatavilla sponsorituloilla yhtiö rahoitti varsinaista kilpailutoimintaa. Mainos- ja ilmoitustilan myynti ajokalustoon ja –varusteisiin oli verollista mainos- ja ilmoituspalvelun myyntiä, josta yhtiö palvelun myyjänä oli velvollinen suorittamaan arvonlisäveroa. Yhtiö sai arvonlisäverolain 102 §:n 1 momentin 1 kohdan ja 2 momentin nojalla vähentää tätä verollista mainostoimintaansa varten toiselta verovelvolliselta ostamastaan tavarasta tai palvelusta suoritettavan veron.

Yhtiön varsinainen kilpailutoiminta, joka käsitti erään henkilön osallistumisen kuljettajana kansallisiin ja kansainvälisiin rallikilpailuihin, ei sitä vastoin ollut arvonlisäverolaissa tarkoitettua verollista liiketoimintaa, vaan verotonta urheilukilpailuun osallistumista. Yhtiön kilpailutoiminnasta saamat palkkiot ja muut tulot olivat arvonlisäverotuksessa verottomia. Kilpailutoiminnassa käytettävää ajokalustoa ja –varusteita ei ollut hankittu yhtiön verollista liiketoimintaa eli mainostoimintaa varten, vaan yhtiön verotonta kilpailutoimintaa varten. Yhtiöllä ei siten ollut oikeutta vähentää kilpailutoiminnassa käytettävää ajokalustoa ja –varusteita varten hankittavien tavaroiden ja palvelujen ostohintaan sisältyvää veroa.

Päätöksen logiikka näyttäisi perustuvan siihen, että kilpailupalkinnot olisivat ralliliiketoiminnan suurin tulonlähde. Tämä ei liene tilanne ralliautoilussa, mutta se voi olla joissakin yksityislajeissa tilanne. Todennäköisesti päätöksessä on ollut merkitystä sillä, että kysymys näyttää asiakirjojen mukaan olleen yhden kuljettajan toiminnasta. Tällöin toiminnan luonne muistuttaa yksityisen henkilön harrastusta, jossa ei yleisten arvonlisäverotuksen periaatteiden mukaan voida käyttää verottomia hyödykkeitä.

Arvioitavaksi jää pitäisikö vähennysoikeuksia rajoittaa tällöin lain 117 §:n perusteella siten, että vähennyskelpoista olisi se osuus hankintahinnan sisältämästä verosta, mikä käytetään verollisessa toiminnassa. Jakoperusteena voitaisiin käyttää verollisen liikevaihdon osuutta kokonaisliikevaihdosta. Arvonlisäverolaissa ei ole erityistä säännöstä vähennysoikeuden jakamisperusteelle, mutta kuudennen arvonlisäverodirektiivin 19 artikla perustuu liikevaihtojen suhteessa tapahtuvaan jakoon. Nähdäkseni KHO:n päätöksestä ei voida johtaa yleistä säännöstä liiketoiminnan muodossa tapahtuvan urheilutoiminnan hankintojen vähennyskeltvottomuudesta,.

Korkeimman hallinto-oikeuden hevostaloutta koskevat päätökset poikkeavat osittain ralliautoilusta annetusta päätöksestä.

KHO 16.3.2000 T 571

A harjoitti maatilallaan muun alkutuotannon ohella hevostaloutta. Hevostalouden liikevaihto oli 105 025 markkaa vuonna 1995, josta ravikilpailutoiminnasta saatujen tulojen osuus oli 73 550 markkaa ja vieraiden hevosten hoitotoiminnasta saatujen tulojen osuus 31 475 markkaa. Hevostaloutta oli tuloverotuksessa verotettu A:n maatalouden tulolähteeseen kuuluvana. Hevosten määrä eri toiminnoissa samoin kuin niistä saatujen tulojen määrä vaihtelivat vuosittain. Pääosan A:n itse kasvattamista hevosista voitiin kuitenkin katsoa olevan siitos-, kasvatus- ja jalostustoiminnassa, joita ravikilpailutoiminta palveli. A:n harjoittama hevostaloustoiminta oli paitsi vieraiden hevosten hoitotoiminnan myös A:n itse kasvattamien hevosten siitos-, kasvatus- ja jalostustoiminnan osalta arvonlisäverolain 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua verollista liiketoimintaa. A sai näin ollen lain 102 §:n 1 momentin 1 kohdan ja 2 momentin nojalla vähentää tätä verollista hevostaloustoimintaansa varten hankkimiensa tavaroiden ja palvelujen ostohintaan sisältyvän arvonlisäveron.

A:n harjoittama ravikilpailutoiminta, joka käsitti hevosen osallistumisen ravikilpailuihin, ei sitä vastoin ollut arvonlisäverolaissa tarkoitettua verollista liiketoimintaa vaan verotonta raviurheilukilpailuun osallistumista. A:n ravikilpailutoiminnasta saamat palkkiot ja muut tulot olivat arvonlisäverotuksessa verottomia arvonlisäverolain 45 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdan nojalla. Ravikilpailutoiminnassa käytettäviä tavaroita ja palveluja ei näin ollen ollut hankittu A:n verollista hevostaloustoimintaa varten vaan A:n verotonta ravikilpailutoimintaa varten. Vähennyskelpottomia olivat kuitenkin ainoastaan välittömästi ravikilpailutoimintaan kohdistuvat kulut. Muut kulut olivat kokonaisuudessaan vähennyskelpoisia riippumatta siitä, kohdistuivatko ne ravikilpailuihin osallistuviin vai muihin hevosiin. Maksuunpano joulukuulta 1995.

Vähennysoikeutta rajoitettiin vain välittömästi ravikilpailuun liittyvistä kuluista. Päätös ei käsittääkseen edellytä verottomassa ja verollisessa liiketoiminnassa käytettyjen hankintojen sisältämän veron jakamista. Kysymyksen asettelu on korkeimmassa hallinto-oikeudessa ollut sen kaltainen, että vastakkaiseen lopputulokseen ei ollut perusteltua syytä. Asiassa on nimenomaan korostettu hevosten pääasiallisen käyttötarkoituksen olevan verollinen siitostoiminta.

Arvonlisäverolain 114 §:ssä tarkoitettut yleiset vähennysoikeuden rajoitukset koskevat myös barter-sopimusten perusteella vastaanotettujen hyödykkeiden myynnistä suoritettun veron vähennysoikeutta. Jos sponsori on esimerkiksi autoliike, joka luovuttaa edustamansa automerkin auton urheilijan käyttöön, ei urheilujoukkueella ole vähennysoikeutta autoliikkeen vuokrasta suorittamasta verosta. Autoliikkeen luovutus on verollinen vuokraus. Vähennysrajoitukset koskevat myös henkilökunnan käytettäväksi saatavia harrastusmahdollisuuksia.

Erityisesti yleishyödyllisille yhteisöille aiheutuu käytännössä ongelmia yleishyödyllisen toiminnan ja liiketoiminnan välisestä rajanvedosta. Liiketoimintaa on pääsääntöisesti huippu-urheilu junioritoiminnan jäädessä arvonlisäverotuksen ulkopuolelle. Tämä johtaa siihen, että yleishyödyllistä toimintaa varten tehdyt hankinnat jäävät myös vähennysoikeuden ulkopuolelle. Käsittääkseen ainoa tapa käsitellä asia luotettavasti on pitää yleishyödyllisestä ja liiketoiminnasta erillisiä kirjanpitoja, joista voidaan selvittää molempien kuluosuudet. Keskusverolautakunnan ennakkoratkaisussa n:o 105/2000 katsottiin, että myös A ja B-juniorit (16-20 -vuotiaat) kuuluvat SM-Liigassa pelaavan yhtiön verolliseen liiketoimintaan. Veroasiamies on kuitenkin valittanut tältä osin päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Sponsorin vähennysoikeudet sponsoroitavan maksamasta arvonlisäverosta ovat yleisten vähennystä koskevien säännösten mukaisia. Tällöin rajanvetoa joudutaan tekemään vähennyskelpoisen hankinnan ja vähennyskelpottoman edustuskulun tai yksityisen kulutuksen välillä. Urheiluseuran luovuttaessa sponsorisopimuksen perusteella esimerkiksi pääsylippuja tilaisuuteen pääsylippujen käyttötarkoitus ratkaisee niiden vähennyskelpoisuuden. Jos pääsylippuja käytetään asiakastilaisuuksissa pidetään käyttöä todennäköisesti edustuskuluna, jolloin hankinnan sisältämä vero on vähennyskelvoton. Jos liput tulevat käytettäväksi

henkilökunnalle on todennäköistä, että niiden katsotaan tulevan yksityiseen käyttöön. Pääsylimuista ja tarjoilusta suoritettava vero jäänee siten vähennyskeltvottomaksi.

KHO 7.8.2001 taltio 1764

Yhtiö ei saanut vähentää henkilökuntansa vapaa-ajalla tapahtuvaa liikuntaa varten ostamiensa erilaisten tavaroiden ja palvelujen, kuten uimahallien, kuntosalien ja jumppatuntien sisäänpääsymaksujen sekä kuntoiluvälineiden hintoihin sisältyvää arvonnisäveroa.

Aihetta on tuloverotuksen kannalta käsitelty myös Ruotsin hallinto-oikeuden päätösten valossa esimerkiksi Riksskatteverketin kotisivuilla osoitteessa <http://www.rsv.se/skatte/rattsprokoll/00/protokoll200015.html>

Vähennysoikeus koskee yrityksen omia kuluja. Jos sponsori ottaa vastatakseen sponsoroitavan kuluista vähennyskelpoisuus on tulkinnanvaraista. Tosin hankinnoissa olevan veron voi vähentää, mutta sponsorisopimuksen mukaisesta myynnistä on suoritettava vastaava vero. Jos sponsorisopimukseen liittyy esimerkiksi massiivinen urheilutapahtuman mainoskampanja, jossa mainostetaan sekä sponsoreita että sponsoritavaraa, sponsorin vähennysoikeutta mainoksiin liittyvistä laskuista voidaan pitää perusteltuna, vaikka se maksaisi laskut kokonaan ja vaikka sponsoritava ei olisikaan verovelvollinen. Näin siitä huolimatta, että ei-verovelvollisen maksaessa mediatoimiston laskut ja veloittaessa ne sponsorilta vero jäisi kuluksi. Mainos tukee sponsorin omaa mainontaa vaikka se liittyisikin verottoman tilaisuuden mainontaan ja lopputulos on verotuksellisesti oikein.

Sponsorisopimus yksityisen urheilijan kanssa on arvonnisäverotuksellisesti hankala. Lain 1 §:n 3 momentin mukaan myynnin ei katsota tapahtuvan liiketoiminnan muodossa, jos siitä saatu tulo on ennakoperintälain 13 §:ssä tarkoitettua palkkaa. Urheilijalle urheilusuorituksista maksetut korvaukset ovat tuloverolain 29 §:ssä tarkoitettua tuloa. Sponsorisopimukseen perustuvat tulot tuskin ovat urheilijapalkkioita vaan joko ennakoperintä lain 13 §:ssä tarkoitettua palkkaa tai lain 25 §:ssä tarkoitettua korvausta. (aiheesta enemmän Laitinen Mirjami, Ennakoperintä, jatkuvatäydenteinen toukokuu 2001 ss.4:47).

Jos sponsori antaa palkkaan tai palkkioon rinnastettavia urheiluvälineitä tai -asusteita urheilijalle, joudutaan arvioimaan sitä onko sponsori ottanut tavarat omaan verottomaan käyttöön..

Omalla käytöllä tarkoitetaan arvonnisäverotuksessa hyödykkeen, ottamista tai luovuttamista verollisesta toiminnasta yksityiseen kulutukseen, verotuksen soveltamisalaan kuulumattomaan tai muutoin verottoman elinkeino- tai muun toiminnan käyttöön taikka verollisessa toiminnassa vähennyskeltvottomaan käyttöön (Anttila, Raimo, Oman käytön arvonnisävero-kohtelusta, Verotus 5/2000 ss.569). Oman käytön verotuksessa on asiallisesti kysymys tehdyn vähennyksen palauttamisesta tai jos on kysymys itse valmistetun tuotteen omasta käytöstä veron maksamisesta välittömistä ja välillisistä valmistuskustannuksista. Säännöksen tavoite on saattaa verotuksen piiriin yksityinen kulutus kaikissa tilanteissa. Oman käytön verotuksen ja vähennysoikeuden suhteen vallitsee sellainen symmetria, että vähennyskeltvottomien hankintojen ja oman käytön verotuksen soveltamisalat ovat verovelvollisen kannalta periaatteessa yhtenevät (Anttila, s.570). Oman käytön verotusta sovelletaan esimerkiksi henkilökunnalle ilmaiseksi tai alihintaan luovutettuihin hyödykkeisiin.

Tulkintaongelma syntyy siitä, pidetäänkö sponsorin luovuttamia hyödykkeitä yksityiseen kulutukseen luovuttamisena eli verollisena omana käytönä. Samaa rajanvetoa on tehtävä

sponsorin luovuttaessa lahjoituksena hyödykkeitä urheilujoukkueelle tai urheilijoille. Tätä omaan käyttöön otton tarkastelua ei käsittäkseni tarvitse tehdä, jos kysymys ei ole palkasta tai lahjoituksesta, koska tällöin niiden luovutus on lähtökohtaisesti verollinen myynti

Voidaanko urheilujoukkueelle lahjoitettuja hyödykkeitä tai palkaksi katsottavia hyödykkeitä jättää missään olosuhteissa oman käytön verotuksen ulkopuolelle? Jos luovutus palvelee luovuttajan omaa liiketoimintaa luovutuksesta ei arvonlisäverotuksen päämäärän mukaan pitäisi aiheutua veroseuraamuksia.

KHO 20.5.1997 T 1235

Yhtiö harjoitti sanomalehden julkaisu- toimintaa ja se oli yhdessä 25 muun sanomalehdenkustantajan kanssa osakkaana yrityksessä, jonka toimialana oli osakkaidensa julkaisemien sanomalehtien mainos- ja ilmoitustilan myynti ja markkinointi. Yritys myi ja markkinoi mainos- ja ilmoitustilaa myös yhtiön julkaisemasta sanomalehdestä, minkä vuoksi yhtiö luovutti lehdestään mainos- ja ilmoitustilaa yritykselle veloittamatta. Luovutettu tila käytettiin yrityksen myynti- ja markkinointitoiminnan tunnetuksi tekemiseen.

Mainos- ja ilmoitustilan luovuttamisessa ei ollut kysymys palvelun ottamisesta tai luovuttamisesta yksityiseen kulutukseen tai liiketoiminnassa vähennyskelpottomaan käyttöön eikä muutoinkaan yhtiön liiketoimintaan kuulumattomiin tarkoituksiin. Kun lisäksi mainos- ja ilmoitustilaa saanut yritys käytti palvelun liiketoiminnassaan vähennykseen oikeuttavaan tarkoitukseen, kysymys ei ollut arvonlisäverolain 22 §:ssä tarkoitettua palvelun ottamisesta omaan käyttöön. Arvonlisäverolain säännöstä palvelun oman käytön verotuksesta tulkittiin Euroopan yhteisöjen neuvoston kuudennen arvonlisäverodirektiivin (77/388/ETY) samaa asiaa koskevan 6 artiklan 2 kohdan b alakohdan sanamuodon ja tavoitteen mukaisesti

Luovutuksen saaja oli kuitenkin tapauksessa verovelvollinen, millä oli lopputulokseen merkitystä. Arvonlisäverotuksen peruseriaatteiden mukaan yksityiseen kulutukseen ei pitäisi siirtyä verottamattomia hyödykkeitä. Arvonlisäverolain 25 §:n mukaan vähäarvoisten markkinointi- ja mainoslahjojen luovutuksia ei pidetä tavaran omaan käyttöön ottona. Urheiluvälineet ja -asusteet eivät kuitenkaan välttämättä ole lainkohdassa tarkoitettuja massalahjoja. Markkinointi- ja mainoslahjoille on tunnusomaista, että niitä voidaan lahjoittaa rajoittamattomalle asiakaskunnalle. Arvonlisäverolain voimassa ollessa asiasta ei kuitenkaan ole korkeimman hallinto-oikeuden julkaistua oikeuskäytäntöä ja verotarkastuksissa asiaan on puututtu hyvin kirjavasti.

Kun kysymys on aidosta sponsorisopimuksesta muun kuin palkansaajan kanssa, sponsorin luovutus on käsittäkseni aina vastikkeellinen eikä kysymys ole oman käytön verotuksesta. Toisaalta itse valmistettujen hyödykkeiden veron perusteena ei tällöin käytetä välillisiä ja välittömiä valmistuskustannuksia vaan käypää myyntihintaa. Yksittäisen urheilijan kannalta joudutaan tällöin ratkaisemaan, onko hän toiminnastaan arvonlisäverovelvollinen, koska ainoastaan ennakkoperintälain 13 §:ssä tarkoitettu palkaksi katsottava tulo on muuta kuin verollisessa liiketoiminnassa saatua tuloa. Käsittäkseni yksilöurheilijat, jotka saavat sponsoreilta rahaa tai hyödykkeitä yli 50.000 markan kalenterivuodessa ovat toiminnastaan pääsääntöisesti arvonlisäverovelvollisia. Heidän vähennysoikeutensa riippuvat siitä kuinka paljon heillä on verotuksen ulkopuolelle jääviä kilpailu- ja muita tuloja.

ESKO LINNAKANGAS , PROFESSORI
LAPIN YLIOPISTO

URHEILUTOIMINNAN YHTIÖITTÄMISEN VEROEDUT JA -HAITAT

1. Urheilun ammatillistumisesta ja kaupallistumisesta

Urheilussa on elämänilmiönä piirteitä leikistä ja työstä (Linnakangas, Urheilu ja verotus 1984, s. 1 ss.). Urheilun omaleimaisuutta on pyritty varjelemaan mm. amatöörisäännöillä, joiden tarkoituksena on ollut urheilun säilyttäminen yksilön omaehtoisena, työlle vastakkaisena harrastuksena. Amatöörisäännöt ovat kuitenkin jo menettäneet lähes kokonaan merkityksensä. Huippu-urheilu on *ammattillistunut*. Urheilijoita on alettu 1990-luvun puolivälistä pitää myös oikeudellisesti yhä selvemmin työntekijöinä tai elinkeinonharjoittajina. Urheilijat eivät ole kuitenkaan verotuksellisesti aivan tavallisia palkansaajia tai yrittäjiä. Urheilutulojen verotus poikkeaa normaalista mm. jaksotusmahdollisuuksien (rahastot) osalta (ks. esim. Seppälä, Verotus 1999 s. 126 ss.).

Urheilun ammatillistumisesta puhuttaessa asiaa tarkastellaan lähinnä urheilijoiden ajankäyttöä ja tuloja silmälläpitäen. Ammatillistumiseen liittyy läheisesti *kaupallistuminen*. Kun urheilun rahoitus on keskeisesti esim. pääsylippu- tai mainostulojen varassa, myös urheilijat joutuvat kiinteään riippuvuuteen liiketaloudellisten periaatteiden mukaan toimivien yritysten kanssa. Urheilijoista tulee myös eräänlaisia kauppatavaroita, joita myydään, ostetaan ja vuokrataan.

Suomen nykyinen urheiluelämä on kehittynyt pitkälti aatteelliselta pohjalta syntyneiden organisaatioiden eli aatteellisten yhdistysten myötä. Urheilun ammatillistumisen ja kaupallistumisen vuoksi toimintaan nykyisin liittyvät taloudelliset intressit ovat kuitenkin jo niin hallitsevia, että urheilutoimintaa on alettu siirtää osakeyhtiömuotoon. Osakeyhtiö on tyypillinen liiketoiminnan yritysmuoto.

Tässä esityksessä rajoitutaan selvittämään niitä veroetuja ja -haittoja, jotka liittyvät yhdistyksen toiminnan yhtiöittämiseen. Käsittelemättä jätetään sen sijaan kysymykset siitä, millä edellytyksillä urheilija voi yhtiöittää toimintaansa ja mitä verokysymyksiä siihen liittyy.

2. Toimintamuotoneutraliteetista verotuksessa

Sekä osakeyhtiö että aatteellinen yhdistys ovat tuloverotuksen terminologiassa yhteisöjä (TVL 3 §). Niitä koskevat hyvin pitkälti samat verosäännökset. Esim. kummankin tuloverokanta on 29 %.

Osakeyhtiöiden jakamaan osinkoon liittyvät sitä koskevat erityissäännökset eli yhtiöveron hyvitysjärjestelmä. Yhdistys taas ei voi jakaa osinkoa. Yhtiöverotuksen hyvitysjärjestelmä, jota on sovellettu 1980- ja 1990-lukujen vaihteesta, poistaa osakeyhtiön ja osakkaan ns. kahdenkertaisen verotuksen osinkojen osalta. Toisaalta järjestelmä turvaa ns. yhdenkertaisen

verotuksen. Aikaisemmin tilanne oli toinen. Vielä 1980-luvulla sovellettu järjestelmä, jossa osinkoa jakava osakeyhtiö sai osingonjakovähennyksen jakamansa osingon perusteella silloinkin, kun osingot sai yleishyödyllinen yhteisö, jolle osingot olivat verovapaita, on jo historiaa. Enää ei saavuteta vastaavaa etua rakenteella, jossa verollinen toiminta organisoidaan osakeyhtiöksi, jonka omistaa yleishyödyllinen yhteisö.

3. Yhtiöittämisen verotuksellisista syistä

Toiminnan yhtiöittämisen verotuksellisista syistä esitetään Eskelisen kirjassa Yhdistysten ja säätiöiden verotus (1997) s. 107 mm. seuraavaa:

“Jos yhdistyksen liiketoiminta on hyvin laajaa, se saattaa vaarantaa yhteisön yleishyödyllisyyden. Tämä tulee kysymykseen kuitenkin lähinnä vain niiden yhdistysten kohdalla, joilla yleishyödyllisen toiminnan osuus jää liiketoimintaan nähden vähäiseksi. Jos riski on ilmeinen, sitä voidaan pienentää siirtämällä liiketoiminta tai osa siitä erilliseen yhtiöön. Yleishyödyllisen toiminnan osuutta yhteisön toiminnasta saadaan näin kasvatettua.

Arvonlisäverotukseen siirryttäessä monet yhdistyksen kustannukset muuttuivat verollisiksi. Yhdistykset ovat perustaneet osakeyhtiöitä mm. vastaamaan jäsenlehden kustantamisesta, koska verovelvollinen yritys, toisin kuin verotonta kustannustoimintaa harjoittava yhdistys, saa vähentää ostojen arvonlisäverot. Kun vähintään kuukaudeksi tilatut sanoma- ja aikakauslehdet ovat tilausmaksutulojen osalta verottomia ja kun verollisten ilmoitusten ostajina ovat verovelvolliset yritykset, myynnin vero rajoittuu ilmoitustuloihin ja se on läpikulkuerä. Verovelvollisuus on tällöin etu arvonlisäverotuksessa. Vaihtoehtona on hakeutuminen vapaaehtoisesti verovelvolliseksi.

Jos yleishyödyllinen yhteisö harjoittaa myös verollista elinkeinotoimintaa, tästä aiheutuvat kulut on eroteltava muista kuluista. Tämä voi aiheuttaa ongelmia myös kulujen verovähennyskelpoisuudessa. Näitä ongelmia on vältetty erillisen yhtiön perustamisella. Verotus saattaa olla yhtiöittämisen peruste myös silloin, kun järjestö tarjoaa palveluja sekä jäsenilleen että ulkopuolisille. Järjestöön kuulumattomille ei voida myydä palveluja arvonlisäverottomasti, minkä vuoksi verollinen myynti joskus eriytetään jäsenjärjestöille kohdistuvasta verottomasta myynnistä. Verosäästöjä voi koitua myös siitä, että yhdistys yhtiöittää omistamansa kiinteistön.”

Kuten edellä olevastakin jo havaitaan, yhdistyksen toiminnan yhtiöittämisen veroedut eivät ole yleensä kovin merkittäviä. Sen sijaan yhtiöittämiseen voi liittyä monessa tapauksessa huomattaviakin verohaittoja, kuten seuraavasta ilmenee.

4. Yhdistyksen yleishyödyllisyydestä

Koska yhdistyksiä ja osakeyhtiöitä koskevat verosäännökset ovat lähes samat, voitaisiin ajatella, että verotuksellisesti on samantekevää, toimitaanko yhdistys- vai osakeyhtiömuodossa. Kysymys yhteisön yleishyödyllisyydestä muuttaa kuitenkin asetelmaa ratkaisevasti.

Koska niin yhdistys kuin osakeyhtiökin ovat yhteisöjä, voivat kummatkin olla myös yleishyödyllisiä yhteisöjä. Yhdistyksen on kuitenkin käytännössä mahdollisuus saada yleishyödyllisen yhteisön asema huomattavasti helpommin kuin osakeyhtiön. Voidaan sanoa niinkin, että *aatteelliset yhteisöt ovat tavallisesti yleishyödyllisiä yhteisöjä, kun taas osakeyhtiöt ovat yleishyödyllisiä yhteisöjä hyvin poikkeuksellisesti.*

Vaikka yhdistykset ovat tavallisesti yleishyödyllisiä, aina ei tilanne ole tämä yhdistyksen säännöistä huolimatta. Seuraava säätiötä koskeva ratkaisu saattaa merkitä käytännön ankaroitumista yhdistystenkin kohdalla, jos yhdistys keskittyy liiaksi taloudelliseen toimintaan:

KHO 1.3.2000 T 404. Vuonna 1950 perustetun säätiön sääntöjen mukainen tarkoitus oli ylläpitää sivistys- ja urheilutaltoa itsekannattavuuteen tähtäävää periaatetta noudattaen ylijäämiä tavoittelematta. Säätiö oli luovuttanut tuon talon X:n kaupungille jo vuonna 1973. Sen jälkeen säätiön harjoittama pääasiallinen toiminta tuli käsittämään säätiön omistaman toisen kiinteistön vuokralle antamisen ja vuodesta 1993 lähtien säätiön omistamien erään kiinteistöyhtiön osakkeiden nojalla hallitsemien tilojen vuokralle antamisen käyvästä hinnasta. Säätiö oli omistanut kiinteistöyhtiön osakkeista ensin 75 % ja vuodesta 1996 lähtien kaikki osakkeet. Kiinteistöyhtiön rakennushankkeen kustannukset olivat noin 27 Mmk, josta säätiön osuus oli noin 17,9 Mmk. Säätiö oli rahoittanut osuutensa ottamalla pankeilta lainaa 11 Mmk ja käyttämällä omia varoja 6,9 Mmk. Sanottuja tiloja ei asiakirjojen mukaan ollut luovutettu sivistys- tai urheilukäyttöön. Laajamittainen, käypään hintaan tapahtunut vuokraustoiminta oli tuottanut säätiölle huomattavat tuotot ja ylijäämät. Verovuonna 1995 säätiö oli saanut tuottoja kaikkiaan 2 646 344 mk, lähes kaikki vuokratuottoa, ja tuloslaskelma osoitti 961 158 mk:n ylijäämää. Säätiön sääntöjen mukaan osa ylijäämävaroista voitiin käyttää muuhunkin sivistyksellisen ja urheilutoiminnan edistämiseen X:n kaupungissa, kuten kirjastojen perustamiseen, muistomerkkien pystyttämiseen, taideharastusten tukemiseen sekä uimahallien, urheilu- ja leikkikenttien, voimistelusalien ynnä muun rakentamisen avustamiseen. Säätiö oli vuosina 1962, 1966, 1970, 1975, 1983-1993 ja vuonna 1996 jakanut avustuksia ja stipendejä yhteensä 2 536 880 mk. Säätiö ei jakanut avustuksia tai stipendejä lainkaan vuosina 1994 ja 1995. Säätiötä oli aikaisemmin verotuksessa pidetty yleishyödyllisenä yhteisönä, mutta verovuoden 1995 verotuksessa säätiötä ei enää katsottu yleishyödylliseksi yhteisöksi.

KHO totesi, että jaettujen avustusten ja stipendien määrä oli ollut säätiön vuosittaisiin ylijäämiin ja varallisuusmassaan nähden vähäinen. Säätiölle oli vuoteen 1992 mennessä kertynyt noin 7 Mmk varoja, joita ja pankeilta lainaksi otettuja 11 Mmk:n varoja oli käytetty varojen sijoittamiseksi tulonhankintaan. Säätiön keskeiseksi toiminnaksi oli niin ollen muodostunut kiinteistöjen ja osakkeiden omistus sekä käypään hintaan tapahtuneen vuokraustoiminnan muodossa toteutettu tulonhankinta. Säätiön sääntöjen mukainen yleishyödylliseksi tarkoitettu toiminta oli todellisuudessa jäänyt vähäiseksi, ja sitä oli estänyt mm. varojen sitoutuminen suurelta osin lainavaroin harjoitettuun vuokraustoimintaan. Näin ollen KHO katsoi, että säätiötä ei voitu verovuonna 1995 pitää TVL 22 §:ssä tarkoitettuna yleishyödyllisenä yhteisönä, vaan se oli kokonaisuudessaan, siis myös vuokraustoiminnasta, verovelvollinen.

Asiassa ei nähty perustetta säätiön esittämään luottamuksensuojan antamiseen, vaikka säätiö oli aikaisemmissa verotuksissa hyväksytty yleishyödylliseksi yhteisöksi. Verovuosi 1995.

5. Voiko osakeyhtiö olla yleishyödyllinen yhteisö?

Jos osakeyhtiön yhtiöjärjestyksessä ei ole esim. poissuljettu mahdollisuutta osingonjakoon, estyy yleishyödyllisyys tavallisesti jo sen takia, mutta muutoinkin osakeyhtiön yleishyödyllisyys on hyvin harvinaista. *Yleishyödyllisenä osakeyhtiötä* on pidetty esim. seuraavissa ratkaisuissa:

KHO 1982 II 501. Osakeyhtiö, jonka tarkoitus oli edistää osakasyhteisöjensä kansansivistys- ja opetustoimintaa ylläpitämällä koulutaltoa, katsottiin yleishyödylliseksi yhteisöksi. Yhtiön omistaman rakennuksen, josta osa oli vuokrattu kaupungille koulukäyttöön, katsottiin kokonaisuudessaan olevan yleisessä tai yleishyödyllisessä käytössä.

KHO 1982 II 503. Teatteritoimintaa harjoittava osakeyhtiö, jonka enemmistön kaupunki omisti, oli yleishyödyllinen yhteisö, eikä sen toiminta ollut liiketoimintaa.

KVL 9.2.1998 N 15. Aikuiskoulutuskeskus Oy:tä pidettiin yleishyödyllisenä yhteisönä. Keskuksen toimiala oli tarjota ja järjestää ammatillista aikuiskoulutusta sekä sitä tukevaa ja siihen läheisesti liittyvää muuta koulutusta, palvelu-, opetusravintola- ja työtoimintaa ja ylläpitää tätä varten ammatillista aikuiskoulutuskeskusta. Toimintaa säänteli laki ammatillisista aikuiskoulutuskeskuksista (760/1990). Lain mukaan ammatillinen

aikuiskoulutuskeskus oli Opetushallituksen alainen ammatillinen oppilaitos. Laki kielsi ammatillisen aikuiskoulutuskeskuksen ylläpidon voiton tavoittelemiseksi. Aikuiskoulutuskeskuksen omistaja oli kaupunki A. Keskuksen toiminta rahoitettiin pääasiassa viranomaisilta, yrityksiltä ja yhteisöiltä koulutuksesta sekä muusta toiminnasta saaduilla tuloilla.

Keskuksen liikevaihdoksi vuodelle 1998 oli arvioitu noin 23,8 Mmk. Tästä 14,7 Mmk muodostui työvoimakoulutuksesta työvoimaviranomaisilta saaduista kurssimaksuista. Oppilastyötoiminnasta oli budjetoitu tuloa 3,5 Mmk. Oppilastyötoiminta oli oleellinen osa opetusta ja siten osa yhteisön yleishyödyllisen tarkoituksen mukaista toimintaa. Nämä ja muut tuotot eivät olleet TVL 23.1 §:ssä tarkoitettua elinkeinotuloa. Verovuodet 1998 ja 1999. TVL 22 § ja 23 §.

Tapauksista, joissa *osakeyhtiötä ei ole pidetty yleishyödyllisenä*, mainittakoon seuraava ratkaisu:

KHO 1991 B 517. Osakeyhtiön tarkoituksena oli kenellekään osakkeenomistajalle taloudellista hyötyä tuottamatta ja osinkoa jakamatta järjestää ravi- ja ratsastuskilpailuja, hevosnäyttelyitä ja muita raviurheiluun liittyviä tilaisuuksia, hallita X:n kaupungin alueella ravirataa, rakentaa, omistaa ja hallita rakennelmia ja rakennuksia sekä vuokrata niitä hevosjaloutta ja raviurheilua edistävälle järjestöille. Yhtiön suurimmat osakkeenomistajat olivat X:n kaupunki ja maalaiskunta, läänin maatalouskeskus, minkä lisäksi yhtiön osakkeita omistivat mm. useat yhdistysmuotoiset hevosystäväinseurat sekä yksityiset henkilöt ja liiketoimintaa harjoittavat osakeyhtiöt. Yhtiön liikevaihto tilikaudella (vuosi 1988) oli n. 6,6 Mmk, josta n. 3,4 Mmk oli totalisaattorituloja, n. 1,2 Mmk ravintolatuloja, n. 0,8 Mmk pääsymaksutuloja ja n. 0,2 Mmk tuloja ohjelmien myynnistä. KHO ei, toisin kuin LO, pitänyt yhtiötä yleishyödyllisenä yhteisönä. Äänestys 4-1.

Vrt. samantyyppistä toimintaa harjoittanutta *yhdistystä* koskeva KHO 1980 II 506. Yhdistys toimi raviurheilun ja hevosjalostuksen edistämiseksi järjestämällä ravikilpailuja, joissa kilpailijoille maksettiin rahapalkintoja ja joiden yhteydessä toimeenpantiin vedonlyöntiä siitä voimassa olleiden säännösten mukaisesti. Toiminnasta saadun huomattavan voiton yhdistys sijoitti ravirataa rakentaneeseen yhtiöön. Yhdistystä pidettiin yleishyödyllisenä yhteisönä. Yhdistyksen liiketuloa ei ollut ravikilpailuista ja niiden yhteydessä toimeenpannusta vedonlyönnistä saatu tulo.

6. Osakeyhtiön sivuuttaminen veronkiertämissäännöksen nojalla

Osakeyhtiö voi olla myös urheilussa keinotekoinen toimintamuoto, jolloin joudutaan harkitsemaan järjestelyn sivuuttamista veronkiertämissäännöksen nojalla. Vaikkakin sivuuttamiseen suhtaudutaan nykyisin melko pidättyvästi, myös uusi oikeuskäytäntö osoittaa, ettei sivuuttamisesta ole kokonaan luovuttu:

KHO 24.11.2000 T 3033. Liikerytysten talouden ja verotuksen konsultointia ja koulutusta sekä sijoitustoimintaa toimialanaan harjoittava osakeyhtiö oli ilmoittanut tuloinaan sijoitustoiminnan tulojen ja lausunto- ja konsultointipalkkioiden lisäksi *tekijänoikeuspalkkioita*. KHO myönsi veroasiamiehelle valitusluvan siltä osin kuin asiassa oli kysymys siitä, oliko yhtiön tuloon verotuksessa luetut tekijänoikeuspalkkiot katsottava yhtiön pääosakkaan tuloksi. Tekijänoikeuspalkkiot oli maksettu jatkuvapäydenteisestä tietoteoksesta, jonka tekijä ja ajantasaistaja oli yhtiön pääosakas. Tekijänoikeuspalkkioiden hankinnassa oli jossain määrin käytetty avustajia. Toimintaansa varten yhtiöllä ei ollut toimitiloja eikä käyttöomaisuutta eikä yhtiötä ollut markkinoitu.

Tekijänoikeus on kirjallisen teoksen luojalle kuuluva oikeus ja perustuu siten tekijän henkilökohtaiseen osaamiseen ja pätevytyteen. Yhtiön tuloon luettujen tekijänoikeuspalkkioiden perusteena olevan teoksen tekijänoikeus kuului yhtiön pääosakkaalle eikä tekijänoikeuteen liittyviä taloudellisia oikeuksia ollut selvitetty siirretyn yhtiölle. Ko. tekijänoikeuspalkkioiden hankinnassa osakeyhtiömuoto ei ollut tarpeen eikä yhtiön toiminnan harjoittaminen tekijänoikeuspalkkioiden osalta ollut muutenkaan tapahtunut toiminnan laajuuden ja julkisuuden osalta sellaisessa muodossa, että tekijänoikeuspalkkioiden kohdistamiseen olisi ollut perusteita. Näin ollen yhtiön pääosakas on ollut tekijänoikeuspalkkioiden oikea tulonsaaja. Näillä perusteilla KHO katsoi, että yhtiön pääosakkaan tekijänoikeuteen perustuvien palkkioiden ilmoittaminen yhtiön tulona ei vastannut asian varsinaista luonnetta ja tarkoitusta, ja ottaen huomioon veronkiertämissäännöksen palautti asian uudelleen käsiteltäväksi.

Osakeyhtiön sivuuttamisvaara on kuitenkin jokseenkin olematon niissä tilanteissa, joissa aatteellinen yhdistys harkitsee oman elinkeinotoimintansa tms. yhtiöittämistä. Tulkintaongelmat liittyvät enemmän sovellettaviin siirtohintoihin.

7. Siirtohinnoittelusta yritysjärjestelyissä

Tapauksiin, joissa yhdistyksen toimintaa yhtiöitetään, saattaa liittyä hankalia siirtohinnoitteluongelmia mm. erilaisten oikeuksien kohdalla. Sekä veron kiertämistä että peiteltyä osingonjakoa koskevat säännökset lähtevät markkinaehtoisesta hinnoittelusta. Laissa säädettyjä yritysjärjestelyjä koskevat kuitenkin omat, yleensä jatkuvuusperiaatteelle rakentuvat säännökset. Laissa säädetään mm. toimintamuodon muutoksista (TVL 24 §), jakautumisesta (EVL 52c §, 52 §) sekä liiketoimintasiirrosta (EVL 52d §, 52 §). Ks. myös Immonen, Yritysjärjestelyt, 2000, s. 203.

Näistä kiinnostavin lienee liiketoimintasiirto. EVL 52d §:n mukaan liiketoimintasiirrolla tarkoitetaan järjestelyä, jossa yhteisö luovuttaa kaikki taikka yhteen tai useampaan liiketoimintansa osaan kohdistuvat varat, siirtyviin varoihin kohdistuvat velat ja siirtyvään toimintaan kohdistuvat varaukset siirtyvää toimintaa jatkavalle osakeyhtiölle saaden vastikkeeksi vastaanottavan yhtiön liikkeeseen laskemia uusia osakkeita.

8. Yleishyödyllisen yhteisön verottomista tuloista

Yleishyödyllinen yhteisö on tuloverotuksessa verovelvollinen saamastaan elinkeinotulosta (TVL 23.1 §). Lisäksi se on verovelvollinen muuhun kuin yleiseen tai yleishyödylliseen tarkoitukseen käytetyn kiinteistön tai kiinteistön osan tulosta kunnalla ja seurakunnalle.

TVL 23.3 §:ssä on tuloja, joita ei pidetä yleishyödyllisen yhteisön elinkeinotulona. Siinä mainitaan mm. tulot yhteisön toimintansa rahoittamiseksi järjestämistä urheilukilpailuista. Voidaan puhua etuoikeutetuista tuloista.

Suuri merkitys on sillä, että yleishyödyllinen yhteisö on arvonlisäverovelvollinen vain, jos sen harjoittamasta toiminnasta saatua tuloa pidetään TVL:n mukaan yhteisön veronalaisena elinkeinotulona. Asiaan liittyy hyvin paljon oikeuskäytäntöä, joka on urheilujärjestöille pääosin varsin edullista (ks. siitä esim. Katsaus urheiluseuran varainhankinnan verotukseen, SLU 2000). Tässä tyydytään vain mainitsemaan seuraava ratkaisu:

KHO 19.10.1998 T 2233. Yleishyödyllisenä yhteisönä pidettävä urheiluseura järjesti tarkoituksensa toteuttamiseksi erilaisia liikuntaharjoituksia ja kilpailuja sekä kurssseja, näytöksiä ja juhlia. Yhdistyksen harjoittaman kurssitoiminnan, joka käsitti mm. aerobictuntien ja budokurssien järjestämisen yhdistyksen jäsenille, katsottiin liittyvän välittömästi yhdistyksen yleishyödyllisen tarkoituksen toteuttamiseen. Kurssitoiminnasta osanotto-, harjoitus- ja kurssimaksujen muodossa saatu tulo ei näin ollen ollut yhdistyksen TVL:ssa tarkoitettua veronalaista elinkeinotuloa. Yhdistyksen jäsenillä teetetystä vähäisestä talkootyöstä, lahjoituksena saatujen tavaroiden satunnaisesta myynnistä sekä kerran vuodessa ilmestyvän osoitemuiston mainostilan myynnistä saatua tuloa ei toiminnan laatu ja laajuus huomioon ottaen myöskään pidetty yhdistyksen TVL:ssa tarkoitettuna veronalaista elinkeinotulona. Koska yleishyödyllinen yhteisö oli AVL 4 §:n mukaan verovelvollinen vain, jos sen harjoittamasta toiminnasta saatua tuloa pidettiin TVL:n mukaan yhteisön veronalaisena elinkeinotulona, yhdistys ei ollut arvonlisäverovelvollinen harjoittamastaan toiminnasta. Veroasiamiehen valitus hylättiin.

Yhteiskunnallisesti merkittävää toimintaa harjoittavat yleishyödylliset yhteisöt (superhyödylliset yhteisöt) voidaan erityislain (680/1976) nojalla hakemuksesta vapauttaa tuloverosta myös elinkeinotulon osalta, mutta tätä verovapautta ei sovelleta arvonlisäverotuksessa.

9. Yleishyödyllisen yhteisön vapaaehtoisesta arvonlisäverovelvollisuudesta

Liiketoiminnan harjoittajalla on oikeus sen estämättä, mitä AVL 4 §:ssä säädetään, tulla hakemuksesta verovelvolliseksi (12 §). Hakeutuminen voi olla taloudellisesti kannattavaa lähinnä silloin, kun yhteisön myynti tapahtuu arvonlisäverovelvollisille ja yhteisön omiin hankintoihin sisältyy huomattavasti arvonlisäveroa, joka muutoin jäisi piilevänä verona vähentämättä. Hakeutuminen on kannattavaa myös silloin, jos vähennettävät verot ovat suuremmat kuin suoritettavat verot.

Jotta yleishyödyllinen yhteisö voi hakeutua arvonlisäverovelvolliseksi, kysymyksessä on oltava AVL:ssa tarkoitettu liiketoiminta. AVL:ssa ei määritellä liiketoiminnan käsitettä. Käytännössä liiketoiminnan muodossa tapahtuvana pidetään yleensä ansiotarkoituksessa tapahtuvaa, jatkuvaa, ulospäin suuntautuvaa ja itsenäistä toimintaa, johon sisältyy tavanomainen yrittäjärisä. Omakustannushintaankin tapahtuvaa myyntiä saatetaan pitää ansiotarkoituksessa tapahtuvana. Silloin kiinnitetään erityistä huomiota toiminnan luonteeseen; merkitystä on esim. myyntitavalla samoin kuin sillä, esiintyykö markkinoilla vastaavaa myyntiä ja tapahtuuko toiminta kysyntä-tarjonta suhteessa. Asiaa harkittaessa kiinnitetään muiden seikkojen ohessa huomiota arvonlisäverotuksen neutraalisuustavoitteeseen.

KHO 28.5.1999 T 1325. Yhdistys, joka oli TVL:ssa tarkoitettu yleishyödyllinen yhteisö, harjoitti ylläpitämässään museossa tarkoituksensa mukaista museotoimintaa. Yhdistys oli tuon toiminnan osalta AVL 4 §:n nojalla vapautettu arvonlisäverovelvollisuudesta. Yhdistyksen harjoittama museotoiminta oli jatkuvaa, suuntautui rajoittamattomaan asiakaskuntaan ja tapahtui kilpailuolosuhteissa muiden kulttuuri- ja vapaa-ajanviettopalvelujen kanssa. Yhdistys sai kuitenkin pääosan rahoituksestaan julkisista varoista erilaisina avustuksina. Varsinaisen museotoiminnan tuotot kattoivat vain 7-8 % toiminnasta aiheutuvista menoista. Yhdistyksen myynnistä suoritettavien verojen ja vähennettävien verojen erotus eli tilittävä vero oli tästä syystä jatkuvasti negatiivinen. Kun otettiin huomioon, että museotoiminnasta saatavilla tuloilla katettiin vain vähäinen osa toiminnasta aiheutuvista menoista ja että museotoiminnasta tilittävä vero oli tulojen ja menojen välisestä suhteesta johtuen jatkuvasti negatiivinen, yhdistyksen ei katsottu harjoittavan museotoimintaansa AVL 1.1 §:n 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla liiketoiminnan muodossa. Yhdistyksellä ei siten ollut oikeutta AVL 12.1 §:n nojalla tulla hakemuksestaan tästä toiminnasta verovelvolliseksi. Ks. tarkemmin Linnakangas - Immonen - Puronen, Verotuskäytäntö 1999/2 s. 151 ss.

Vrt. KHO 30.1.1997 T 189. Säätiö, joka oli TVL:ssa tarkoitettu yleishyödyllinen yhteisö, harjoitti tarkoituksensa mukaista kaupungin teatteritoimintaa. Säätiö oli tuon toiminnan osalta AVL 4 §:n nojalla vapautettu arvonlisäverovelvollisuudesta. Teatteritoiminta oli jatkuvaa, suuntautui rajoittamattomaan asiakaskuntaan ja tapahtui kilpailuolosuhteissa muiden kulttuuri- ja vapaa-ajanviettopalvelujen kanssa. Toimintaa oli julkisesta tuesta huolimatta katsottava harjoitetun ansiotarkoituksessa. Teatteritoimintaa harjoitettiin näin ollen AVL:ssa tarkoitettulla tavalla liiketoiminnan muodossa. Säätiöllä oli oikeus hakeutua verovelvolliseksi tästä toiminnastaan.

Voiko verovelvollinen rajoittaa AVL 12 §:n mukaisen hakeutumisen joihinkin tiettyihin toimintoihin vai onko sen ulottuva kaikkeen sellaiseen toimintaan, joka ilman AVL 4 §:n soveltamista olisi verollista liiketoimintaa? Seuraava ratkaisu viittaa tiukkaan linjaan ja vähentää mahdollisuuksia verojen minimoointiin:

KHO 15.3.1999 T 430. Liitto, joka oli TVL:ssa tarkoitettu yleishyödyllinen yhteisö, harjoitti tarkoituksensa mukaista julkaisu-, tiedotus-, koulutus-, tutkimus- ja jäsenpalvelutoimintaa. Toiminta tapahtui AVL 1.1 §:n 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla liiketoiminnan muodossa. AVL 4 §:n perusteella liitto ei ollut harjoittamastaan toiminnasta kuitenkaan verovelvollinen. Jos liitto hakeutui AVL 12.1 §:n perusteella verovelvolliseksi, se oli AVL:n yleisten sääntöjen mukaan velvollinen suorittamaan arvonlisäveroa kaikesta sellaisesta liiketoiminnan muodossa harjoittamastaan toiminnasta, joka ilman lain 4 §:n säännöstä olisi aiheuttanut verovelvollisuuden. Liitto ei siten voinut hakeutua verovelvolliseksi vain osasta harjoittamaansa liiketoimintaa. Ennakkoratkaisu ajaksi 1.1. - 31.12.1998.

Jos kysymys on AVL 30 §:n mukaisesta hakeutumisesta arvonlisäverovelvolliseksi kiinteistön käyttöoikeuden luovutuksesta, verovelvollisuus koskee vain hakemuksessa mainittua kiinteistöä tai sen osaa. Ks. tarkemmin Pikkujämsä, Oikeusperiaatteet ja arvonlisäverotus kiinteistöalalla (2001) s. 363 ss.

10. Pelaajaoikeuksien myynnistä

Seuraavassa keskusverolautakunnan ratkaisemassa tapauksessa on ollut kysymys pelaajaoikeuksien myynnin arvonlisäverokohtelusta (tapaus selostetaan myös teoksessa Juanto - Linnakangas, Arvonlisäverotuksen ennakkopäätökset 2000):

KVL 10.2.2000 N 1. Yhtiö harjoitti jääkiekon pelitoimintaa SM-liigassa liiketoiminnan muodossa. Se oli arvonlisäverovelvollinen tästä toiminnasta. Yhtiö luovutti pelaajia toisille kotimaisille ja ulkomaisille seuroille. Se sai

kotimaisille seuroille tapahtuvasta pelaajasopimuksen luovutuksesta korvauksen vastaanottavalta seuralta. Yhtiön harjoittama pelaajaoikeuksien luovutus tapahtui AVL:ssa tarkoitetulla tavalla liiketoiminnan muodossa. Kysymyksessä ei ollut KVL:n mielestä AVL 45.1 §:n 1 kohdassa tarkoitettu veroton urheilijan palkkio eikä 2 kohdassa tarkoitettu urheilusuorituksen myynti. Yhtiön oli suoritettava arvonlisäveroa pelaajaoikeuden myynnistä toiselle jääkiekkoseuralle.

Urheilujärjestöt ovat Suomessa tavallisesti yleishyödyllisiä yhteisöjä. Yleishyödyllinen yhteisö on (eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta) arvonlisäverovelvollinen vain, jos sen harjoittamasta toiminnasta saatua tuloa pidetään TVL:n mukaan yhteisön veronalaisena elinkeinotulona (AVL 4 §). Yleishyödyllisen yhteisön elinkeinotulona ei TVL 23.3 §:n mukaan pidetä mm. yhteisön toimintansa rahoittamiseksi järjestämistä urheilukilpailuista yms. toiminnasta ja niiden tilaisuuksien yhteydessä harjoitetusta myynti- yms. toiminnasta saatua tuloa. Tämän vuoksi lienee perusteltua katsoa, ettei yleishyödyllinen yhteisö maksa veroa myöskään saamistaan siirtokorvauksista, jotka liittyvät olennaisena osana yhteisön harjoittamaan urheilukilpailutoimintaan.

Vrt. Eskelinen, Yhdistysten ja säätiöiden verotus, 1997 s. 100-101: "Joissakin lajeissa pelaajaoikeuksista on tullut seurojen taseisiin huomattava omaisuuserä, josta voidaan käydä kauppaa. Pelaajaoikeuksista saatavia korvauksia ei pääsääntöisesti voitane pitää yleishyödyllisen yhteisön elinkeinotulona. Järjestelmä on lajikohtainen ja toiminta ei yleensä täytä liiketoiminnan tunnusmerkkejä. Verokohtelu ei ole kuitenkaan aivan varma, sillä asiaa ei ole käsitykseni mukaan perusteellisesti selvitetty. Verohallinnon virkamiehet olivat verottomuuden kannalla kun vuosia sitten selvitettiin markkamääräisesti pienehkön siirtokorvauksen luonnetta. Siirtomaksua pidettiin silloin korvauksena kuluista, joita luovuttavalle seuralle urheilijan kasvattamisesta ja valmentamisesta on syntynyt. Merkittävät siirtokorvaukset voidaan ilmeisesti katsoa myös elinkeinotuloksi." Siirtomaksujärjestelmästä yleisesti ks. Rauste, Urheiluoikeus (1997).

Nyt selostettavassa KVL:n ratkaisemassa tapauksessa kysymyksessä on ollut osakeyhtiömuotoinen urheilujärjestö, joka (kuten edellä on selvitetty) vain hyvin poikkeuksellisesti voi olla yleishyödyllinen. Ei väitettykään, että kysymyksessä olisi nyt ollut yleishyödyllinen yhteisö. Arvonlisäverovelvollisuus edellyttää, että toimintaa harjoitetaan liiketoiminnan muodossa (ks. AVL 1 §). Liiketoiminnan muodossa tapahtuvana pidetään tavallisesti ansiotarkoituksessa tapahtuvaa, jatkuvaa, ulospäin suuntautuvaa ja itsenäistä toimintaa, johon liittyy tavanomainen yrittäjäriski. Nyt oli kiistatta kysymys tällaisesta toiminnasta.

Arvonlisäverotus ulottuu sekä tavaroiden että palvelujen myyntiin. Tavaralla tarkoitetaan aineellista esinettä sekä sähköä, kaasua, lämpöä, kylmyyttä ja muuta niihin verrattavaa energiahyödykettä, kun taas palvelulla tarkoitetaan kaikkea muuta, mitä voidaan myydä liiketoiminnan muodossa (AVL 17 §). Siirtokorvauksissa on kysymys palveluista.

Esiintymispalkkioiden ja tekijänoikeuskorvausten arvonlisäverottaminen olisi hallinnollisista syistä ongelmallista. Julkisen esiintyjän, kirjailijan tai säveltäjän toiminta ei useinkaan tapahdu liiketoiminnan muodossa, vaan toiminnasta saadut korvaukset voidaan rinnastaa palkkaan. Esiintymis- ja tekijänkorvaukset tulevat lisäksi usein verotetuksi osana kulutukseen myytävän hyödykkeen myyntihintaa esim. tilaisuuden pääsymaksussa taikka kirjan tai äänilevyn myyntihinnassa.

Veroa ei AVL 45.1 §:n 1 kohdan mukaan suoriteta esiintyvän taitelijan tai muun julkisen esiintyjän ja urheilijan palkkioista (kilpahevosen ohjastajasta ks. KHO 12.12.1996 T 3839). Kun siirtokorvausta ei makseta urheilijalle vaan urheilujärjestölle, ei AVL 45.1 §:n 1 kohta voi soveltua. Lähempänä on sen sijaan AVL 45.1 §:n 2 kohta. Sen mukaan veroa ei suoriteta "tilaisuuden järjestäjälle luovutettavaksi tarkoitetun 1 kohdassa mainitun esiintyjän esityksen myynnistä".

AVL 45.1 §:n 2 kohdassa viitataan 1 kohdassa mainitun esiintyjän esityksen myyntiin. Säännös olisi mahdollista lukea sanatarkasti ja katsoa, että se koskee vain esiintyjä mutta ei urheilijoita; onhan 1 kohdassa lueteltu erikseen esiintyjät ja urheilijat. KVL on kuitenkin perustellusti katsonut 2 kohdan olevan sinänsä sovellettavissa myös urheilijan esityksen myyntiin (samoin KHO 16.3.2000 T 571; ks. myös KHO 12.12.1996 T 3839).

Siirtokorvausten osalta ei kysymys kuitenkaan ole esityksen myynnistä ainakaan ahtaasti tulkittuna, joten KVL:n ratkaisu, jonka mukaan AVL 45.1 §:n 2 kohta ei sovellu tapaukseen, vaikuttaa perustellulta. Kysymys ei myöskään ole AVL 45 §:ssä mainituista verottomista tekijänoikeuskorvauksista tms. Kysymyksessä on siis verollinen palvelu. Asiasta olisi kuitenkin hyvä saada myös KHO:n ratkaisu.

Mm. verollisten urheilutapahtumien pääsymaksujen arvonnisäverokanta on 8 % (AVL 85a.1 §:n 4 kohta). Siirtokorvauksissa ei ole kysymys pääsymaksuista urheilutapahtumiin, joten alennettu verokanta ei sovellu. Arvonnisävero on siksi normaali 22 %.

11. Yhtiöittämisen muista kuin verotuksellisista syistä

Toiminnan siirtäminen yhdistyksestä osakeyhtiöön tuottaa harvoin merkittäviä verotuksellisia etuja. Sen sijaan verotuksellisia haittoja voi olla runsaastikin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö yhtiöittäminen saata olla järkevää. Ratkaisua tehtäessä on otettava huomioon muutkin kuin verotukselliset näkökohdat ja ennen kaikkea ne. Ei-verotuksellisista syistä ks. esim. Eskelinen, Yhdistysten ja säätiöiden verotus (1997) s. 107-109.

HEIKKI HALILA , PROFESSORI
HELSINGIN YLIOPISTO

**KYSYMYS VALITTAJAA KOSKEVAN PÄÄTÖKSEN
SÄÄNTÖJENVASTAISUUDESTA URHEILUN
OIKEUSTURVALAUTAKUNNAN TOIMIVALLAN
KANNALTA**

1. Sääntöjenvastaisuus Urheilun oikeusturvalautakunnan säännöissä

Urheilun oikeusturvalautakunta perustettiin vuonna 1991 riippumattomaksi valituselimeksi käsittelemään ja ratkaisemaan urheiluelämän piirissä syntyvistä päätöksistä ja määrättävistä sanktioista tehtäviä muutoksenhakuja. Kuten tunnettua taustalla oli osaltaan Suomen liittyminen Euroopan neuvostoon ja sen dopingin vastaisen yleissopimuksen hyväksyminen. Sopimuksen mukaan urheilijalla on oikeus valittaa häntä koskeneessa dopingasiassa annetusta päätöksestä.¹ Muuten oikeusturvalautakunnan säännöt voitiin kirjoittaa varsin vapaasti. Tämä oli mahdollista myös sen vuoksi, ettei kansainvälisellä tasolla ollut yhdenmukaisia esikuvia siitä, millaisissa asioissa urheilijan tulisi voida päästä suosituksia antavaan riippumattomaan valituselimeen.²

Urheilun oikeusturvalautakunnan tehtävänä oli vuonna 1991 hyväksytyjen sääntöjen mukaan järjestöistä riippumattomana valituselimenä käsitellä urheilijan tai muun luonnollisen henkilön taikka järjestöjen organisaatioon kuuluvan urheilujärjestön tai muun yhteisön taikka Suomen antidoping-toimikunnan tekemiä valituksia järjestöjen tai niiden organisaatioon kuuluvien yhteisöjen valittajaa koskevista päätöksistä, jotka koskevat erottamista yhdistyksen jäsenyydestä, jäsenoikeuksien rajoittamista tai kurinpitotoimia tai joissa on kysymys päätöksen sääntöjenvastaisuudesta sekä urheilijan valituksia urheilujärjestöjen päätöksistä, jotka perustuvat Suomen antidoping-toimikunnan valvontaryhmän päätöksiin ja joiden osalta on hankittu Suomen antidoping-toimikunnan lausunto.

Oikeusturvalautakuntaa asetettaessa ei voinut olla tarkkaa tietoa niistä oikeusturvatarpeista, jotka vaikuttavat lautakuntaan kohdistuviin odotuksiin. Jalangon luonnehdinnan mukaan tehtäväkenttä oli määritelty varsin laajaksi.³ Jäsenoikeuksien rajoittaminen kurinpitotoimet ja päätösten sääntöjenvastaisuus sisältävätkin mitä erilaisimpia tapauksia, jotka voivat tulla tutkittavaksi lautakunnassa. Toiselta puolen oli myös joukko asioita, jotka jäivät lautakunnan toimivallan ulkopuolelle. Lautakunnan toimivalta ei ole yleinen urheilijan oikeusturvakysymyksissä.⁴

Oikeusturvalautakunta voi tehdä päätöksiä vain sellaisten järjestöjen päätöksistä, jotka ovat sitoutuneet lautakunnan toimivaltaan. Sopimusasiat ovat näin jääneet lautakunnan toimivallan ulkopuolelle. Asianosaiset eivät voi sopia siitä, että sopimusriita tulisi lautakunnan käsiteltäväksi. Järjestöjen päätöksetkään eivät kuulu kokonaisuudessaan lautakunnan toimivaltaan. Lautakunta ei voi ilman muuta tutkia sitä, onko urheilijaa koskeva päätös syntynyt asianmukaisessa järjestyksessä tai onko se sisällöltään asianmukainen taikka oikeudellisesti pätevä.

Lautakunnan toimivallan ratkaisee edellä luonnehditulla tavalla se, onko kyse jäsenoikeuksien rajoittamisesta, kurinpitotoimista tai päätöksen sääntöjenvastaisuudesta. Vain näissä rajoissa lautakunta voi ottaa tutkittavakseen sen, onko järjestö tehnyt "oikean" päätöksen tai käyttänyt autonomiaansa urheilullisesti perustellulla tavalla.

Eri käsityksiä tai arvailuja voidaan esittää siitä, kuinka tietoinen toimivallan rajausta on ollut vuonna 1991 sääntöjä kirjoitettaessa. Lautakunnan perustaminen ei johtunut vain siitä, että Euroopan neuvoston dopingin vastaisessa yleissopimuksessa edellytettiin urheilijalle myönnettyä oikeutta valittaa häntä koskeneessa dopingasiassa annetusta päätöksestä. Pyrkimyksenä oli myös estää mahdollisimman paljon urheilua koskevien riita-asioiden meneminen tuomioistuinten käsiteltäväksi.⁵ Tämä tavoite oli ainakin pohjoismaisella tasolla omaksuttu laajasti niin urheilujärjestöissä kuin valistuneissa lakimiespiireissäkin, kuten osoittaa keskustelu vuoden 1996 Pohjoismaisessa lakimieskokouksessa aiheesta "Idrottens regler, etik eller juridik?".⁶

Samalla kun lautakunnan perustamisella pyrittiin torjumaan tuomioistuinkäsittelyä, yritettiin rajoittaa myös urheilun oikeudellistumista. Siksi ei haluttu kirjoittaa toimivaltakohtaa lautakunnan sääntöihin niin laajasti, että järjestöjen autonomiasta jouduttaisiin olennaisesti tinkimään. Tuolloin arveltiin ilmeisen perustellusti, ettei järjestöjä olisi onnistuttu sitouttamaan lautakunnan toimivaltaan, jos se olisi tullut laajemmaksi, kuin se tuolloin tuli olemaan.⁷

Oikeusturvalautakunnan ratkaisuissa on verrattain selkeästi hahmottunut linja siinä, mitä ovat sellaisia kurinpito- ja jäsenoikeuksien rajoittamistoimia, jotka lautakunta voi ottaa tutkittavakseen.⁸ Hankalampaa on ollut se, mitkä sääntöjenvastaiset päätökset kuuluvat lautakunnan toimivallan piiriin. Tämä johtuu vaikeudesta määrittää ilmaisulle sääntöjenvastaisuus käsitesisältöä esillä olevassa asiayhteydessä.

Käsittemäärittelyä ei ole omiaan helpottamaan se, että lautakunnasta oikeutta hakevat saattavat joutua huomaamaan, ettei heidän asiansa sisällä kurinpitotoimia eikä jäsenoikeuksien rajoittamista. Sääntöjenvastaisuus jää tällöin ainoaksi mahdollisuudeksi saada urheilijan asia valitusasiana tutkituksi lautakunnassa. Konfrontatioasetelma on näin olemassa, jos valittajataho pyrkii venyttämään sääntöjenvastaisuuden käsitealaa urheilijan oikeusturvatarpeisiin yleisesti tukeutuen ja jos lautakunnan toimivaltaan sitoutuneet urheilujärjestöt pitävät kiinni autonomiastaan ja siten ilmaisun sääntöjenvastaisuus suppeasta käsitesisällöstä. Lautakunta on joutunutkin ottamaan kantaa valituksiin, jotka juontavat juurensa tästä asetelmasta.

Oikeusturvalautakunnan toimivaltaa koskeva sääntökohta oli alun perin kirjoitettu varsin raskaaseen ja vaikeasti avautuvaan muotoon. Sääntöjenvastaisuuden osalta se on ollut myös sisällöltään pulmallinen. Siksi lautakunnan ja sen asettajatahon piirissä on aika ajoin käyty keskusteluja sen uudistamisesta. Sääntöjen uudistamiseen on nähty muitakin tarpeita.⁹

5.10.1999 päivätyssä SLU:n työsuhdetyöryhmän mietinnössä esitettiin, että oikeusturvalautakunnan säännöissä tulisi erikseen mahdollistaa joukkueurheilun liigojen määräämien kurinpitotoimien tutkiminen lautakunnassa.¹⁰ Tämä antoi aiheen tutkia lautakunnan toimivaltaa koskevan sääntökohdan modernisointia kokonaisuudessaan.¹¹

Tässä esityksessä tarkasteltavana oleva lautakunnan sääntöjen 1 §:n kohta sai sääntöuudistuksessa seuraavan sisällön:

“Valittajana voi lautakunnassa olla

- 1) urheilija
- 2) muu luonnollinen henkilö
- 3) järjestöjen organisaatioon kuuluva urheilujärjestö
- 4) muu yhteisö
- 5) Suomen antidoping-toimikunta

Valituksen kohteena voivat olla järjestöjen tai niiden organisaatioon kuuluvien yhteisöjen valittajaa koskevat päätökset, joista on kysymys

- 1) erottamisesta yhdistyksen jäsenyydestä:
- 2) jäsenoikeuksien rajoittamisesta tai kurinpitotoimista:
- 3) päätöksen sääntöjenvastaisuudesta; sääntöjenvastaisuus ei tarkoita urheilulajin sääntöjen vastaisuutta tai
- 4) urheilijan valituksesta urheilujärjestön päätöksestä, joka perustuu Suomen antidoping-toimikunnan valvontaryhmän päätökseen ja jonka osalta on hankittu Suomen Antidoping-toimikunnan lausunto.

Lautakunta voi käsitellä liigan määäämiä kurinpitotoimia urheilijalle liigan yhteisömuodosta riippumatta, jos liiga on tähän suostunut.”

Lautakunnan toimivaltaa koskevalla sääntömuutoksella ei tavoiteltu sääntöjenvastaisuuden osalta sisältömuutosta, vaikka siihen tuli rajoittava määre urheilulajin sääntöjen vastaisuudesta. Lautakunnan piirissä oli näet ollut vallalla se käsitys, että lajin sääntöjen vastaisuus ei ole lautakunnan säännöissä tarkoitettua sääntöjenvastaisuutta. Lautakunnan sääntöihin tutustuva urheilija ei kuitenkaan voinut tätä ilman muuta oivaltaa. Sääntömuutoksella pyrittiin näin antamaan informaatiota valittajataholle. Oma kysymyksensä on, aiheutuiko sääntömuutoksesta kuitenkin muutosta lautakunnan toimivaltaan.

2. Oikeusturvalautakunta sääntöjensä tulkitsijana

Käytäessä erittelemään sitä, mitä sääntöjenvastaisuus tarkoittaa urheilun oikeusturvalautakunnan sääntöjen 1 §:ssä, on aluksi kiinnitettävä huomiota lautakunnan asemaan. Oikeusturvalautakunta kuuluu lainkäytön tukielimiin. Se on urheiluelämän oma epävirallinen tuomioistuin, jonka asema ei perustu lainsäädäntöön. Se ei kuulu valtion lainkäyttökoneistoon, eikä sen asemaa ole määriteltä lainsäädännössä. Se tulkitsee itse sääntöjään.

Lautakunnan omaksumaa sääntötulkintaa ei voida riitauttaa urheilun omassa piirissä eikä viranomaiskoneistossa. Kun lautakunta on riippumaton valituselin, SLU ei voi sen asettajana riitauttaa sääntötulkintaa; se voi kuitenkin muuttaa sääntöjä, jos se on tyytymätön lautakunnan linjauksiin. Lautakunnan suosituksia ei voida riitauttaa tuomioistuimissa. Jos valittaja vie asiansa lautakunnan käsittelyn jälkeen tuomioistuimeen, kyseessä on oma prosessinsa eikä valitus lautakunnan ratkaisusta. Kun lautakunnan ratkaisut eivät ole täytäntöönpanokelpoisia, täytäntöönpanovaiheessakaan ei voida riitauttaa lautakunnan sääntötulkintoja.

Esitetyn vuoksi vain lautakunnan oma käytäntö on merkityksellinen, kun sääntötulkintaa arvioidaan tehokkaasti voimassa olevan normiston kannalta. Sääntöjenvastaisuus on sitä paitsi ilmaisuna uniikki. Tätä ilmaisua ei ole käytetty urheiluasioissakaan yleisten tuomioistuinten

toimivallan määräytymisessä. Lautakunnan tulee pyrkiä yhdenmukaiseen ratkaisukäytäntöön, vaikka se voi ainakin muodollisesti ottaen poiketa omista ratkaisuksistaan helpommin kuin korkein oikeus antamistaan ennakkopäätöksistä.

Lautakunnan itsenäinen tulkintavalta ei estä käymästä keskustelua omaksutuista linjauksista ja esittämästä tulkintasuositusta. Se kuuluu oikeustieteen palvelutehtävään myös tässä tapauksessa. Poissulkevana tekijänä ei saa olla sekään, että huomattava osa aihepiiristä kiinnostuneista on ollut tavalla tai toisella lähellä lautakunnan työtä, kun sidonnaisuudet kerrotaan transparenssiperiaatteen hengessä.¹²

3. Sääntöjenvastaisuus oikeudellisessa kontekstissa

Oikeudellisessa kielenkäytössä on oikeussäännöllä vakiintunut sisältö. Oikeussääntö määrittää oikeusnormiksi, joka koostuu tosiseikastokuvauksesta ja oikeusvaikutuksista.¹³ Oikeussääntö on kuitenkin eri asia kuin sääntö. Säännön ei tarvitse olla sisällöltään oikeudellinen kuten oikeussäännön; se voi olla esimerkiksi eettinen. Tämä ilmenee erinomaisesti juuri urheilun näkökulmasta tarkasteltaessa sitä, millainen asia voi tulla ns. oikeusasiana eli tuomioistuinasiana tutkittavaksi tuomioistuimessa.

Kanteessa esitetyn vaatimuksen oikeellisuuden on oltava arvioitavissa oikeussääntöjen mukaan, mikäli kysymyksessä on tuomioistuinasia. Juha Lappalainen toteaa tuoreessa siviiliprosessioikeuden yleisesityksessään, että tuomioistuimen ratkaistavaksi ei siten esimerkiksi voida saattaa vaatimusta, joka ratkaistaan urheilusääntöjä soveltamalla. Urheilijan oikeus tulla kohdelluksi urheilusääntöjen mukaan ei sellaisenaan riitä muodostamaan kannekelpoista oikeutta.¹⁴ Oma kysymyksensä toki on se, missä määrin urheilun säännöt ovat oikeudellisia ja missä määrin eettisiä.

Oikeustieteellisessä keskustelussa on viimeksi kuluneen puolentoista vuosikymmenen aikana runsaasti esillä kysymys oikeudellisten sääntöjen ja periaatteiden välisestä suhteesta. Oikeussääntöjen katsotaan ilmentävän konkreettista, yksityiskohtaista ja teknistä oikeudellisen sääntelyn muotoa.¹⁵ Kun puhutaan sääntöjenvastaisuudesta, voidaan keskustella myös siitä, miten se eroaa periaatteiden vastaisuudesta. Sääntöjenvastaisuuden on oltava konkreettisten, yksityiskohtaisten ja teknisten normien vastaisuutta. Periaatteiden vastaisuudesta puhuttaessa kiinnostavat eivät rajoitu näin ahtaalle.¹⁶

Sääntöjenvastaisuus voidaan nähdä myös lainvastaisuuden vastineparina. Niinpä YhdL 32 §:ssä on rinnastettu yhdistyksen päätöksen moiteperusteina lain ja yhdistyksen sääntöjen vastaisuus. Tähän nähden on huomionarvoista, että urheilun oikeusturvalautakunnan sääntöjen 1 §:ssä ei valitusperusteena ole urheilujärjestön päätöksen lainvastaisuus vaan pelkästään päätöksen sääntöjenvastaisuus.

Säännöt - ovatpa ne oikeudellisia tai muita - sisältyvät tavallisesti johonkin koonnokseen. Ne ovat normien kokonaisuus. Vastineparina on tältä osin (järjestön) yksittäinen päätös. Yksittäinen päätös saattaa sen sijaan sisältää yksittäisen säännön. Oma kysymyksensä toki on, miten tällainen sanojen valöörin arvioiminen voi vaikuttaa oikeudelliseen päättelyyn. Olennaista on asiayhteys, mutta oikeuskielessä yleisesti omaksuttu merkityssisältö luo oletettaman myös tarkasteltavana olevaan tilanteeseen.

4. Oikeusturvalautakunnan sääntökohdan lähempää eritelyä

4.1. Lainvastaisuus ja yksittäisen päätöksen vastaisuus?

Sääntöjenvastaisuutta koskeva yleinen oikeudellinen tarkastelu antaa viitteitä siitä, millaisia asioita oikeusturvalautakunta voi tutkia järjestön päätöksen sääntöjenvastaisuuden perusteella. Järjestön yksittäisen päätöksen vastainen ratkaisu ei esitetyn myötä tulisi sisältää sääntöjenvastaisuutta. Juridiseen saivarteluun kenties sortuen voidaan todeta, että jos tällainen päätös sisältää yksittäisen säännön, sen vastaisuus on kyseisen säännön vastaisuutta mutta ei sääntöjenvastaisuutta. Lautakunnan toimivaltaan ei liioin kuulu lainvastaisuuden tutkiminen, ellei kysymys ole jäsenoikeuksien rajoittamisesta tai jäsenen erottamisesta.

Päätöksen sääntöjenvastaisuuden tutkiminen ei sisällä lainvastaisuuden tutkimista. Oikeusturvalautakunnan toimivalta ei ole tässäkään tapauksessa sidoksissa tuomioistuinten toimivaltaan urheilua koskevissa asioissa. Toimivallat ratkeavat toisistaan eroavalla tavalla: lautakunnan toimivaltaa ei ole rajattu sen perusteella, voiko valittaja viedä asiansa yleiseen tuomioistuimeen.

4.2. Urheilulajin sääntöjen vastaisuus

Oikeusturvalautakunnan 1 §:ssä tarkoitettu sääntöjenvastaisuus ei ole sanamuotoon perustuvan tulkinnan myötä sidottu vain oikeussääntöjen vastaisuuteen. Lautakunnan toimivaltaan voisivat tämän perusteella kuulua myös erilaiset urheilun sääntöjen vastaisuudet. Estettä ei olisi ollut pelkän sanamuodon perusteella vuonna 1999 tapahtuneeseen sääntömuutokseen asti se, että tutkittavaksi olisivat tulleet niin asianomaisen lajin sääntöjen vastaisuudet kuin SLU:n vuonna 1998 vahvistamien eettisten sääntöjen vastaiset päätökset.

Oikeusturvalautakunta ei kuitenkaan omaksunut edellä luonnehditun kaltaista laajaa sääntöjenvastaisuuden tulkintavaihtoehtoa. Lajin sääntöjen vastaisuuden ei katsottu kuuluvan lautakunnan toimivaltaan silloinkaan, kun lajin sääntöjen vastaisuutta ei vielä ollut suljettu pois toimivallan piiristä. Tämä tuli tosin esiin vain lautakunnassa käydyissä keskusteluissa. Yhtään sellaista valitusta ei näet lautakunnalle osoitettu, jossa olisi vedottu lajin sääntöjen vastaiseen ratkaisuun. Oikeusturvalautakunnalta ei ollut vaadittu kilpailutapahtumista annettujen ero- tai kilpailutuomarin ratkaisun käsittelemistä valitusasiana uudelleen.

Jos lautakunnalle olisi tullut lajin sääntöjen vastaista tointa koskeva valitus, lautakunta ei olisi voinut vedota suoraviivaisesti siihen, että sen toimivaltaan kuuluvat vain oikeussäännösten perusteella ratkaistavat asiat. Lautakunnan sääntöjöhän ei ole laadittu niin, että niissä olisi mukailtu tuomioistuinten toimivallan rajoja. Sen sijaan olisi voitu katsoa, että lajin sääntöjen rikkomisen on vakiintuneesti katsottu kuuluvan kilpailutapahtuman oman oikeussuojakoneiston piiriin eikä ulkopuoliseen riidanratkaisuun, ellei muusta ole nimenomaisesti sovittu.

Käytännössä voi syntyä ongelmia siitä, mitä oikeusturvalautakunnan sääntöjen 1 §:ssä tarkoitetaan urheilulajin sääntöjen vastaisuudella. Tämä on tullut esiin lautakunnan ratkaisussa 2/2001, joka koski Suomen Moottoriliitto r.y:ssä tehtyä ratkaisua. Lajin (enduro) säännöissä oli määritelty pistelaskujärjestelmä siihen liittyvine virhepisteineen. Vetoomustuomioistuimen päätöksellä palkintojärjestystä oli muutettu: myöhästymisestä johtuneet virhepisteet poistettiin. Oikeusturvalautakunta jätti valituksen tutkimatta ensisijaisesti siksi, että valitus koski lajin sääntöjen vastaisuutta. Jäljempänä tarkasteltavalla tavalla ratkaisussa tuli sen

problemaattisuutta ilmentäen esiin myös se, oliko muuta oikeusturvaan perustuvaa syytä tutkia valitus.

Lajin sääntöjen vastaisuus voitiin perustaa em. ratkaisussa siihen, mihin säännöstöön virhepistejärjestelmä sisältyi. Ilmoittautumisen myöhästyminen ei ehkä sisälly aivan luontevasti lajin sääntöihin. Siksi voitaneen keskustella siitä, voisiko se sisältyä paremmin kilpailusääntöihin. Voi kuitenkin syntyä tilanteita, joissa saatetaan kysyä olennaisen painokkaammin, onko ollut perusteltua sisällyttää tietty määräys lajin sääntöihin. Jos määräys kuuluu yleisen käytännön valossa aineelliselta sisällöltään johonkin muuhun säännöstöön kuin lajin sääntöihin, valitus tulisi voida tutkia urheilun oikeusturvalautakunnassa.

4.3. Yhdistyksen (toiminta)sääntöjen vastaisuus

Oikeusturvalautakunnan 1 §:n ilmaisua sääntöjenvastaisuus voi olla asianomaisen järjestön sääntöjen (urheilukielellä toimintasääntöjen) vastaisuutta. Oikeusturvalautakunnassa on tosin tullut vain harvoin esiin valitusasioita, joissa on kysymys yhdistyksen sääntöjen vastaisuudesta "sääntöjenvastaisuuden" tiimoilla. Sellaisena voidaan kuitenkin mainita lausuntoasia 1/1995, joka koski mm. yhdistyksen sääntöihin perustuvan toimivaltajaon sitovuutta sarjapaikan siirtämisessä ja kasvattajarahnan maksamisessa koripallossa.

Sääntöjenvastaisuus yhdistyksen (toiminta)sääntöjen vastaisuutena on siksi luonteva päätelmä, että voisi jopa ajatella, että lautakunnan sääntöjen 1 §:ssä olisi tarkoitettu pelkästään tällaista sääntöjen vastaisuutta. YhdL 32 §:ssähän on ainoa moiteperusteena kysymykseen tuleva sääntöjenvastaisuus yhdistyksen sääntöjen vastaisuutta. Tätä ei ole kuitenkaan tavoiteltu, mikä ilmenee selvästi lautakunnan ratkaisukäytännöstä. Urheilijan oikeusturva olisikin lautakunnassa puutteellinen, jos sääntöjenvastaisuus olisi vain asianomaisen yhdistyksen rekisteriin merkittyjen sääntöjen vastaisuutta.

4.4. Kansainvälisen lajiliiton sääntöjen vastaisuus

Oikeusturvalautakunnassa ei ole ratkaistu valitusasiaa, jossa järjestön tekemän ratkaisun olisi esitetty olevan kansainvälisen lajiliiton sääntöjen vastainen. Tämä osoittaa, että urheilija voi vain harvoin vedota oikeussuojansa puolesta kansainvälisen lajiliiton sääntöihin. Niissä ei ole juuri määräyksiä, jotka koskisivat suoraan urheilijoita toisin kuin sääntöjä alemmanasteisissa määräyksissä. Jos sääntöjen määräykset kuitenkin koskevat urheilijaa ja jos kansallinen lajiliitto on ne sivuuttaen loukannut urheilijan oikeussuojaa, on ajateltavissa, että oikeusturvalautakunta voisi tutkia tähän perustuvan valituksen.

4.5. Sääntöjä alemmanasteisten määräysten vastaisuus

Oikeusturvalautakunnassa on ratkaistu usein valituksia, joissa on kysymys yhdistyksen sääntöjä hierarkkisesti alemmanasteisten määräysten sääntöjenvastaisuudesta. Olennaista kuitenkin on, mikä on kilpailu-, kurinpito- tai muiden määräysten sisältö. Nämä määräykset sisältävät epäilemättä sääntöjä - oikeudellisia tai muita -, ja ne voivat siten kuulua lautakunnan tutkimisoikeuden piiriin. Niihin sisältyvät lajin säännöt eivät lautakunnan nykyisten sääntöjen mukaan kuulu lautakunnan toimivallan piiriin.

Kysymys kilpailusääntöjen vastaisesta päätöksestä on tullut tutkittavaksi oikeusturvalautakunnan ratkaisussa 12/2000. Riita koski edustus-oikeutta salibandyssä. Valittajana oli urheiluseura, joka vaati liiton hallituksen pelaajan edustus-oikeutta koskevan

päätöksen kumoamista ja asian palauttamista liiton käsiteltäväksi. Lautakunta totesi tältä osin, että kysymys on päätöksen sääntöjenvastaisuutta koskevasta valituksesta, jonka tutkiminen kuuluu lautakunnan toimivaltaan. Valitusta ei sen sijaan voitu tutkia pelaajasopimuksen vahvistamista koskevan vaatimuksen osalta. Pääasiallisuudessa oikeusturvalautakunta katsoi, ettei liitto ollut menetellyt kilpailusääntöjen vastaisesti. Edustusosoikeuskysymys ei näin kuulunut kokonaisuudessaan "sääntöjenvastaisuuden" alle.

Oikeusturvalautakunta on niin ikään katsonut toimivaltansa piiriin kuuluvan kasvattajaseuramaksun määrää koskevan kysymyksen. Tämä ilmenee mm. pesäpalloa koskevasta ratkaisusta 1/2001. Ratkaisun tehnyt Suomen Pesäpalloliitto ei kiistänyt oikeusturvalautakunnan toimivaltaa asiassa. Lautakunta ei nähnyt estettä tutkia, oliko päätös liiton kilpailumääräyksissä olevien kasvattajaseuramaksua koskevien kohtien vastainen. Kun tätä ei tarvinnut erikseen perustella, ei ollut mahdollista ottaa kantaa siihen, miksi riita koski lautakunnan sääntöjen 1 §:n mukaista sääntöjenvastaisuutta. Lautakunnan ratkaisua voidaan pitää asianmukaisena.

5. Valitukset edustustehtäviin valitsemisesta

5.1. Arvokisavalinnat ja lautakunnan säännöt

Urheilun oikeusturvalautakunnan ratkaisusta ovat herättäneet runsaasti huomiota edustustehtäviin valitsemista koskevat valitukset, erityisesti kahden purjehtijan valitus valitsematta jättämisestä Sydneyn olympialaisiin vuonna 2000 (tapaus Posti -Hongisto). Lautakunnassa on ratkaistu kuusi kilpailujoukkueeseen valitsemista koskevaa valitusta, joista yksi on koskenut valintaa akreditoitua valmentajaksi ja muut urheilijavalintoja. Yhtään valitusta ei ole hyväksytty - kolme on hylätty ja kolme jätetty osaksi tai kokonaan tutkimatta.

Urheilua seuraava yleisö on voinut saada sen käsityksen, että lautakunta on ollut haluton puuttumaan arvokisavalintoihin, joiden se on katsonut kuuluvan järjestöjen autonomiaan. Monelta urheilujuridiikkaa harrastavalta lakimieheltäkin on jäänyt huomaamatta, että oikeusturvalautakunta on ratkaissut arvokisavalintoja koskevat valitukset paljolti toimivaltakysymyksenä.

Virheellinen käsitys ilmeni kummankin osapuolen lausumissa olympiapurjehtijoita koskevan valituksen käsittelyssä. Valittajat katsoivat Olympiakomitean sitoutuneen kolmikantasopimuksessa asianomaisen lajiliiton karsintasääntöihin. Tältä pohjalta valitusta ei voitu ratkaista.

Olympiakomitea puolestaan katsoi vastineessaan, ettei oikeusturvalautakunnalle ollut annettu toimivaltaa "olympialaisten valintaa koskevassa asiassa". Arvokisavalintoja ei kuitenkaan ole asetettu oikeusturvalautakunnan toimivallan osalta erityisasemaan. Sitoutuminen noudattamaan lajiliiton valintapäätöstä ei anna mahdollisuutta tutkia Olympiakomitean suorittamia valintoja, mutta jos valinta on sääntöjenvastainen, sitä koskeva valitus voidaan tutkia lautakunnassa.

Valitus voi tulla tutkittavaksi lautakunnassa vain, jos se on jonkin muun kuin asianomaista lajia koskevan säännösten vastainen. Tutkimisoikeutta ei tulisi edellä esitetyn yleisen analyysin perusteella olla, jos valintaperusteista ei ole määräyksiä missään säännöstössä, vaan valinta on ollut enintään järjestön erikseen vahvistamien valintakriteerien vastainen. Niinpä jos Suomen Urheiluliitto päättää, että tietyn (karsinta)kilpailun voittaja valitaan yleisurheilun

maailmanmestaruuskilpailuihin, tämän päätöksen rikkomisesta ei tulisi voida valittaa oikeusturvalautakuntaan, jos kyseistä valintakriteeriä ei ole sisällytetty mihinkään sääntöihin.¹⁷

Oikeusturvalautakunnan ratkaisuihin ei ole edellytetty, että sääntöketjutus ulottuisi asianomaisen yhdistyksen (toiminta)sääntöihin asti. Sellaista ei ole oikeusturvalautakunnan säännöissä vaadittukaan. Riittävää on, että toimintasäännöissä tai sääntöjä alemmanasteisissa (pysyväis)määräyksissä on määrätty arvokisavalinnoista ja että näitä määräyksiä väitetään rikutun. Olympiakomitea voi sitoutua omassa sääntötasoisessa ratkaisussaan noudattamaan lajiliiton tekemään esitystä olympiajoukkuetta varten. Tätä vastaan toimiminen antaisi mahdollisuuden valittaa oikeusturvalautakuntaan tehdystä valintapäätöksestä.

5.2. Oikeusturvalautakunnan tutkimat valitukset

Oikeusturvalautakunnan tutkimista arvokisajoukkueen valintaa koskevista valituksista ensimmäinen koski kilpailun mitätöintiä MM-karsintakilpailuna ja edustajien valintaa petanquen MM-kilpailuihin.¹⁸ Lautakunta tutki ratkaisussaan 1/1998 yksimielisesti valituksen. Tämä olikin aiheellista, koska lajiliiton kilpailusääntöjen mukaan valintatavasta päättää liittokokous. Ahtaasti sääntöjä tulkiten olisi valituksesta voitu kuitenkin tutkia vain se, oliko valintatavasta päätetty liiton säännöissä edellytetyllä tavalla liittokokouksessa vai ei.

Kun liittokokouksessa oli päätetty valintatavasta, valitus olisi voitu enemmittä käsittelyttä hylätä. Juttu käsiteltiin kuitenkin koko laajuudessaan. Tutkittavaksi tuli päätöksiin asetettujen kriteerien noudattaminen, vaikka kysymys ei ollutkaan sääntöperusteisesti vahvistetuista valintaperusteista.

Lautakunta tulkitsi omien sanojensa mukaan laajasti sääntöjensä määrittäystä päätöksen sääntöjenvastaisuudesta. Se katsoi voivansa tutkia valituksen, joka koskee asianmukaisin päätöksiin asetettujen ehdottomien valintakriteerien noudattamista. Lautakunta hylkäsi valituksen. Se katsoi, että lajiliiton hallitus saattoi mitätöidä kilpailun karsintakilpailuna rehdin urheiluhengen periaatteiden myötä, koska joukkue oli ilmoittautunut kilpailuun eri nimikkeellä kuin aikaisemmin, jolloin toinen joukkue oli hyvässä uskossa peruuttanut ilmoittautumisensa.

Oikeusturvalautakunnan ratkaisu 5/2000 koski valintaa telinevoimistelun MM-kilpailuihin. Urheilijan valitus tutkittiin sen vuoksi, että valittajan katsottiin arvostelullaan tarkoittaneen myös päätöksen sääntöjenvastaisuutta. Sellaista sääntötasoista valintaperustetta ei kuitenkaan ollut tässä tapauksessa olemassa kuin petanquetapauksessa. Tutkimisen perusta voitiin siksi ymmärtää siten, että oikeusturvalautakunta halusi lausua valittajalle käsityksen siitä, oliko ehdottomista valintakriteereistä pidetty kiinni, vaikka ne eivät olleetkaan säännöissä tai sääntöjä alemmanasteisesti vahvistettuja pysyväismääräyksiä.

Lautakunta päätyi siihen, ettei ollut liiton sääntöihin perustuvaa eikä muutakaan oikeudellista estettä tehdyille arvokisavalinnalle. Mikään ei lautakunnan mukaan liioin viitannut siihen, että valittaja olisi muutoin epäasiallinen tai epäurheilijamaisin perustein syrjäytetty MM-joukkueesta. Tämä ei sinänsä viittaa siihen, että syrjäyttäminen epäasiallinen tai epäurheilijamaisin perustein voisi johtaa valituksen hyväksymiseen. Asian tutkiminen lautakunnassa tältä pohjalta olisikin mahdollista vain, jos kyseiset kriteerit sisältyisivät sääntöperusteisesti vahvistettuihin valintaperusteisiin. Lautakunnan esittämät perustelut voitaneen siksi ymmärtää valittajalle annetuksi informaatioksi lautakunnan käsityksestä tapahtuneesta valintamenettelystä.

Oikeusturvalautakunnan ratkaisu 7/2000 koski edellä jo mainittua purjehtijoiden valintaa olympiakisoihin. Valittajat vetosivat siihen, että Olympiakomitean on sääntöjensä mukaan edistettävä tiettyjä olympia-aatteen ideaaleja. Olympiakomitean olisi tämän vuoksi tullut edistää omissa päätöksissään reilun pelin ja urheiluhengen sekä sitovien sopimusten kunnioittamista.

Lautakunta tutki tämän väitteen perusteella valituksen mutta vain sillä perusteella, oliko Olympiakomitea noudattanut sitä sitovia sääntöjä ja toiminut yhdistyksen hallitukselle yhdistysoikeuden mukaan kuuluvan harkintavallan puitteissa. Jälkimmäisen kriteerin osalta voidaan todeta, että lautakunta voi tutkia päätösten sääntöjenvastaisuutta ja jäsenoikeuksien rajoittamista mutta ei yleisesti päätösten lainmukaisuutta.

Lautakunta saattoi asianmukaisesti todeta, etteivät Olympiakomitean sääntöjen yleisluonteiset tavoitteet luoneet sitovia valintakriteerejä. Se katsoi näin, ettei Olympiakomitea ollut menetellyt sääntöjenvastaisesti. Tässäkin tapauksessa päätöksessä lausuttiin muustakin kuin sellaisesta sääntöjenvastaisuudesta, jota tämän sanan vakiintunut sisältö tarkoittaa. Lautakunta näet katsoi, ettei Olympiakomitea voi käyttää olympiajoukkueen valinassa syrjiviä perusteita tai muutoin käyttää harkintavaltaansa väärin. Tässä tapauksessa virhettä ei katsottu tapahtuneen.

6. Oikeussuoja ja sen kehitysnäkymiä

Tuomioistuimen toimivalta on kaikissa prosessinlajeissa ehdoton prosessinedellytys. Juttua ei voida ottaa tutkittavaksi, jos tuomioistuimen toimivalta puuttuu. Tämä asia tutkitaan viran puolesta, eikä asianosaisilla ole siinä disponoimisoikeutta. Jos toimivalta puuttuu, tuomioistuin ei ota kantaa jutun materiaaliseen sisältöön. Toimivaltakysymyksessä omaksutuista kannoista ei ole joustettu prosessin sosiaalistumispiirteistä huolimatta.¹⁹

Urheilun oikeusturvalautakunta ei ole tuomioistuin vaan lainkäytön tukielin. Sen ei tarvitse noudattaa yleisiä prosessiperiaatteita vaan ainoastaan omia sääntöjään. Ne eivät mahdollista lautakunnan toimivaltaa koskevista edellytyksistä disponoimista. Asianosaiset eivät voi yhteisesti pyytää lautakuntaa lausumaan suositustaan asiassa, jossa se ei ole toimivaltainen. Tämä koskee myös urheilijoiden valintaa arvokilpailuihin, jos toimivaltaa ei ole.

Useista ratkaisuista ilmenee, että lautakunta on halunnut esittää käsityksensä tapahtumain kulusta ja hakijan oikeussuojan toteutumisesta, vaikka se ei ole voinut tutkia valitusta. Tämä ei ole lautakunnan sääntöjen vastaista, ja se voi luontua hyvin lautakuntaan kohdistuviin odotuksiin. Kun lautakunta ei ole tuomioistuin, merkitystä ei ole sillä, ettei tämä ole yleisten prosessiperiaatteiden mukaista.

Arvokisajoukkueen valintoja koskevia valituksia ratkaistessaan lautakunta on tutkinut sääntöjenvastaisena valituksen, jossa on kysymys ehdottomien valintakriteerien noudattamisesta, ei pysyvääismääräysten vastaisuudesta. Kaikissa kolmessa tutkitussa arvokisajoukkueen valintaa koskevassa asiassa on arvioitu valitusta fair playn kannalta tavalla, jossa ei ole kyse jäsenoikeuksien rajoittamisesta tai nimenomaisen sääntökohdan sivuuttamisesta. Enduroa koskevassa ratkaisussa on pidetty lautakunnan toimivallan kannalta relevanttina myös sitä, onko järjestössä tehty ratkaisu urheilijan kannalta niin kohtuuton, että erittäin painavat oikeusturvanäkökohdat vaatisivat asian käsittelyä.

Fair playn ja oikeusturvanäkökohtien osalta voidaan viitata siihen, että esimerkiksi kurinpitoasioissa lautakunta voi aina tutkia sen, onko urheilijaa asianmukaisesti kuultu. Fair play ei ole kuitenkaan ole sellainen urheilun ylin eettinen periaate, että oikeusturvalautakunta

voisi missä tahansa valitusasiassa omista säännöistään riippumatta tutkia, onko ratkaisu sisällöltään fair playn mukainen.

Esitetyt ratkaisut antavat mahdollisuuden myös siihen arvioon, että sääntöjenvastaisuuden alaa olisi laajennettu siitä, millaiseksi se on edellä hahmotettu. Sääntöjenvastaisuutta voisi olla myös yksittäisen päätöksen vastaisuus, jos päätöksessä on asetettu (ehdoton) sääntö kuten ehdoton valintakriteeri arvokilpailuvalinnassa. Myös siihen on viitteitä, että sääntöjenvastaisuuteen olisi rinnastettu urheilun ylin eettinen periaate fair play. Niin ikään näyttää siltä, että erittäin painavat oikeusturvanäkökohdat voisivat johtaa asian käsittelyyn oikeusturvalautakunnassa, vaikkei kyse olisi mistään sääntöjenvastaisuudesta.

Ratkaisut voidaan toiselta puolen ymmärtää niin, että toisin kuin siviiliprosessissa prosessiväitettä ei ole ratkaistu heti, vaan urheilijalle on haluttu antaa mahdollisuus selvittää asiaansa lautakunnassa, jotta lautakunta voisi antaa viestin menettelyn asianmukaisuudesta vaikkei voisikaan valitusta hyväksyä. Tästä onkin käsitykseni mukaan ollut viime kädessä kysymys. Tällä menettelyllä voi olla perusteensa myös siinä, että näin voidaan yrittää estää urheilua koskevien juttujen vieminen yleisiin tuomioistuimiin. Onpa asetelma mikä tahansa, on huolehdittava siitä, että lautakunnan säännöt ovat sopusoinnussa lautakunnassa omaksuttujen linjausten kanssa.

1 Ks. esim. Risto Jalanko, Urheilun oikeusturvalautakunta, DL 1995 s. 747-749.

2 Relevanttina vertailukohteena voidaan mainita lähinnä Ruotsin Riksidrottsnämnden (RIN). Ruotsissa yhdistysautonomia on kuitenkin kovin erilainen kuin Suomessa. Siksi myös RIN:n toimivalta poikkeaa Suomen Urheilun oikeusturvalautakunnan toimivallasta. Ks. Ruotsin Riksidrottsförbundetin (RF) sääntöjen 14:8 ja sen johdosta Krister Malmsten, Idrottens bestraffningsregler med förklaringar (tredje upplagan 1999) s. 73-78. Ks. myös Ove Lindh, Några tankar om prövning av idrottsbeslut i allmän domstol och om idrottens skiljeklausuler, Artikelsamling 1998 (Idrottsjuridisk skriftserie Nr 3) s. 57-65.

3 Ks. Risto Jalanko, Urheilun oikeusturvalautakunta, DL 1995 s. 749.

4 Ks. Heikki Halila, Miten tehokkaasti urheilun oikeusturvalautakunnasta saadaan oikeusturvaa?, DL 1998 s. 11 av. 10.

5 Ks. esim. Olli Rauste, Urheilu-oikeus (1997) s. 745 ja Heikki Halila, DL 1998 s. 11.

6 Ks. Förhandlingarna vid det 34:e nordiska juristmötet i Stockholm 21-23 augusti 1996 Del I s. 93-102.

7 Asiaan on kiinnittänyt huomiota Urheilu-oikeuden yhdistyksen kokouksessa 6.9.2000 varatuomari Juhani Salmenkylä, joka on kuulunut lautakuntaan alusta alkaen ja joka oli valmistelemassa lautakunnan sääntöjä.

8 Urheilun oikeusturvalautakunnan linjaus on yhdenmukainen niin meillä kuin keskeisissä vertailumaissa (Ruotsi ja Saksa) omaksutun käsityksen kanssa: edustustehtäviin valitsematta jättäminen ei ole säännönmukaisesti kurinpitoseuraamus. Ks. esim. Bernhard Reichert, Handbuch des Vereins- und Verbandsrechts (7. Auflage, 1998) s. 566. Tämä ilmenee urheilijan osalta lautakunnan ratkaisusta 3/1994 sekä erotuomaritarkailijana toimimista koskevasta ratkaisusta 1/1999. Nämä toimenpiteet voivat kuitenkin olla sääntöjenvastaisia kuten jäljempänä ilmenee.

9 Ks. Heikki Halila, DL 1998 s. 32-33.

10 Ks. työryhmän mietintö s. 19.

11 Valmistelin sääntömuutoksen SLU:n toimiston kehotuksesta toimittuani työsuhdetyöryhmän puheenjohtajana. Asia ei aiheuttanut SLU:n päätöksentekoportaan

keskustelua.

12 Olen kuulunut oikeusturvalautakuntaan alusta alkaen ja ollut mukana lautakunnan kokoonpanossa tehtäessä jäljempänä selostettavia ratkaisuja 1/1998 ja 5/2000. Lukijan arvioitavaksi jää tässäkin tapauksessa se, onko riippumattomana tutkijana toimiminen monien roolien vuoksi mahdollinen. Ks. kysymyksenasettelusta esim. Kaarlo Tuori, LM 2001 s. 921.

13 Ks. esim. Juha Pöyhönen, Oikeussääntö teoksessa Encyclopedi iuridica fennica VII (1999) s. 840.

14 Ks. Juha Lappalainen, Siviiliprosessioikeus II (2001) s. 13.

15 Ks. lähemmin esim. Juha Pöyhönen, Sopimusoikeuden järjestelmä ja sopimusten sovittelu (1988) s. 13 ss.

16 Yhtenä tarkastelukulmana voidaan viitata yhdistysten sääntöjen viranomaistarkastukseen. Ks. siitä Heikki Halila, Toimivaltajako yhdistyksissä (1993) s. 184-190.

17 Oma kysymyksensä on, mihin muuhun riidanratkaisuun asiassa voidaan mennä. Asia riippuu joko kansallisen oikeusjärjestyksen sisällöstä tai toimivallasta kansainvälisessä välimiesmenettelyssä. Ks. yleisesti Michael Hohl, Rechtliche Probleme der Nominierung von Leistungssportlern (1992).

18 Ks. ratkaisun johdosta Risto Jalanko, Urheilun oikeusturvalautakunnan jutut 1998-1999, Urheilu ja oikeus 2000 s. 23-24.

19 Ks. asian johdosta esim. Jyrki Virolainen, Lainkäyttö (1995) s. 19 ja Juha Lappalainen, Siviiliprosessioikeus II (2001) s. 1 ss.

LAURI TARASTI , HALLINTONEUVOS

LAHDEN DOPINGJUPAKAN JURIDIikkaA

Hiihdon maailmanmestaruuskilpailut 2001 Lahdessa jäivät hiihdon ja suomalaisen urheilun historiaan dopingkisoina. Kuusi suomalaista huippuhihtäjää jäi kiinni veren plasman laajentajan (plasmaekspanderin) HemoHESin käytöstä. He saivat kahden vuoden kilpailukiellon, minkä lisäksi päävalmentaja ja naisten hiihdon valmentaja määrättiin elinikäiseen toimitsijakieltoon.

Käyn seuraavassa läpi Lahden dopingtapausten osin omalaatuista juridiikkaa. Omalaatuisuus johtuu suurelta osin siitä, että hiihdossa - paitsi valvotaan dopingia ja suoritetaan dopingtestit - valvotaan myös veren hemoglobiinimäärää ja tarkistetaan se. Hiihdon lisäksi toistaiseksi vain pyöräilyssä on tällainen järjestelmä.

1. Hemoglobiini mitataan valituilta urheilijoilta so. vähintään 20 % kunkin kilpailun osanottajista kilpailupäivän aamuna vähän ennen kilpailun alkua. Ylin sallittu arvo alennettiin vuoden 2001 alussa ja on nyt mieshihtäjillä 175 g/l ja naishiihtäjillä 160 g/l. Jos arvo on tätä korkeampi, hiihtäjä ei saa osallistua kilpailuun. Kansainvälisen hiihtoliiton FIS:n lääketieteellisen koodin (Medical Guide 2000/2001) mukaan kyseessä ei ole dopingtestaus, vaan terveydellinen toimenpide. Arvon ylittymisestä ei seuraa dopingrangaistusta eikä kurinpidollista menettelyä, vaan terveydellinen syy estää kilpailemisen.

Jos jollakin hiihtäjällä olisi luontaisesti tätä raja-arvoa korkeampi hemoglobiinimäärä, hän voisi saada etukäteen FIS:n lääketieteelliseltä komitealta luvan hiihtää näytettyään toteen luontaisen hemoglobiinimääränsä. Komitean norjalaisen puheenjohtajan Ingaard Lereimin mukaan tällaisia pyyntöjä ei ole tehty. Yksityiskohtaista määräystä tällaisesta menettelystä en kuitenkaan itse löytänyt FIS:n lääketieteellisestä koodista.

Mikä on hemoglobiinitestauksen juridinen asema, jää FIS:n säännöissä epäselväksi. Säännöt ovat tältä osin ilmeisen puutteelliset. Verinäytteen ottamisesta hemoglobiinin toteamiseksi on viittaus dopingvalvonnan menettelysääntöjen (Procedural Guidelines for Doping Control) lukuun Veridoping ja verinäytteiden otto, mutta ei muihin lukuihin. Dopingtestistä kieltäytyminen rinnastetaan dopingiin ja dopingtestissä kielletyn menetelmän kuten manipulaation käyttö on dopingrikkomus. Miten menetellään, jos hiihtäjä kieltäytyy hemoglobiinitestistä tai manipuloi sitä esimerkiksi plasmaekspanderilla? Kun kysymyksessä ei ole dopingtesti, ei rankaiseminen dopingrikkomuksesta ole mahdollista.

Käsitykseni mukaan rikkomus hemoglobiinitestissä on asiallisesti kilpailusääntöjen rikkomista, koska määräykset hemoglobiinitestistä ovat luonteeltaan kilpailuun liittyviä sääntöjä. Hiihtäjää, joka kutsun saatuaan ei mene hemoglobiinitestiin, voidaan kieltää osallistumasta kilpailuun. Hän ei täytä kilpailemisen edellytyksiä. Tästä on FIS:n lääketieteellisessä koodissa määräys.

Sellaista ei kuitenkaan ole hemoglobiinitestin tuloksen manipuloimisesta. Käsitykseni on, että hiihtäjä on tällöin nimenomaisen määräyksen puuttuessa syyllistynyt rikkomukseen. Hän ei ole antanut määräysten tarkoittamaa hemoglobiinitestiä, vaan on manipuloinut, vääristänyt testin tuloksen.

Plasman laajentajan käyttö ennen hemoglobiinitestiä merkitsee testin manipulointia. Se tilapäisesti alentaa merkittävästi hemoglobiiniarvoa ja mitätöi testin oikeellisuuden. Mutta samassa asemassa ovat muutkin testin oikeellisuuden mitätöivät aineet ja keinot mukaan lukien hiihdossa yleistynyt sokeri-suolaliuoksen lisääminen vereen. Manipulointi edellyttää tahallisuutta so.tietoisuutta toimen vaikutuksesta hemoglobiiniarvoon. Se yleensä täytyy tehtäessä hiihtäjälle infuusio suoneen vähän ennen testiä.

Käsitykseni siis on, että mikä tahansa aine tai keino, jolla hemoglobiinitestin tulos tietoisesti vääristetään, on kielletty (kokonaan riippumatta sallittujen ja kiellettyjen aineiden luetteloista, jollaisia hemoglobiinitestissä ei olekaan).

Dopingrangaistuksia ei hemoglobiinitestiä koskevassa rikkomuksessa voida käyttää. Kuitenkin rikkomusta on yleensä pidettävä urheilullisesti vakavana eikä pelkkä säännöissä edellytetty kysymyksessä olevan kilpailun diskvalifioiminen tunnu riittävältä. Rangaistus riippunee tällöin siitä, millaisia rangaistuksia hiihdon kilpailusääntöjen rikkomisesta tai epäurheilijamaisesta käyttäytymisestä yleensä hiihdossa voi seurata. Tällaisia sääntöjä voidaan, ellei niistä muuta ilmene, soveltaa myös hemoglobiinitestiä koskevien määräysten rikkomiseen.

Vastaavalla tavalla meneteltiin kuuluisassa ja vahingonkorvausten osalta yhä vireillä olevassa Katrin Krabben tapauksessa vuodelta 1993. Krabbe sai kolmen vuoden kilpailukiellon Clenbuterol- nimisen aineen käytöstä IAAF:n (Kansainvälinen yleisurheiluliitto) säännöissä olevan epäurheilijamaista käyttäytymistä koskevan määräyksen perusteella. Kun tätä ainetta ei oltu mainittu dopingaineiden luettelossa, vaikka se katsottiinkin niihin rinnastettavaksi (related substance), ei käytetty dopingsäännöksiä, joissa rangaistus tuolloin olisi ollut neljän vuoden kilpailukiello. Saksan kansallinen oikeus katsoi vain yhden vuoden kilpailukiellon mahdolliseksi, minkä vuoksi juttu on vahingonkorvauksen määrittelyltään vielä avoinna. . .

2. Lahden dopingtapauksissa asiaa ei kuitenkaan loppujen lopuksi arvioitu hemoglobiinitestin pohjalta vaan normaalina dopingrikkomuksena. Plasman laajentajat nimittäin lisättiin FIS:n kiellettyjen dopingaineiden luetteloon 1.1.2000 lukien (FIS Procedural Guidelines for Doping Control E.2.1. Blood doping and administration of artificial oxygen carriers and plasma expanders) seuraten Kansainvälisen Olympiakomitean esimerkkiä. Tätä ennen niitä ei luokiteltu dopingaineisiin.

Oikeudellista pohdintaa aiheutti se, että Suomen kansallinen Antidoping-toimikunta oli Kielletyt ja sallittut lääkeaineet -luettelonsa tosin lisännyt kiellettyjen aineiden kohdalle G 6 Plasman korvikkeet, mutta unohtanut muuttaa HemoHES vapaaehtoisesti laatimassaan sallittujen aineiden taulukossa kielletyksi. Tämä luettelo puolestaan oli ollut hiihtäjien pääasiallinen informaation lähde dopingaineista.

Jos kansainvälisen lajiliiton ja kansallisen lajiliiton kiellettyjen dopingaineiden luettelot eroavat toisistaan, voidaan kysyä, kumpaa urheilijan on noudatettava. Lahdessa ei itse asiassa ollut kyse tästä, koska kiellettyjen aineiden luettelot olivat yhtäpitävät, mutta vapaaehtoisena informaationa laadittuun sallittujen aineiden luetteloon oli jäänyt virhe.

Näyttää selvältä, että maailmanmestaruuskilpailuissa ja muissa kansainvälisen liiton välittömässä valvonnassa tapahtuvissa kansainvälisissä kilpailuissa on ensisijaisesti noudatettava kansainvälisen liiton dopingmääräyksiä. Järjestäjä on tällöin tavallisesti nimenomaisesti sitoutunut noudattamaan kansainvälisen liiton sääntöjä ja määräyksiä saadessaan järjestelyoikeudet. Ulkomaalaiset kilpailijat eivät yleensä voi olla perillä vain kansallisista määräyksistä ja fair play'hin kuuluu, että kaikki kilpailijat noudattavat samoja sääntöjä.

Vastaavasti ja pääosin vastaavin perustein voidaan todeta, että kansallisissa kilpailuissa noudatetaan ensisijaisesti kansallisen liiton dopingmääräyksiä. Tosin kansallinen liitto on yleensä velvollinen soveltamaan kansainvälisen liiton sääntöjen perusteella sen dopingsäännöksiä. Tältä osin kyse on kuitenkin liittojen välisestä suhteesta, mikä ei riitä ratkaisemaan urheilijaan kohdistuvia velvoitteita.

Näiden kilpailutyypin välimaastoon jäävissä kilpailuissa lienee ratkaisu tehtävä tapauskohtaisesti edellä mainittuja perusteita soveltaen.

Suomen Antidoping-toimikunnan edellä mainitulla virheellä ei kuitenkaan senkään vuoksi ollut suurta merkitystä Lahden tapauksissa, että molemmat hiihdon lääkärit ja osa muistakin mukana olleista myönsi tienneensä, että HemoHES kuului kiellettyihin aineisiin.

3. Kansainvälisen hiihtoliiton FIS:n dopingrangaistukset (Sanction Rules for Doping Offences) eroavat useimpien muiden lajiliittojen ja myös Kansainvälisen Olympiakomitean käyttämistä rangaistuksista siinä, että rangaistus riippuu tahallisuudesta tai tuottamuksesta. Käytetyt termit ovat tarkoituksellinen (deliberate) ja tahaton (inadvertent) dopingin käyttö. Ensinmainitussa tapauksessa rangaistuksena on urheilussa tavanomainen kahden vuoden kilpailukielto, mutta jälkimmäisessä tapauksessa rangaistus voi jäädä kolmen kuukauden pituiseksi kilpailukielloksi.

Hiihdossa ei siten näytä olevan sellaista ankaraa vastuuta (strict liability) dopingrikkomuksesta kuin urheilussa yleensä. Olen itse kirjassani "Legal Solutions in International Doping Cases" (Milano, 2000) laajalti analysoinut urheilijan vastuuta dopingista ja päätynyt siihen, että urheilijalla on henkilökohtainen aktiivinen vastuu välttää dopingia so. hänen tulee tietää, mitä hän syö tai ottaa. Hän ei voi välttyä vastuusta vetoamalla siihen, että hän luotti valmentajaansa tai lääkäriinsä, tai että hän oli tietämätön ottamansa aineen dopingkoostumuksesta. Miten tähän tulkintaan ankarasta vastuusta tulisi suhtautua FIS:n rangaistusmääräysten valossa, jää erikseen arvioitavaksi. Käsitykseni kuitenkin on, että urheilijan ankaralla vastuulla on myös FIS:n rangaistussäännöksiä sovellettaessa paljonkin merkitystä silloin, kun arvioidaan, mitä tahallisuus tarkoittaa, eli esimerkiksi sitä, onko tekijä voinut mieltää toimivansa kielletyllä tavalla (dolus eventualis).

Lahden tapausten alkuvaiheessa näytti siltä, että juuri tahallisuuden puuttumiseen pyritään vetoamaan. Kun HemoHES kuitenkin annetaan infuusiona hiihtäjän suoneen ennen kilpailua ja/tai hemoglobiinitestiä eikä siitä kerrota muille, vastuunsa tuntevan urheilijan tulisi mieltää, mistä on kyse. Lopullisen ratkaisun tämä asia sai kuitenkin, kun molemmat infuusioita tehneet hiihdon lääkärit ilmoittivat, että hiihtäjät olivat päävalmentajan kanssa sopineet aineen käytöstä, ja toinen heistä myös kertoi huolehtineensa toimenpiteeseen liittyvästä välittömästä tiedottamisesta. Tiedossani ei ole, millä yksityiskohtaisilla perusteilla Suomen hiihtoliiton ja hiihtäjien sopima välimies, professori Ari-Matti Nuutila päätyi naishiihtäjien osalta toisenlaiseen arviointiin.

4. Juridisesti erikoislaatuinen ja jossain määrin epämääräinen onkin ollut Suomen hiihtoliiton ja hiihtäjien 11.5.2001 keskenään sopima välimiesmenettely. Sinänsä siviilioikeudellisessa asiassa välimiesmenettely on pääsääntöisesti mahdollinen. Menettelyä ei kuitenkaan ole edellytetty Suomen Hiihtoliiton säännöissä. Siellä kurinpitomenettelystä dopingasiassa on omat määräyksensä. Voiko Hiihtoliiton johto ne syrjäyttäen ryhtyä välimiesmenettelyyn? Syntyisikö asiassa yhdistysoikeudellinen konflikti, jos joku Hiihtoliiton jäsenistä moittisi menettelyä?

Välimiehen tehtävänä oli lähinnä ratkaista, onko hiihtäjien syyllistyminen dopingiin ollut tahallista vai tuottamuksellista. Menettelyn kohde oli siten ennen kaikkea näytön arviointi, ei niinkään rangaistuksen määrittäminen. Käytettävissäni ei ole ollut välimiesmenettelyä koskevaa sopimusta. Lehtitietojen mukaan välimiehen tehtävänä olisi lähinnä ratkaista, onko hiihtäjien syyllistyminen dopingiin ollut tahallista vai tuottamuksellista. Menettelyn kohde olisi siten ennen kaikkea teon näytön arviointi, ei rangaistuksen määrittäminen. Kuten edellä on todettu, tahallisuus ja tuottamuksellisuus eroavat merkittävästi rangaistukseltaan eli kysymys on asiaan oleellisesti vaikuttavasta seikasta. En näkisi estettä sille, että välimies suorittaa tällaisen arvioinnin. Eri asia on, mihin se voi enää johtaa, kun Hiihtoliitto itse on rangaistuksensa määrännyt ja Kansainvälinen hiihtoliitto on rangaistuksen vahvistanut. Välimiesmenettely olisi tullut järjestää ennen kuin Hiihtoliitto määräsi rangaistuksesta. Kun välimiesmenettelyn lopputulos olitoinen kuin jo annetuissa rangaistuksissa, on syntynyt juridisesti sotkuisa tilanne. Sen sijaan välimiesmenettelyssä voitaisiin hyvin ja sitovasti ratkaista Hiihtoliiton ja hiihtäjien ja valmentajien taloudellisia ja muita yhteisiä riidan kohteita.

Välimiesmenettely herättää kuitenkin esiin dopingvalvonnan keskeisen ongelman. Kuinka lajiliitto ja urheilija voivat keskenään sopia kolmansien oikeusturvasta? Dopingvalvonnan pääasiallisena tarkoituksena on antaa oikeusturvaa niille urheilijoille, jotka noudattavat sääntöjä ja kieltäytyvät dopingista. He ovat voineet menettää dopingin vuoksi mitalinsa, palkintorahat ja pahimmillaan toimeentulonsa. Heidän etuaan ei tällaisessa välimiesmenettelyssä valvo kukaan, sillä lajiliiton ja dopingista kiinnijoutuneen yhteinen etu olisi todeta, että mitään kiellettyä ei ole tapahtunut. Juuri tästä on ollut kyse Saksassa Dieter Baumannin tapauksessa, Kuubassa Sotomayerin tapauksessa ja monessa muussa vastaavassa tapauksessa.

5. Lahden tapauksissa tuli poikkeuksellisesti rangaistuksi myös kaksi valmentajaa (tämän jälkeen vielä yleisurheilun piirissä yksi valmentaja). Rangaistus so. elinikäinen toimitsijakielto kaikissa kilpaurheiluliitoissa ja niiden alaisessa toiminnassa voi sinänsä antaa oikeutetusti aihetta kritiikkiin. Myös voidaan kysyä, miten pitkälti yhden urheilumuodon liitto voi määrätä toimimisesta muissa urheilumuodoissa.

Samalla herää kysymys siitä, mikä on urheilun kansainvälisen ja kansallisen liiton toimivalta, jos valmentaja ei kuulu mihinkään liiton alaiseen seuraan eli on urheilun ulkopuolinen henkilö. Lahden tapauksessa valmentajat olivat työsuhteessa liittoon ja lisäksi maailmanmestaruuskilpailujoukkueen jäseniä ja sitä kautta kurinpidollisen vallan alaisuudessa, mutta jos näin ei olisi ollut, mikä olisi ollut liiton toimivalta. Olisiko se voinut ulottua pitemmälle kuin liiton päätöksen kieltää henkilöä toimimasta liiton piirissä tulevaisuudessa. Tätä kysymystä, jonka ratkaiseminen ei näytä helpolta, tarkoitukseni on pohtia WADAn oikeudellisessa komiteassa, jonka jäsen olen.

6. Lopuksi vastaan minulle dopingselvitysryhmän puheenjohtajana esitettyyn kysymykseen, miksi selvitysryhmä otti esille EPO:n käytön, vaikka sitä ei pystytty todistamaan. Emme olleet kurinpitoryhmä vaan selvitysryhmä. Esitimme raportissamme kaiken sen, mitä saimme selville,

ja myös oman käsityksemme siitä. Mielestäni oli hyvä, että ainakin joku tässä asiassa toimi näin. Raporttiimme sisältyivät saamamme viitteet EPO:n käytöstä. Olimme siitä samaa mieltä kuin Kansainvälinen hiihtoliitto, sillä se on luonut hemoglobiinirajat nimenomaan estääkseen havaitsemansa EPO:n käytön.

Palmgren & Wallenlind Oy
LAKIASIAINTOIMISTO

- * *Valmentaja- ja pelaajasopimukset*
- * *Yhdistyksen säännöt*
- * *Kansainväliset urheilusopimukset*
- * *Urheilu ja verotus*
- * *Rangaistukset ja kilpailukieltoasiat*
- * *Markkinointi- ja yhteistyösopimukset*
- * *Kilpailusäännöt*
- * *Urheilu ja työoikeudelliset lait*
- * *Dopingasiat*
- * *Siirtokorvaukset*

Turku

Ajanvaraukset:

puhelin (02) 4690 444 telefax (02) 2350 107

Asianajotoimisto Juhani Salmenkylä Ky

Hilkka Salmenkylä
asianajaja, varatuomari

Pakilantie 40, 00630 HELSINKI
PL 4, 00661 HELSINKI

puh. (09) 724 0166
fax. (09) 724 8120

e-mail: hilkka.salmenkyla@aatsto-salmenkyla.inet.fi

